

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Antisemitismus a propaganda ve filmové tvorbě nacistického Německa

Vypracoval: Bc. Jan Faktor

Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

České Budějovice 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 5. 1. 2015

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D. za odborné vedení, připomínky a cenné rady, kterými mi pomáhal při vypracování diplomové práce a za čas, jenž mi věnoval při konzultacích.

Anotace:

Diplomová práce *Antisemitismus a propaganda ve filmové tvorbě nacistického Německa* se zabývá problematikou propagandy a antisemitismu ve spojení s tím, jak byly tyto dva fenomény obsaženy ve snímcích nacistického Německa. První dvě části se soustředí na seznámení čtenáře s oběma výše zmíněnými fenomény za účelem poskytnutí potřebných znalostí pro následnou interpretaci vybraných snímků, kterými jsou *Robert und Bertram*, *Die Rothschilds*, *Jud Süß* a *Der ewige Jude*. Práce je uzavřena ukázkovou vyučovací hodinou na téma propaganda, která je koncipována pro potřeby žáků druhého stupně základních škol.

Klíčová slova: propaganda, antisemitismus, nacismus, film, Německo

Abstract:

The thesis *Antisemitism and propaganda in Nazi Germany films* deals with the issues of propaganda and antisemitism in connection with how were these two phenomena included in Nazi Germany films. The first two parts focus on explanation of the two above mentioned phenomena to the reader in order to provide necessary knowledge for the upcoming interpretation of the chosen films, which are *Robert und Bertram*, *Die Rothschilds*, *Jud Süß* and *Der ewige Jude*. The thesis is enclosed with a sample lesson based on the propaganda topic, which is designed for the upper grade primary school pupils.

Key words: propaganda, antisemitism, nazism, film, Germany

Obsah

1. Úvod	1
2. Propaganda	3
2.1. Definice propagandy.....	3
2.2. Historie propagandy	6
2.3. Techniky propagandy	12
2.4. Strategie propagandy	15
2.5. Druhy propagandy	16
2.6. Média propagandy	20
2.7. Propaganda nacistického Německa:	25
2.7.1. Nástup nacismu v Německu.....	25
2.7.2. Nacismus a program NSDAP	26
2.7.3. Rysy propagandy nacistického Německa	28
2.7.4. Symboly a prvky ideologie	30
2.7.5. Média nacistické propagandy:	32
3. Antisemitismus.....	37
3.1. Definice antisemitismu	37
3.2. Historie antisemitismu	38
3.3. Druhy antisemitismu.....	41
3.4. Mýty o Židech	43
3.5. Židé a nacismus	44
4. Antisemitismus a propaganda ve filmové tvorbě nacistického Německa	50
4.1. Antisemitismus v nacistické kinematografii.....	50
4.2. Analýza vybraných snímků	52
4.2.1. <i>Robert und Bertram</i> (1939):.....	52
4.2.2. <i>Die Rothschilds</i> (1940/1941)	55
4.2.3. <i>Der ewige Jude</i> (1940):.....	60
4.2.4. <i>Jud Süß</i> (1940):	69
5. Plán výuky:.....	79
5.1. Plán hodiny:	79
5.2. Průběh vyučovací hodiny:	81
5.3. Poznátky z hodiny:	87

6. Závěr:	90
7. Seznam použité literatury	92
7.1. Tištěné zdroje:	92
7.2. Elektronické zdroje:	96
7.3. Filmy:	103

1. Úvod:

Propaganda je s lidskou společností neodmyslitelně spjata a provází ji téměř po celou dobu její historie. Již v úsvitu lidské civilizace docházelo ke snahám naklonit si jednotlivé členy společenství a ovlivnit je pro své vlastní účely. Propaganda tak proniká do všech sfér lidské činnosti, což z ní činí prvek, který není jednoduché platně uchopit a vysvětlit, i když se o to mnozí myslitelé, zejména ve 20. století pokoušeli a nyní ve století 21. nadále pokoušejí. Právě s 20. stoletím dochází k obrovskému rozvoji jak užívání, tak zájmu o studium prvků propagandy a jejího vlivu na moderní společnost.

Abychom ale pochopili propagandu moderní, musíme mít přehled o tom, co jí předcházelo. Historie propagandy bývá často opomíjena či redukována na pouhá dvě poslední století, ve kterých byla nejmarkantnější. Z tohoto důvodu se počátek práce zaměřuje právě na historický vývoj lidského ovlivňování a manipulace, která se podle některých názorů dá vystopovat až do pravěku. Její definitivní průkaznost nastává v období starověku, od kterého se přes důležité historické mezníky dostáváme až do zmíněného 20. století. Do českého jazyka nebylo přeloženo, ani v něm nebylo sepsáno mnoho propagandou se zabývajících publikací, proto bylo čerpáno především z publikací zahraničních. První oddíl se v rámci teorie kromě zmíněné historie propagandy soustředí také na její definici, druhy, techniky, strategie a média, čímž dotváří komplexní celek. Tyto informace tvoří základnu pro poslední kapitulu prvního oddílu a tím je propaganda v nacistickém Německu, v níž názorně zachycuje podmínky a důvody, které k vzestupu moci tamější propagandy vedly, stejně tak jako její konkrétní podoby. Nacistická propaganda představuje ústřední téma mnoha publikací, které se problematikou propagandy zabývají, proto je její literární základna značně široká. Kapitola se okrajově zaměří jak na osoby Adolfa Hitlera a Josepha Goebbelse, kteří jsou s propagandistickou činností ve Třetí říši pevně spjati, ale také na jednotlivé prvky nacistické ideologie, které se podílely na struktuře obsahu propagandistických sdělení a na média, jimiž byla předávána. Na rozdíl od mnoha jiných děl, se tato práce nesoustředí na hlavní osobnosti v oboru propagandy zejména 20. století a to z toho důvodu, že tyto informace nejsou pro předkládanou práci definující. Navzdory názvu předkládané diplomové práce tvoří téma propagandy větší úsek teoretické části a to jak z důvodu její důležitosti, tak i faktu, že do jejího rámce byl antisemitismus zařazován a včleňován.

Antisemitismus, tedy nenávisť vůči Židům, je podobně jako propaganda datován již prakticky od vzniku společnosti, respektive té židovské. Židé byli pro svou víru v průběhu dějin pronásledováni v podstatě neustále, ale až ve století dvacátém s nástupem německého

nacismu došlo k do té doby nepředstavitelnému vyhrocení - holocaustu, v jehož rámci docházelo k postupnému, plánovanému a cílevědomému zbavování se židovské populace. Práce se proto ve svém druhém oddílu věnuje nejen tomu, co to antisemitismus je, ale i jeho druhům a mýtům, které zahrnuje. Důraz je opětovně kladen na historický vývoj, jelikož právě skrze něj všechny tyto složky vešly v platnost a navíc na ně antisemité v nacistickém Německu nesporně navazovali. Rovněž bude nastíněno společenské podnebí a okolnosti, které k úspěšnému rozvoji antisemitismu ve Třetí říši vedly, stejně jako postupné restriktce, jež byly na Židy pod německou nadvládou uvaleny.

Tímto končí teoretická část, která v práci slouží jako podklad pro část praktickou, která v sobě spojuje propagandu s antisemitismem, tedy rozbor vybraných snímků nacistického Německa. V úvodu praktické části se práce v krátkosti věnuje obecně antisemitismu v nacistickém filmu, v rovině teoretické zde ale překvapivě není příliš co rozebírat, proto se přesunuje na svou ústřední část, což je analýza antisemitských snímků *Robert und Bertram*, *Die Rothschilds*, *Jud Süß* a *Der ewige Jude*, přičemž pozornost je věnována zejména posledním dvěma snímkům, které jsou v rámci nacistické tvorby často vyzdihovány. Užívání podpůrné literatury je v této kapitole omezeno, jelikož se práce snaží o autorskou interpretaci a ne o opis již analyzovaného a následnou kompilaci.

Poslední část práce se zaměřila na výuku tématu propagandy na druhém stupni základních škol v oboru výchovy k občanství, přičemž téma antisemitismu bylo po úvaze nakonec vynecháno jak z důvodů již tak značného rozsahu práce, tak především komplexnosti předkládaného tématu, jemuž jsou jako hlavnímu motivu jinak zasvěceny mnohé kvalifikační práce. Jelikož se jedná o složité a komplexní téma, tak byla hodina s ohledem na tento fakt koncipována a slouží spíše jako základ, na který může učitel později s žáky navázat. Zkušenosti a znalosti z ní nabyté využijí žáci jak v pozdější fázi svého vzdělávání, tak i v praktickém životě. Téma propagandy zde totiž netvoří ústřední prvek sám o sobě, ale důraz je skrze něj kladen na kritický přístup žáků k mediálním sdělením a zamyšlení se nad informacemi, které konzumují. Zároveň jsou poskytnuty nápady pro rozvoj a tvorbu dalších hodin.

2. Propaganda:

2.1. Definice propagandy:

Definovat propagandu je značně složité a problematické, jelikož se jedná o natolik složitý společenský jev, že je jeho komplexní a úplné uchopení téměř nemožné. Propaganda a její náplň, forma i užití se liší stát od státu a doba od doby, přičemž jde o tak komplikovanou a proměnnou entitu, že není možné vybrat jednu z jejích definic a označit ji jako vyčerpávající a univerzálně platnou. Vnímání tohoto fenoménu se postupem času měnilo a z neutrálního termínu se nyní stal termín stigmatizovaný a veskrze záporný.

V původním významu byl proces propagandy spjat s biologií a vztahoval se k rozmnožování živých organismů, jeho konotace byla tudíž neutrální. Za období vzniku termínu *propaganda* je, jak si přiblížíme v další části práce, označováno 17. století, ve kterém byl založen katolický úřad, který se zabýval, když využijeme výše zmíněného výrazu, „rozmnožováním věřících“, tedy šířením křesťanské víry do jí zatím nezasažených zemí. V rámci zemí této víře nakloněných tedy propaganda měla, a do jistého stupně stále má, kladný nádech, kdežto v místech, kde byla víra vnucována, se propaganda začala měnit v termín záporný.

Zlomové je pro chápání propagandy 20. století, kdy její užívání kulminovalo. Pokud se v současné době někdo vyjádří, že se jednalo o *propagandistické sdělení*, tak téměř každému automaticky vyvstane na mysl jako synonymum k označení *propagandistické slovo lživé*. Tento fakt pramení z toho, že propaganda je značně viditelná a užívaná v dobách krize, jako byly obě světové války a také z důvodu, že se propaganda stala otevřeným nástrojem jak politiky extrémní pravice, tedy nacistického Německa, tak i levice, například Sovětského svazu, či Čínské lidové republiky, jejichž negativní vnímání se na podstatu charakteru propagandy přeneslo. Pokud se nyní podíváme na výklady hesla *propaganda* v současných slovnících, tak zjistíme následně: Oxfordský slovník – „*informace, zejména zaujaté nebo zavádějící povahy, užívaná k prosazování politického cíle nebo stanoviska*“¹; Cambridgeský slovník – „*informace, myšlenky, názory nebo představy, které často udávají pouze jednu část*

---

¹ Propaganda. *Oxford Dictionaries* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/propaganda>. Moore ve své publikaci přímo komparuje toto slovníkové heslo s jeho raným ekvivalentem - „*Jakékoliv spojení, systematický projekt nebo společné hnutí za účelem šíření konkrétní doktríny nebo postupu*“ za účelem nastínění posunu, ke kterému v zabarvení významu došlo. MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. London: A&C Black, 2010. ISBN 978-14081-0591-7. s. 7.

*argumentu, jež jsou vysílány, publikovány, či jinak šířeny se záměrem ovlivnit názory lidí*², či Collinsův slovník – „*organizované šíření informací, nepodložených nařčení, atd. za účelem výpomoci či poškození záležitostí vlády, hnutí, atd.*“³ Z těchto definic můžeme vidět, že se v současnosti význam propagandy skutečně plně přesunul do záporné oblasti. Britský politik Lord Ponsonby označil v období mezi válkami propagandu za záležitost, která „*zahrnuje „pošpinění lidské duše (což) je horší než zničení lidského těla.*“⁴ Hannah Arendtová se zabývala propagandou jako nástrojem totalitních hnutí: „*Síla totalitarismu samého může přitahovat jen lůzu a elitu; masy je třeba získat propagandou.*“⁵

Mnoho autorů se ale soustředilo také na nezbytnost existence propagandy a znovuoobjevení neutrální či dokonce i možné kladné stránky jejího významu. Edward L. Bernays považuje propagandu za prostředek, díky kterému má člověk možnost orientovat se v nepřehledném množství informací moderního světa. „*Propaganda nikdy nezanikne. Inteligentní lidé si musí uvědomit, že propaganda je moderním nástrojem, pomocí kterého můžeme bojovat za produktivní cíle a z chaosu vytvořit pořádek.*“⁶ Navíc považuje propagandu pouze za nástroj komunikace, který jako takový nenese odpovědnost za podobu sdělení: „*Přesto v první řadě, jestli je propaganda dobrá nebo špatná závisí na hodnotě prosazované záležitosti a správnosti uveřejněných informací.*“⁷ Jacques Ellul vyvrací teorii o nemilosrdné propagandě a bezbranném publiku, propaganda je dle něj vytvářena jak podle potřeb tvůrce, tak i příjemce, jelikož „*můžete přivést koně k vodě, ale nedonutíte ho se napít; skrze propagandu nelze ani zasáhnout ty, kteří nepotřebují to, co nabízí.*“⁸ Ellul navíc vystupuje proti obšírnému popisu a definicím propagandy, které nikam nevedou a naopak oroduje za oproštění se od jejího záporného vnímání, pokud chceme její studium brát vážně.⁹ Jako poslední uvedu definici z významné současné publikace na toto téma - *Propaganda and Persuasion*, která se navíc zabývá odlišením propagandy od persvaze: „*Propaganda je formou komunikace, která se snaží dosáhnout reakce, jež podporuje propagandistův záměr.*

---

² Propaganda. *Cambridge Dictionaries Online* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/propaganda>.

³ Propaganda. *Collins* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/propaganda>.

⁴ TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7. s. 1.

⁵ ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu: I-III*. Praha: OIKOYMENH, 2013. ISBN 978-80-7298-483-1. s. 473.

⁶ BERNAYS, Edward L. *Propaganda*, 1928. s. 159, Dostupné z: <http://www.whale.to/b/bernays.pdf>

⁷ Ibidem, s. 20.

⁸ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7. s. 121.

⁹ Viz ibidem, s. X-XI.

*Persvaze je interaktivní a snaží se uspokojit jak potřeby přesvědčujícího, tak i přesvědčovaného.*¹⁰

Uvedli jsme si množství definic a popisů propagandy, které se částečně shodují či odlišují. Společným jmenovatelem všech teorií, konceptů a definic propagandy tak vlastně zůstává pouze fakt, že se jedná o „nějaké působení, které má za cíl něco ovlivnit“, dále už se pak rozličné definice rozcházejí a každý si propagandu vykládá po svém. Někdo jí přiřítá působení na emoce, jiný zase na racionalitu, další tvrdí, že propagandistické sdělení nutně musí být lživé, jiný naopak prosazuje, že lež obsahovat nemusí, následující upozorňuje na její skrytost, přičemž je mu oponováno nutností přímosti, údernosti a otevřenosti propagandistického sdělení, atd.

Na druhou stranu, pokud ale popis propagandy zjednodušíme pouze na výše uvedenou podstatu, pak do propagandy taktéž zahrneme i taková působení, která propagandistická nejsou a k jejímu uchopení se opět nepřiblížíme. V rámci pochopení toho, co propaganda představuje, je tedy důležitá kombinace teorie s praxí, respektive nastínění podstaty toho, co propaganda jako taková představuje a její vhodné názorné doplnění, s tím, že si jedinec sám dojde k vlastnímu závěru.

Přestože by zabarvení termínu *propaganda* mělo být neutrální, jak jsme si i výše ukázali, tak v rámci předkládané práce, jež se bude zabývat zejména propagandou nacistickou se bude vyznění propagandy ponejvíce pohybovat v oblasti její negativní konotace, kterou z části získala právě kvůli spojování s touto ideologií. Nicméně na rozebírané antisemitské snímky budeme nazírat jako na prostředky, kterými nacistický aparát působil na své diváky s cílem ovlivnit jak jejich chování, tak i myšlení.

---

¹⁰ JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s.1.

2.2. Historie propagandy:

Navzdory tomu, že termín *propaganda* jako takový pochází až ze 17. století a k rozvoji povědomí široké veřejnosti a propagandy samotné dochází až s rozvojem masových médií ve stoletím dvacátém, tak snaha o propagandistické působení se v lidské společnosti objevila již mnohem dříve. „*Jistá míra usměrňování myšlení, citových a volních postojů, je předpokladem každé vlády, a proto nacházíme prvky propagační techniky v každé lidské skupině od samých počátků vědomé organizace života.*“¹¹

Propaganda se vyvíjela společně s lidskou společností, jež její funkci využívala, v různých dějinných etapách se tedy jednalo o odlišný způsob, jakým na své adresáty působila. Jak se měnila společnost, měnila se i propaganda, můžeme ale říci, že svou podstatu si zachovávala ve všech etapách a transformovala se pouze její vnější tvář. „*Historie propagandy je založena na třech vzájemně propojených prvcích: zaprvé, vzrůstající potřeba spojena s růstem civilizace a vzestupem národních států zvítězit v čemu se říká „ bitva o srdce a mysl“; zadruhé, vzrůstající propracovanost způsobů komunikace, jimiž se dalo propagandistické sdělení předat; a za třetí vzrůstající povědomí o psychologii propagandy a úměrnému využití těchto behaviorálních zjištění.*“¹²

I když se předpokládá užívání propagandy již primitivními společnostmi v rámci mezilidské a mezikmenové komunikace, tak lépe zdokumentovaná je propagandistická situace v rámci starověku. V tomto období dochází k sofistikovanější stratifikaci společnosti, jejímu celkovému rozvoji a růstu větších měst a státních území, která mezi sebou začala soupeřit o moc, jak za pomoci vojenského umění, tak i manipulativního působení. „*Když chtěl jeden člověk získat nadvládu nad větší skupinou lidí, potřeboval vytvořit větší představu o své nadřazenosti. První vůdci a panovníci se přirovnávali k nadpozemským bohům.*“¹³ Mnohé státní útvary byly značně autokratické se všemocným a bohorovným vládcem v jejich čele. Ti si udržovali ve svých rukou moc na základě indoktrinace svých poddaných často za pomoci víry a náboženství, kteří byli poté přesvědčeni, že jim vládne vyšší bytost a oni jsou zde pouze proto, aby vykonávali její vůli.

---

¹¹ MAREK, František. *Psychologie propagandy*. In: HEMELÍK, Martin. De propagando. *E-Logos: Electronic Journal for Philosophy* [online]. 2008 [cit. 2014-12-20]. ISSN 1211-0442. Dostupné z: http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/hemelik_marek_prop.pdf. s. 6-7.

¹² JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 52.

¹³ VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. s. 5.

Písemné záznamy nebyly hlavním médiem, které se k ovlivňování lidí využívalo, tím byla často monumentální,¹⁴ ale i prostá architektura, která sloužila jak k oslavě vládců, tak jako odstrašující příklad pro možné útočníky.¹⁵

S tím, jak se rozvíjela kultura a společnost, se rozvíjela i propaganda samotná. Zároveň se nám díky písemným a jiným záznamům dochovalo mnohem více důkazů o jejím působení a formě.

Nárůst významu propagandy se zvyšující se úrovní komunikace mezi lidmi:

- a) **Éra GEST** posunky a mimikou sdělované pokyny přináší postavení vůdců a větší zisky po lovu či boji
- b) **Éra ŘEČI** promluvy velitelů k vojákům a kněží k věřícím
- c) **Éra PSANÍ** záznamy lidského poznání a idejí, z nichž profitují správci a církevní představitelé
- d) **Éra MÉDIÍ** zmnožení stejných sdělení a ovlivňování stále většího počtu lidí s využíváním narůstajících médií: tisk, rozhlas, film a televize, internet¹⁶

Období, ve kterém začala propaganda hrát větší roli, je antické Řecko a Řím. Především Řecko je označováno nejen za kolébkou civilizace, ale dochází zde také k prvnímu systematictějšímu organizovanému propagandistickému působení a to především za pomoci mluvené řeči - rétoriky. Můžeme zde také hledat počátky vážnějších pokusů o zachycení lidské historie, která ale ne vždy byla zaznamenána pravdivě a objektivně. Velkou roli hrála stále víra v bohy, nadpřirozeno a pověrčivost. Autor publikace *Munitions of the Mind* P.M. Taylor upozorňuje na to, že „*mnohé z technik na posílení morálky užívané v pozdější době byly již Řekům známé: odvolávání se na rodinu a národní hrdost; připomínka toho, že výkony vojenských jednotek jsou sledovány celou společností; potřeba disciplíny a soudržnosti; respekt k nepříteli.*“¹⁷

---

¹⁴ Například stavby starověkého Egypta.

¹⁵ Více TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7. s. 24.

¹⁶ VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. s. 7.

¹⁷ TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7. s. 31.

I Římané užívali pro dosažení svých cílů prostředků propagandy. Až do dnešní doby se dochovalo latinské úsloví „*chléb a hry*“, které shrnuje jednu z technik, za jejíž pomoci si římscí státníci získávali náklonnost davů. „*Řím byl stejně tak vytvořen skrze systematickou manipulaci veřejným míněním za pomoci umění, zábavy, architektury a náboženství jako i vojenskou mocí.*“¹⁸ Caesar není vzpomínán pouze jako vojevůdce a politik, ale také jako celkem plodný spisovatel, přičemž k nejznámějším patří jeho vojenské spisy: *Zápisky o válce galské* a *Zápisky o válce občanské*. O prvním zmiňovaném díle se historik Oliver Thompson vyjádřil jako o „*nejúčinnější propagandě, která byla kdy napsána.*“¹⁹

Že náboženství a víra hrály v oblasti ovlivňování značnou roli, jsme se mohli přesvědčit v rámci zrodu křesťanství a jeho následnému pevnému zakotvení v období středověku. Církev začala ve svých rukou shromažďovat ohromnou moc nad životy lidí. Symbolika a řeč se stávají základními kameny středověké propagandy. „*V průběhu dějin neexistoval žádný aktivnější zdroj propagandy, zejména té vizuální, než význačná světová náboženství obracející na víru.*“²⁰

Se středověkem máme spjatý prvek, který vyvstane na mysl téměř každému, a tím je rytíř a jeho kodex cti. Rytířství bylo v rámci pozitivní propagandy hojně užíváno i ve 20. století, kdy se propagandisté snažili přenést kladnou auru zahalující tyto historické postavy a spojit ji s jimi zobrazovanými státníky, vojáky, atd.²¹ „*V mnohém byla romantická představa rytířských zásad stejně nebezpečná jako pozdější víra v nacionalismus a rasu, ve které vytvořila romantický ideál rytířskosti, který po mladých mužích vyžadoval, aby se osvědčili ve válkách a soubojích.*“²²

Další zlom přichází s polovinou 15. století a nese se v duchu dvou vzájemně spjatých přelomových událostí a to vynálezu knihtisku a následném procesu reformace spojené s osobou Martina Luthera. Guttenbergův typ knihtisku byl v Evropě přelomový a udává se, že „*žádný jiný vynález neučinil více pro podnícení šíření vzdělanosti a ani žádný jiný tak hluboce nepřetvořil umění propagandy.*“²³ Toho si byl vědom výše zmíněný náboženský reformátor a

---

¹⁸ MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. London: A&C Black, 2010. ISBN 978-14081-0591-7. s. 23.

¹⁹ THOMSON, O. (1999). *Easily led: A history of propaganda*. Phoenix Mill, UK: Sutton. In: JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 57.

²⁰ MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. London: A&C Black, 2010. ISBN 978-14081-0591-7. s. 30.

²¹ Viz ibidem, s. 32.

²² JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 68.

²³ MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. London: A&C Black, 2010. ISBN 978-14081-0591-7. s. 37.

duchovní otec protestantismu, který využil knihtisk k masovému šíření svých publikací mezi širokou veřejností. Katolická církev reagovala rovněž za pomoci dalšího známého prostředku - cenzurou.²⁴ Z konfliktu náboženského nakonec vyvstal konflikt válečný - třicetiletá válka. Pro nás je tento konflikt důležitý tím, že díky němu slovo *propaganda* vzniklo. Roku 1622 totiž papež Řehoř XV. zakládá církevní úřad *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*.²⁵ Tato kongregace „měla za úkol projednávat všechny záležitosti spojené s christianizací pohanských a rekatolizací protestantských zemí v tehdejší známém světě.“²⁶ Je zajímavé, že se ale v tomto případě nejednalo o šíření katolické víry za pomoci síly,²⁷ ale spíše argumentů. Na prahu svého užívání tedy nebylo slovo *propaganda* spjata s démonizací, kterého se mu dostalo ve století dvacátém, ale jeho konotace byla spíše neutrální.²⁸ Na počátku 17. století navíc dochází ke zrodu prvních skutečných novin a tiskovin. „*Týdeník La Gazette byl patrně prvním propagandisticky využívaným tištěným periodikem na světě.*“²⁹ S rozvojem novin přichází i rozvoj vzdělanosti a periodika se stávají jedním z prvních vskutku masových médií propagandy.

Že je propaganda mocnou zbraní v rámci ovlivňování veřejného mínění se mohl svět přesvědčit v době revolucí v Americe a Francii, kde dopomohla k vyburcování nespokojených mas obyvatel, aby se vzbouřili proti stávajícímu pořádku. „*Organizuje se tisk a šíření informací, ličících občanům a vojákům zločinné pikle nepřátel státu.*“³⁰ Na konci 18. století se dostává k moci další z velikánů propagandy - Napoleon Bonaparte. „*Například při tažení do Egypta s sebou vezl nejen tým vědců, kteří se stali zakladateli egyptologie, ale také tým propagandistů.*“³¹ Napoleon se často nechával zobrazovat za pomoci oslavných kreseb. Veřejné mínění kontroloval také za pomoci masivní cenzury novin, jejichž moci nad svými čtenáři se obával.

---

²⁴ Viz TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7. s. 101.

²⁵ Svatá kongregace pro šíření víry.

²⁶ BALCÁREK, Pavel. *Kongregace pro šíření víry v době třicetileté války*, s. 131. [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: http://digilib.phil.muni.cz/xmlui/bitstream/handle/11222.digilib/102545/C_Historica_50-2003-1_11.pdf?sequence=1.

²⁷ Viz ibidem, s. 137.

²⁸ Resp. pozitivně byla vnímána v zemích katolických a negativně v protestantských. Viz JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 76.

²⁹ VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. s. 9.

³⁰ MAREK, František. *Psychologie propagandy*. In: HEMELÍK, Martin. *De propagando. E-Logos: Electronic Journal for Philosophy* [online]. 2008 [cit. 2014-12-20]. ISSN 1211-0442. Dostupné z: http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/hemelik_marek_prop.pdf. s. 8.

³¹ VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. s.10.

„Konec 19. a počátek 20. století byla období značné expanze propagandistických aktivit. Růst masových médií a zdokonalení v dopravě vedlo k rozvoji masového publika propagandy, což zvýšilo její užívání a účinnost.“³² Živnou půdou pro propagandu je válka a proto se hojně užívala v obou celosvětových konfliktech 20. století. První světová válka bývá dokonce označována za počátek vzniku moderní propagandy, kdy s totální válkou nastupuje také totální propaganda. „Válka se nyní stala záležitostí každého člena společnosti, ve které musely být veškeré prostředky národa – vojenské, ekonomické, průmyslové, lidské a psychologické – mobilizovány za účelem zajištění vítězství či odvrácení porážky.“³³ Po první světové válce dochází ke zlomu ve významu propagandy a jeho zabarvení, které se posunuje na záporné.³⁴ Zajímavé ale je, že se tehdejší propaganda soustředila spíše na šíření pravdivých informací a lživým se raději vyhýbala. Z tohoto důvodu měla Dohodová propaganda situaci značně ulehčenou, jelikož její státy se vpádu bránily, zatímco propaganda Ústředních mocností v čele s Německem jej musela odůvodnit.³⁵ Začínají vznikat specializované sekce, které se soustředí na produkci propagandy. Německo sílu propagandy podcenilo, z čehož se ale po konci konfliktu poučilo a do druhé světové války již platilo za propagandistickou velmoc. „Britové předvedli během války světu obrovskou sílu propagandy, ale v době míru ji zanechali; Sovětské Rusko a později nacistické Německo nastoupili tam, kde Britové ustali.“³⁶

Ačkoliv se Američané do války zapojili až k jejímu konci, tak byla jejich propagandistická aktivita velmi intenzivní. Roku 1917 zde byla založena *Komise pro veřejné informace* (CPI), jejímž největším úkolem a zároveň úspěchem bylo změnit přesvědčení Američanů a naklonit jej proválečným směrem. „Z pacifistického smýšlení se Američané stali přesvědčenými nepřáteli všeho německého a ztotožnili se s úkolem zachránit svět.“³⁷ Takto rychlá přeměna byla možná díky rozměru užívané propagandy, do boje totiž zapojila veškeré dostupné masové prostředky ovlivňování.

Po roce 1918 nastává obrovský rozmach zájmu o rozvíjející se obor psychologie. V rámci demokratických zemí nastává snaha o zacílení znalostí z propagandy například

---

³² JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 97.

³³ TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7. s.173.

³⁴ Viz CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 437-439.

³⁵ Viz MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. London: A&C Black, 2010. ISBN 978-14081-0591-7. s.104.

³⁶ TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7. s.197.

³⁷ VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. s.12.

v rámci konzumního života, zatímco v zemích autoritativních se propaganda užívá ve snaze uchopení a udržení politické moci. „*Jinými slovy se ke konci 30. let 20. století stala propaganda etablovanou součástí každodenního života.*“³⁸ A to dokonce do takové míry, že roku 1937 byl v USA založen *Institute for Propaganda Analysis*³⁹, který měl za úkol „*poučovat americkou veřejnost o všeobecné podstatě politické propagandy.*“⁴⁰

Roku 1939 vypukla druhá světová válka, ve které opět stanulo první světovou válkou zdevastované Německo proti bloku spojeneckých států. Dá se říci, že trend v rámci propagandy z dob první světové války se příliš nezměnil, spíše se prohloubily znalosti ohledně lidské psychiky a zdokonalila se technologie, za jejíž pomoci se propaganda rozšiřovala, čímž se rozšířila i její působnost. I když si byly propagandy jednotlivých států velmi podobné, tak měly zároveň za účelem větší efektivity své osobité rysy, například v Sovětském svazu se musela propaganda koncipovat s ohledem na nízkou gramotnost obyvatel, v Německu se například působilo na národní hrdost a její pošlapání poválečnými podmínkami. Rozdíl byl také v tom, zda se jednalo o stát totalitní, ve kterém propaganda probíhala téměř bez jakéhokoliv omezení, či o zemi s demokratickým uspořádáním. Zatímco v předchozím konfliktu se černá a nenávistná propaganda užívala pouze parciálně, tak nyní se tento přístup změnil. I přes mistrné využívání propagandy se ale nacistickému Německu nepodařilo sen o Hitlerově tisícileté říši naplnit a v roce 1945 kapitulovalo. „*Prostou skutečností zůstává, že válka se pouze za pomoci propagandy vyhrát nedá, nehledě na to, jak skvěle je zacílena.*“⁴¹

---

³⁸ TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7. s.207.

³⁹ Ústav pro výzkum propagandy.

⁴⁰ The Institute for Propaganda Analysis. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/intro.ipa.html>.

⁴¹ MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. London: A&C Black, 2010. ISBN 978-14081-0591-7. s.159.

2.3. Techniky propagandy:

Tato kapitola se bude věnovat technikám, za jejichž pomoci tvůrci propagandy ovlivňují své konzumenty. „*Propaganda není soubor triků, ale pokračující, stále přítomný, vzájemně provázaný systém metod, technologií nebo „technik“, které prostupují moderní společnosti.*“⁴² Jelikož je typů klasifikace nespočet, tak se bude práce věnovat především těm základním. Můžeme si povšimnout, že mnohé z těchto technik cílí převážně na emocionální stránku lidské psychiky. „*Většina lidí si chce myslet, že jsou záležitosti snadno pochopitelné spíše než složité, chtějí mít potvrzené své předsudky, chtějí cítit, že někam „patří“ s tím závěrem, že ostatní lidé ne, a potřebují přesně určeného nepřítele, kterému dají za vinu své frustrace.*“⁴³ Ústav pro výzkum propagandy (IPA) definoval sedm hlavních technik, kterých propaganda užívá a dále je rozdělil do tří podskupin:⁴⁴

1) Hry se slovy:

Podstatou spojující následující techniky je snaha o uzpůsobení jazyka s cílem přetvoření významu.

1.a) *Name-calling* (urážlivé pojmenování): jedná se o snahu o propojení cíle propagandy se záporným obrazem v naději, že postupem času splynou v jeden celek.

1.b) *Glittering generalities* (zářné obecnosti): dá se říci, že tato technika je opakem urážlivého pojmenování, jelikož jejím cílem je „*spojení něčeho s „kladným slovem“ za účelem vytvoření všeobecného přijetí a schválení bez zkoumání důkazů.*“⁴⁵ Mezi takovéto fráze patří například: civilizace, demokracie, svoboda, apod.⁴⁶

---

⁴² The Techniques of Propaganda. [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: http://www.cengage.com/resource_uploads/downloads/0534619029_19636.pdf. s. 15.

⁴³ Propaganda Techniques, J.A.C. Brown, 1964. *Drug Policy Central* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://drugpolicycentral.com/bot/pg/propaganda/JACBrown.htm>.

⁴⁴ Viz Index. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/index.html>.

⁴⁵ Propaganda - Institute for Propaganda Analysis. *Dedman College of Humanities and Sciences* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.physics.smu.edu/pseudo/Propaganda/ipatypes.html>.

⁴⁶ Více viz Glittering generalities. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/ct.wg.gg.html>.

1.c) *Euphemisms* (eufemismy): jedná se nahrazení nechtěné fráze takovým výrazem, který má pozitivnější, jemnější, či příznivější význam. V propagandě se tato technika užívá za účelem „*uchlácholení příznivců a aby se nepříjemná skutečnost jevila schůdnější*.“⁴⁷ Této techniky si můžeme povšimnout v rétorice nacistického Německa, kdy se v rámci protizidovských plánů téměř neužívalo přímých termínů o jejich plánovaném vyhlazení, ale bylo to zaobaleno právě v eufemismech nebo mlhavých výrazech.

2) Falešné spojení:

2.a) *Transfer* (přenesení): podstatou je, jak již název napovídá, snaha o přenesení aury něčeho, co se ve společnosti těší značné úctě, na něco, co bychom jinak nejspíše lehkomyšlně nepřijali. „*V rámci přenesení, jsou neustále užívány symboly. Kříž představuje křesťanskou církev. Vlajka symbolizuje národ*.“⁴⁸ Na druhou stranu se tato technika může užívat taktéž opačně, s cílem přenesení negativních souvislostí.

2.b) *Testimonial* (osvědčení): v této technice se využívá vliv ve společnosti významných osobností, které svým působením podpoří prosazovanou myšlenku.

3. Zvláštní dojem:

V této kategorii užívá tvůrce propagandy technik, jež navozují „zvláštní dojem“, díky kterému se realita jeví odlišně, než ve skutečnosti je.

3.a) *Plain folks* (obyčejní lidé): propaganda se snaží oslovit a ovlivnit co největší množství lidí, proto je logické, že cílí na vrstvu, která je ve společnosti zastoupena nejhojněji. V tomto případě se propaganda snaží přesvědčit konzumenty o tom, že jí jde o stejné věci jako „obyčejným lidem“ a že jí prosazovaní kandidáti jsou z „obyčejného lidu“, aby se s nimi mohli ztotožnit. „*Pečlivý výběr oblečení, slovní zásoby a projevu je pro spojení se z identitou nezbytný*.“⁴⁹

---

⁴⁷ Euphemisms. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/ct.wg.euphemism.html>.

⁴⁸ Transfer. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/ct.fc.transfer.html>.

⁴⁹ Propaganda - Institute for Propaganda Analysis. *Dedman College of Humanities and Sciences* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.physics.smu.edu/pseudo/Propaganda/ipatypes.html>.

3.b) *Bandwagon* (populární hnutí): touto technikou zneužívá propaganda slabosti v lidské přirozenosti - obavu stát osamocen stranou. Agenda se snaží navodit zdání, že všichni už jsou součástí hnutí, pouze vy stojíte stranou a proto byste se měl urychleně také zapojit.

3. c) *Fear* (strach):⁵⁰ propaganda je často cílena na emoční stránku publika a strach patří mezi nejsilnější emoce, jaké v něm lze vyvolat. Samozřejmě ale nejde o pouhé zasetí strachu mezi populaci, ale zároveň o ujištění, že se ona obávaná věc člověku nepříhoda, pokud se bude řídit pokyny a chovat podle šířeného vzorce chování.

Mezi další ústřední taktiky a postupy, jež se při tvorbě propagandy užívají, patří také následující:

Opakování: principem je neustálé vystavování publika působení propagandy, až informace jí předávané začnou konzumenti pro neustálý kontakt brát za své. Joseph Goebbels prohlásil, že „*když pronesete dostatečně velkou lež a budete jí opakovat, tak jí lidé nakonec uvěří.*“⁵¹

Obětní beránci: cílem této taktiky je svedení viny na vybrané jedince či skupinu. „*Většinou je do pozice obětního beránka vetlačena ta skupina, která je většinou společností i tak všeobecně neoblíbená, a je tudíž jednodušší přizívit již existující antipatie a nepřátelství.*“⁵²

Kontrola nad médii: pro maximální účinek propagandy je esenciální mít monopol nad médii v dané společnosti. Když ovládáte média, tak ovládáte informace a vědění, skrze něž ovládáte i mysl jejich konzumentů, díky níž kontrolujete jejich chování a celou osobnost.

Stereotypizace: „*klasifikovat*“ lidi je naší přirozeností a během času se tato představa může stát neměnnou představou, téměř imunní vůči skutečnosti.“⁵³ Propaganda dokáže tyto představy využít ve svůj prospěch, například ve spojení s taktikou *obětní beránci*.

---

⁵⁰ Bývá zařazován jako další k původním sedmi základním technikám.

⁵¹ Joseph Goebbels: On the "Big Lie". *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Holocaust/goebbelslie.html>.

⁵² HONSOVÁ, Karolína. *Propaganda - představení fenoménu*. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/propaganda-predstaveni-fenomenu/>. s. 2.

⁵³ Propaganda Techniques, J.A.C. Brown, 1964. *Drug Policy Central* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://drugpolicycentral.com/bot/pg/propaganda/JACBrown.htm>.

2.4. Strategie propagandy:

Propaganda je vždy stavěna s nějakým záměrem a cílena za nějakým účelem a od toho se odvíjí právě strategie a kroky, jimiž bude postupovat. Tvůrce propagandy musí při stavbě svého sdělení zohlednit několik bodů:

1. Na koho je propaganda cílena
2. Co chci sdělit
3. Specifika skupiny
4. Šíření sdělení
5. Téma propagandy
6. Techniky propagandy
7. Požadovaný dopad propagandy⁵⁴

Také *Ústav pro výzkum propagandy* (IPA) se zabýval strategiemi, které tvůrce propagandy užívá a jeho členové přišli s tzv. „Deset přikázání propagandy“:

1. Rozděl a panuj
2. Říkej lidem, co chtějí slyšet
3. Čím větší lež, tím spíše jí budou lidé věřit
4. Vždy se odvolávej na nejnižší společný jmenovatel
5. Co nejvíce zobecňuj
6. Užívej „znaleckých“ referencí
7. Vždy odkazuj na „autoritu“ svých zdrojů
8. Naaranžuj „informace“
9. Zmatení lidé se snadno řídí
10. Získej „obyčejné lidi“⁵⁵ pro „populární hnutí“^{56,57}

---

⁵⁴ Viz Strategy. *Dedman College of Humanities and Sciences* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.physics.smu.edu/~pseudo/Propaganda/strategy.html>.

⁵⁵ *Plain folks.*

⁵⁶ *Bandwagon.*

⁵⁷ Inoculation. *Learntoquestion* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.learntoquestion.com/resources/lessons/propaganda/8-inoculation.html>.

2.5. Druhy propagandy:

Jak bylo v práci již zmíněno, tak propaganda má různé cíle, strategie a tedy i různé druhy, kterým se bude věnovat právě tato kapitola. Jednou z možností, jak uchopit problematiku typologie propagandy, je prostřednictvím přesnosti a pravdivosti informací a identity původce těchto informací. Tímto způsobem rozlišujeme propagandu *černou*, *bílou* a *šedou*.

Bílá propaganda, jak i její název naznačuje, se vyznačuje zpravidla pravdivostí a precizností sdělovaných faktů, k nimž se jejich zdroj otevřeně hlásí. Cílem je získat si náklonnost tím, že sdělované informace jsou pravdivé, což vede konzumenty k názoru: „proč by tomu tak nemělo být i příště?“ „*Přesto, že to, co posluchači slyší, se uvážlivě blíží pravdě, je to předkládáno způsobem, který se snaží publikum přesvědčit, že původce je „kladný hrdina“ s nejlepšími nápady a politickou ideologií.*“⁵⁸ Ellul tvrdí, že bílá propaganda spíše slouží jako vnější tvář, aby ostatní druhy propagandy mohly působit bez povšimnutí.⁵⁹

Černá propaganda je přímým opakem propagandy bílé. Její autor je neznámý, či je jeho identita falešná a sdělované informace se zakládají na lži, klamu, lsti, přetvářce a podvodu. Tento druh propagandy je charakteristický v rámci totalitního a autoritativního politického zřízení, ale užívají ho i státy demokratické. Když se hovoří o propagandě, tak většina lidí ji má spjatou právě s propagandou černou. Nebezpečí pro černou propagandu představuje její odhalení a ztráta kredibility, toto riziko je ale vyváжено vlivem, který má na lidské chování a smýšlení. Předávaná zpráva musí působit věrohodně, proto jí je ze strany tvůrce věnována v rámci příprav velká pozornost, aby uspěla. „*Úspěch či selhání černé propagandy záleží na vůli příjemce akceptovat důvěryhodnost zdroje a obsahu sdělení. Musí se vzít ohled na zařazení zdrojů a sdělení do společenské, kulturní a politické struktury cílového obecnstva.*“⁶⁰

Šedá propaganda je směsicí propagandy černé a bílé. „*Zdroj může nebo nemusí být identifikován a přesnost informací je nejistá.*“⁶¹

---

⁵⁸ JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 17.

⁵⁹ Viz ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7. s. 16.

⁶⁰ JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 20.

⁶¹ CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 151.

Dále můžeme propagandu dělit podle jejího zaměření, z nichž nejznámější je propaganda válečná. *Válečná propaganda*⁶² je užívána v průběhu válečných konfliktů a jejím cílem se stává jak domácí, neutrální, spojenecké tak i nepřátelské obyvatelstvo v zázemí a vojsko na frontě. Jejím úkolem je své obyvatelstvo povzbudit a mobilizovat, zatímco to nepřátelské demoralizovat a pošpinit. „*Národ s vysokým stupněm morálky je schopen mnohem lépe odolávat působení nepřátelské propagandy. Vlády však k zakotvení tohoto stupně morálky propagandu také potřebují.*“⁶³ Pokud je válka oním státem vedena, tak se snaží o její ospravedlnění a opodstatnění, zatímco pokud se jedná o stát, který se brání, tak nastává snaha o mobilizaci obyvatelstva proti „barbarským“ útočníkům. „*Válečná propaganda se liší od jiných typů propagandy tím, že používané techniky radikalizuje, etické a racionální otázky potlačuje v zájmu efektivity propagandy a válečného vítězství.*“⁶⁴ Mezi další druhy propagandy v rámci této typologie patří například propaganda *ekonomická, didaktická, úniková* neboli *eskapistická, politická, ideologická, diplomatická a nacionalistická*.⁶⁵

Subpropaganda:

Úkolem subpropagandy je postupně a diskrétně položit základ, na který bude pozdější propaganda navazovat. Je pravděpodobnější, že lidé přijmou sdělení, které je jim jistým způsobem familiérní a shoduje se s jejich názory. K tomu má částečně dopomoci právě subpropaganda. Jako prostředky nejčastěji využívá rádiové zpravodajství, periodika, výstavy, filmy, semináře a podobně.⁶⁶ Pro požadovaný účinek je tedy nutné, aby tato propaganda mezi lidmi cirkulovala po delší dobu.

---

⁶² Podrobněji se válečné propagandě věnuje ONDREJECHOVÁ, Jana. *Naratologické postupy a role vypravěče v americkém válečném plakátu z doby 1. světové války*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. s. 19-21.

⁶³ KUBĚNOVÁ, Klára. Propaganda (nejen) za první světové války. *Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. Prosinec 2001 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Revue02/recenze_lasswell.htm.

⁶⁴ VADDÉ, Mathilde. *Animace ve službách propagandy v USA během druhé světové války*. Olomouc, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Katedra divadelních, filmových a mediálních studií, Teorie a dějiny dramatických umění. s. 6.

⁶⁵ Více viz HONSOVÁ, Karolína. *Propaganda - představení fenoménu*. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/propaganda-predstaveni-fenomenu/>. s. 2.

⁶⁶ Viz JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 27.

Klasifikaci propagandy se detailně ve své knize *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*⁶⁷ zabýval francouzský myslitel Jacques Ellul. Propagandu rozděluje bipolárně⁶⁸ do čtyř skupin. Zároveň tvrdí, že výsledná propaganda se liší režim od režimu.

(1) Political X Sociological Propaganda⁶⁹

Politická propaganda „zahrnuje techniky ovlivňování využívané vládou, politickou stranou, státní správou, nátlakovou skupinou s úmyslem změnit chování veřejnosti.“⁷⁰ V rámci propagandy politické Ellul navíc rozlišuje ještě její poddruhy, *propagandu strategickou*, což je dlouhodobé systematické působení, například pomocí volebních kampaní, zatímco *propaganda taktická* se snaží o okamžitý úspěch. Cílem propagandy sociologické je společenské zcelování a její reprezentace. Sociologická propaganda se snaží o vytváření „řady projevů, skrze které jakákoliv společnost hledá způsob začlenění co největšího počtu jedinců, sjednocení chování svých příslušníků podle určitého vzoru, o rozšíření svého stylu života do ciziny a tudíž o proniknutí do jiných skupin.“⁷¹ Tato propaganda zasahuje celého člověka v rámci jeho společenství a jedná se o propagandu, která je tedy spíše skrytá, subtilní a dlouhodobá.

(2) Propaganda of Agitation X Propaganda of Integration⁷²

Agitační propaganda je propagandou povstání, převratů a revolucí. „Je vedena politickou stranou usilující o destrukci vlády nebo stávajícího pořádku. Vyhledává rebelii nebo válku.“⁷³ Může být ale také vedena opačným směrem, tedy stávajícím orgánem státní moci v rámci propagandy válečné, či při potírání revolučních složek ohrožujících současnou vládu. Agitační propaganda se při svém prosazování spoléhá především na emoce. Integrační propaganda je oproti předchozímu typu objevem poměrně nedávným, podle Ellula existuje od 20. století. „V západní společnosti již není dostačující pouhý zisk dočasného politického rozhodnutí (jako je hlas ve volbách); nastává potřeba naprosté podpory pravd společnosti a

---

⁶⁷ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7.

⁶⁸ Proti sobě postavené druhy se liší například časovým rozpětím, které vyžadují ke svému ustanovení, agresivitou metod, atd.

⁶⁹ Politická a sociologická propaganda.

⁷⁰ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7. s. 62.

⁷¹ *Ibidem*, s. 62.

⁷² Agitační a integrační propaganda.

⁷³ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7. s. 71.

vzorů chování.“⁷⁴ Člověk by se měl stát nedílnou součástí společnosti a přestat pouze bytí jedincem v rámci celku. Při procesu uchopení moci je nejprve využita propaganda agitační, na níž poté navazuje integrační, prvně zmiňovaná přispěje k dobytí moci a druhá k jejímu následnému udržení.

(3) Vertical X Horizontal Propaganda⁷⁵

V této fázi se začíná typologie vzájemně prolínat a kombinovat. Vertikální propaganda je typem propagandy, která postupuje po vrstvách společnosti, od nejvyšší po nejnižší. Je vytvořena vedením a zasahuje nižší vrstvy, především za pomoci masových médií.

Naopak horizontální propaganda neprobíhá hierarchicky, ale v rámci společenských uskupení a jedná se tudíž o propagandu integrační, do níž spadá propaganda politická a sociologická. „*Všichni účastníci jsou si rovni, schůze jsou důvěrné, debaty neformální a nepředsedá jim žádný vedoucí. Postup je pomalý, je nutnost mnoha setkání.*“⁷⁶

(4) Rational X Irrational Propaganda⁷⁷

Sdělení propagandy probíhá jak na bázi iracionální, respektive emocionální, tak i racionální, která spoléhá na rozum a fakta. „*Můžeme říci, že čím více se společnost vyvíjí, tím více se propaganda stává racionální a tím více je založena na seriózních argumentech, šíření znalostí, věcných informacích, číselných údajích a statistice.*“⁷⁸ Je pravděpodobné, že v budoucnu se bude spojení propagandy a faktických údajů ještě více prohlubovat, to ale neznamená, že emocionální složka z propagandy vymizí, jelikož bez ní by pozbyla své účinnosti. Zároveň Ellul konstatuje, že přehršel informací paradoxně nevede k hlubší informovanosti, ale k simplifikaci a generalizaci. Informovanost v tomto případě neosvobozuje, ale naopak svazuje.

---

⁷⁴ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7. s. 75.

⁷⁵ Vertikální a horizontální propaganda.

⁷⁶ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7. s. 81.

⁷⁷ Racionální a iracionální propaganda.

⁷⁸ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7. s. 85.

2.6. Média propagandy:

Tato kapitola se bude ve stručnosti zabývat médii, která se užívají pro šíření propagandy. „*Kde existuje komunikační kanál, existuje také potenciální médium propagandy.*“⁷⁹ Při volbě vhodného média pro své sdělení musí tvůrce propagandy reflektovat několik proměnných.⁸⁰ Nedá se říci, že by některé z médií bylo obecně efektivnější než jiné, jelikož záleží na cílovém publiku, požadovaném efektu, zvolené technice a mnoha dalších faktorech. Kupříkladu založit propagandu na psaném slovu pro nevzdělanou cílovou skupinu, či propagandu založenou na technologické bázi pro nemajetné nebude mít požadovaný účinek, protože se k nim sdělení jednoduše nedostane. Médium by mělo být dostupné, přijímané, schopné přenést požadované sdělení a to v pro konzumenty pochopitelné formě. Jako nejideálnější se pro cíle propagandy jeví média masová, tzv. masmédia, která dokážou oslovit velké množství konzumentů. Masová média jsou charakteristická tím, že: „(1) *Hlavní činností médií je „produkce a distribuce znalostí“ (informací, idejí, kultury)...*; (2) *Mediální instituce jsou umístěny ve „veřejné sféře“, což znamená, že jsou otevřeny všem příjemcům i podavatelům;* (3) *Média se zabývají veřejnými záležitostmi za „veřejným účelem“ – zvláště těmi, u nichž lze předpokládat, že se od nich bude formovat veřejné mínění.*“⁸¹

Tištěné slovo:

Tištěná média patří mezi první skutečně masové prostředky propagandy. Mnoho lidí pokládá psané informace, především v knihách a novinách, jako nutné pravdy a informace předávané odborníky. Nevýhodou tištěných médií je jejich trvalost, konzument se tedy nad sdělením může pozastavit, opětovně si ho rozebrat a zamyslet se nad jeho legitimitou^{82 83}.

---

⁷⁹ JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 213.

⁸⁰ Viz techniky a strategie propagandy.

⁸¹ MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál, 2003. In: KRÁL, Vojtěch. *Ospravedlnění právní regulace masových médií*. Brno, 2008/2009. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra právní teorie. s. 7.

⁸² Viz ŠVEC, Petr. Média a propaganda. *Britské listy* [online]. 22. 3. 2004 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/17383.html>.

⁸³ Na druhou stranu je trvalost taktéž výhodou, která mimo jiné snižuje náklady.

Leták:

„Leták (termín z devatenáctého století) je tištěný – obvykle přeložený – prospekt nebo letáček určený pro volnou distribuci.“⁸⁴ Leták se převážně užívá jako součást válečné propagandy určené pro nepřítele.

Plakát:⁸⁵

Plakát je starší, statická forma letáku. „Plakáty jsou ručně psaná, či tištěná oznámení či reklamy vystavené na veřejném místě.“⁸⁶ Plakát byl populární zejména před rozvojem dalších masových médií, ale pro svou efektivnost se užívá i nadále. Většinou se skládá z obrazové a krátké psané části. Mezi jeho velké výhody patří nízká nákladnost, zasažení širokého publika jedním plakátem, jednoduchost, schopnost jeho stylizace i pro nevzdělané vrstvy a cizince a možnost jeho snadného šíření. Velké oblibě se plakát těšil zejména v období první světové války, kdy došlo také k jeho rozvoji. Mezi „principy, které byly na propagandistických plakátech uplatněny poprvé ve Spojených státech amerických během první světové války, patřilo především zjednodušení jeho obsahu, užití sloganů, opakování a důraz na emoce.“⁸⁷

Periodika:

Noviny, magazíny a jiná periodika patří mezi stálice propagandy již od svého vzniku. Mezi jejich velkou výhodou, především u časopisů, patří úzká profilace.⁸⁸ „Časopisy byly a jsou velmi personalizovaným médiem vytvářejícím silnou identifikaci se čtenářem a asociaci s redakčním duchem a obsahem.“⁸⁹ Ve prospěch novin hovoří to, že se ve společnosti těší velké kredibilitě jako nositel pravdivých informací. Periodika, jak i z jejich názvu vyplývá, vycházejí opakovaně v rámci určeného časového období. „Noviny mají čas své čtenáře zpracovávat postupně, třeba i celé roky.“⁹⁰

---

⁸⁴ CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 226.

⁸⁵ Podrobně se tímto médiem zabývá BLINKA, Jan. *Plakát jako médium propagandy*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta.

⁸⁶ CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*. Kalifornie: ABC-CLIO, Inc., 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 313.

⁸⁷ BLINKA, Jan. *Plakát jako médium propagandy*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta. s.17.

⁸⁸ Na druhou stranu je to ale i nevýhoda, jelikož osloví menší počet čtenářů.

⁸⁹ JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 107.

⁹⁰ ŠVEC, Petr. Média a propaganda. *Britské listy* [online]. 22. 3. 2004 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/17383.html>.

Mluvené slovo:

V rámci mluveného slova se může jednat o komunikaci otevřenou, v přímém kontaktu s propagandistou, či zprostředkovanou skrze některé z uvedených médií. Výhodou přímého kontaktu je především možnost zapojení neverbální komunikace a reagování na změny nálad v publiku. „*Kouzlo řeči a bezprostředního působení osobnosti dovede vzbudit nadšení a vášně.*“⁹¹ Přímá propaganda může nabývat podob přednášek, projevů, shromáždění, atd. Mezi nepřímé patří například rádio a rozhlas. Pro mluvené slovo také hovoří možnost oslovení nevzdělaných vrstev.

Rádio a rozhlas:

Technologie přenosu rádiových vln byla vynalezena ke konci 19. století a zanedlouho od svého vzniku již byly rádio a rozhlas zneužívány k ovlivňování lidí. „*Rádio jako médium propagandy se zrodilo během první světové války.*“⁹² Po jejím konci dochází k rozmachu rádiového vysílání a doba poválečná a druhá světová válka se nesla ve znamení moci rádia, které začíná ustupovat až s nástupem televize. To ale neznamená, že by rádio a rozhlas stále nepatřily mezi silná a vlivná média, ale oblíbě jaké se těší v současnosti internet a televize nedosahují.

Audiovizuální média:

Specifikem těchto médií je značná názornost, jelikož se soustředí jak na zrak, tak i sluch. Konzument si tedy mnohdy nemusí nic představovat jako například v řeči mluvené, ale má vše názorně podložené, navíc i s doprovodným zvukem.

Televize:

Dalo by se říci, že televize je audiovizuální obdobou rádia. „*Historie televize má mnoho podobností s celovečerním a dokumentárním filmem – s jedním základním rozdílem: film byl zamýšlen jako skupinový zážitek ve veřejném sále, zatímco na televizi se měl člověk dívat doma.*“⁹³ K rozvoji televize dochází po druhé světové válce. Televizní vysílání je spjaté spíše s konzumem a reklamou, ale může se užívat i pro téměř všechny druhy propagandy. Může se jednat o propagandu maskovanou za zábavu, jako jsou například celovečerní filmy,

---

⁹¹ MAREK, František. *Psychologie propagandy*. In: HEMELÍK, Martin. *De propagando. E-Logos: Electronic Journal for Philosophy* [online]. 2008 [cit. 2014-12-20]. ISSN 1211-0442. Dostupné z: http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/hemelik_marek_prop.pdf. s. 29.

⁹² CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 331.

⁹³ *Ibidem*, s. 389.

či v rámci zpravodajství a cílené manipulace s fakty. „Televize je kvůli své vizuální podstatě náchylná ke zneužití jako propagandistické médium, jelikož klade důraz na vysílání výlučně mimořádně zajímavého vizuálního materiálu.“⁹⁴

Film:

Jak bylo naznačeno výše, tak filmy se promítají ve veřejném prostoru a divák tedy není při jejich konzumaci sám. To má pro tvůrce propagandy velkou výhodu, jelikož manipulativně nepůsobí pouze snímek samotný, ale také reakce ostatních diváků. „Ze všech masových médií má film největší potenciál pro emoční působení na své diváky, jelikož nabízí hlubší stupeň identifikace s postavami a činy, které na plátně probíhají, než můžeme najít kdekoliv jinde v populární kultuře.“⁹⁵ Zábavní filmy mohou obsahovat subtilní propagandu, která bývá označována za nejefektivnější. „Výzkum uvedl, že diváci byli mnohem snáze ovlivněni, pokud byla pro-válečná sdělení integrována do celovečerních filmů, které byly shlédnuty v neobezřetném prostoru kina.“⁹⁶ Jako jeden ze základních kamenů v rámci filmové propagandy je uváděn němý film *Křižník Potěmkin* režiséra Sergeje M. Ejzenštejna z roku 1925. Tento film zaujal i Josepha Goebbelse.

Různé:

I díky vhodně pořízené, či upravené *fotografii* se dá ovlivnit lidské smýšlení. Fotografie má tu výhodu, že se jedná o zachycení reality, například na rozdíl od malby, takže tvůrce propagandy svým konzumentům může tvrdit, že předkládaný snímek zachycuje skutečnost. To ale nemusí být pravda, snímky se dají naaranžovat či upravit, což ale divák nemusí vědět. Fotografie se většinou užívají v kombinaci s dalšími médii, jako je kupříkladu plakát.

Moderní doba s sebou přinesla nástroj tak mocný, že do sebe dokáže obsáhnout veškerá média a tím je *internet*. „Samotná „demokracie“ a dostupnost World Wide Webu ho učinila jedním z nejúčinnějších prostředků pro šíření dezinformací jaký byl zatím vynalezen.“⁹⁷ V současné době se internet stále rozšiřuje a má k němu přístup velká část civilizovaného světa. Z uzavřeného světa se internet stal médiem, na nějž může přispívat

---

⁹⁴ JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 146.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 110-111.

⁹⁶ WESTWELL, Guy. *Politics By Visual Means. The European Magazine* [online]. 27.02.2013 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.theeuropean-magazine.com/guy-westwell--2/6354-film-as-propaganda>.

⁹⁷ JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1. s. 159.

každý. „*Jelikož je (internet) uspořádán horizontálně bez stejných druhů vládních nebo velkopodnikatelských „gatekeeperů“, kteří ovládají noviny a vysílání, umožnil malým organizacím oslovit masové publikum.*“⁹⁸ O tom, jak silným je internet prostředkem, vypovídá jeho častá cenzura v zemích s totalitní strukturou moci.

---

⁹⁸ CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 182.

2.7. Propaganda nacistického Německa:

2.7.1. Nástup nacismu v Německu:

Po skončení první světové války byl tehdejší svět uvržen do chaosu. Jak státy vítězné, tak i ty poražené byly zdecimovány vleklým konfliktem, ve kterém došlo nejen ke ztrátám materiálním, ale především k lidským. „*Na troskách staletí trvajících řiší vznikly nástupnické státy, jejichž začlenění do nového uspořádání Evropy se stalo nelehkým úkolem.*”⁹⁹ Německo¹⁰⁰ se ocitlo na straně poražených, což neslo velmi nelibě. Jako stát poražený se totiž kupříkladu muselo vzdát některých svých území, přijmout částečnou okupaci,¹⁰¹ zredukovat vojenské složky a platit vysoké reparace. „*Pro německý národ znamenalo nutné přijetí tvrdých podmínek ponižující ránu, která již navždy poznamenala nejen vztahy Německa s ostatními státy, ale i budoucí vývoj situace v Evropě.*”¹⁰² Hospodářská situace ve světě se pohybovala v sinusoidách a období prosperity se střídala s krizemi, které vyústily v tu, jež zasáhla téměř celý svět - krach na newyorské burze roku 1929 spojený s velkou hospodářskou krizí. V Německu, které do té doby prožívalo jedno z lepších období, byla vláda nucena uzavřít banky, podniky krachovaly a situace se stala kritickou. Nezaměstnanost začala prudce stoupat a peníze ztrácet hodnotu. Důsledky této krize se staly živnou půdou pro extremistická hnutí,¹⁰³ která nabízela rychlá a radikální řešení. „*Adolf Hitler říkal lidem to, co chtěli slyšet. Slíbil jim práci a chléb, čímž si on a jeho nacistická ideologie získali masovou podporu.*”¹⁰⁴ V roce 1923 se Hitler pokusil využít situace, ale nebyl úspěšný a skončil ve vězení. Strana NSDAP, jejímž byl v té době předsedou, byla zakázána. Po svém propuštění ji Hitler opět svolává, ale bojuje s problémy s voličskou základnou,¹⁰⁵ které vyřeší až výše zmíněná hospodářská

---

⁹⁹ TROJANOVÁ, Karolína. *Evropa a svět od konce I. Světové války do světové hospodářské krize*. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/evropa-a-svet-od-konce-i-svetove-valky-do-svetove-hospodarske-krize/>. s. 1.

¹⁰⁰ V Německu došlo ke zrušení monarchie a byla nastolena Výmarská republika.

¹⁰¹ V roce 1923 došlo po odporu německé strany k placení válečných reparací k okupaci průmyslové oblasti Porúří, což značně přispělo ke zhoršení hospodářské situace v Německu.

¹⁰² TROJANOVÁ, Karolína. *Evropa a svět od konce I. Světové války do světové hospodářské krize*. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/evropa-a-svet-od-konce-i-svetove-valky-do-svetove-hospodarske-krize/>. s. 2.

¹⁰³ Extrémní pravice a levice spolu po dobu Výmarské republiky sváděly jak ideologické, tak i násilné boje. Díky vystupování proti komunistům získali nacisté touženou podporu zámožnějších vrstev, která jim poskytla nezbytné finanční prostředky pro vedení jak efektivních tak i efektivních kampaní.

¹⁰⁴ TROJANOVÁ, Karolína. *Světová hospodářská krize ve 30. letech 20. století*. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/svetova-hospodarska-krize-ve-30-letech-20-stoleti/>. s. 4.

¹⁰⁵ „*Před mnichovským pučem měla strana v Bavorsku 70 000 členů, ale do poloviny července 1925 se jejich počet snížil na pouhých 700*“.
AILSBY, Christopher. *Třetí říše: den po dni*. Praha: Naše vojsko, 2005. ISBN 80-206-0752-8. s. 18.

krize,¹⁰⁶ jež Hitlerovi poskytne možnost získat zpět ztracenou podporu. Tato podpora vedla až k tomu, že se Hitler roku 1933 stává kancléřem a rok poté spojením funkce kancléře a prezidenta absolutní hlavou Německa, jeho Vůdcem, Führerem. Hitler nebral na podmínky uvalené na Německo ohled, přestal s placením reparací, obsadil demilitarizované Porýní a započalo masivní zbrojení. V roce 1938 k sobě Německo připojilo anšlusem Rakousko a Mnichovskou dohodou Sudety, přičemž později obsadilo i zbytek Československa. 1. září 1939 vstoupily německé armády do Polska a započal druhý celosvětový konflikt, který v Evropě skončil až kapitulací Německa 8. května 1945.

2.7.2. Nacismus a program NSDAP:

Definovat nacismus je značně problematické pro jeho složitost, neustálý vývoj a formování, proto si uvedeme spíše jeho základní kameny. „*V době, kdy vycházel z vězení, měl již Hitler zformulovanou ideologii nacismu, poskládanou z nesourodých prvků antisemitismu, pangermanismu, eugeniky, tzv. rasové hygieny, geopolitického expanzionismu, nepřátelství k demokracii a zášti k modernismu v kultuře. Všechny uvedené jevy již byly ve společnosti přítomny, ale dosud nikdo je nespojil do jednoho celku.*“¹⁰⁷ Spíše než tvoření má v sobě zakomponovány prvky negace a vystupování proti již existujícím ideologiím, jež obviňoval z nastalé situace ve 20. století. „*Je (tedy) určitou formou antikapitalismu, antiliberalismu, antiindividualismu, antikomunismu, atd.*“¹⁰⁸ Nacismus, neboli nacionální socialismus byl totalitní ideologií v Německu v letech 1933-1945. Jeho politickým reprezentantem se stala NSDAP¹⁰⁹, které od roku 1921 předsedal Adolf Hitler.¹¹⁰ Pod NSDAP spadaly další organizace jako Hitlerjugend, jeho dívčí obdoba Bund Deutscher Mädel a mnoho dalších. NSDAP tedy v sobě nepřímo delegovala v podstatě celý stranický a organizační život Třetí říše. „*Od léta 1935 zaměřovala NSDAP svoji činnost stále více na sociální kontrolu německé společnosti. Nová zastrášovací a donucovací opatření byla orientována na dosud neorganizované obyvatelstvo.*“¹¹¹ Kdo se nestal členem, musel počítat se sankcemi.

---

¹⁰⁶ „*Ve volbách roku 1930 počet hlasů nacistické strany prudce stoupl z 810 000 na 6 409 000 a v Říšském sněmu získali 107 křesel.*“ Adolf Hitler. *Holocaust Education & Archive Research Team* [online]. 2007 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/holoprelude/hitler.html>.

¹⁰⁷ EVANS, Richard J. *Třetí říše u moci: 1933-1939*. Praha - Plzeň: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009. ISBN 978-80-7306-323-8. s. 21.

¹⁰⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-95-5. s. 79.

¹⁰⁹ Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei).

¹¹⁰ Předtím ve straně působil jako tvůrce propagandy.

¹¹¹ SÜß, Dietmar a Winfried SÜß. *Třetí říše: Úvod do studia*. Praha: Naše vojsko, 2012. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 62.

Ke konci války musela NSDAP řešit problém německých vojenských neúspěchů. „*Za tímto účelem používala ony specifické formy propagandy a násilí, které již úspěšně praktikovala během své „doby bojů“, tedy v letech 1925 až 1932/33.*“¹¹² Jak začala válka dopadat i na území Německa, vyvstala potřeba využít členské základny jak k odstraňování následků, tak i k zapojení do poslední fáze konfliktu. „*Když se nacistický režim 8. května 1945 zhroutil, existovalo více než 9 milionů členů strany. Dalších několik milionů členů měly přidružené organizace.*“¹¹³

K pochopení podstaty této strany bude potřeba nastínit některé¹¹⁴ z 25 bodů jejího programu vytvořeného 24. února 1920.

PROGRAM NSDAP:

1. Požadujeme sjednocení všech Němců do Velkého Německa na základě práva na sebeurčení národů.
3. Požadujeme území a teritoria (kolonie) pro obživu a kolonizaci pro naši přebytečnou populaci.
4. Pouze příslušník rasy může být občanem. Příslušníkem rasy může být jen nositel německé krve bez ohledu na vyznání. Tudíž žádný Žid nemůže být příslušníkem rasy.
5. Ten kdo nemá občanství může v Německu žít pouze jako host a musí podléhat autoritě zákonodárství pro cizince.
6. Právo rozhodovat ohledně záležitostí týkajících se správy a zákonů mají pouze občané.
7. Požadujeme, aby byl stát povinen zajistit v první řadě živobytí a životní podmínky občanům. Pokud není možné udržet celkovou populaci státu, budou členové cizích národů (ne-občané) vyhoštěni z Říše.
8. Musí být zabráněno další imigraci ne-občanů. Požadujeme, aby všichni ne-Němci, kteří se do Německa přistěhovali od 2. srpna 1914 byli urychleně donuceni opustit Říši.
23. Za účelem ustanovení německého tisku požadujeme, aby a) všichni pisatelé a zaměstnanci novin vydávaných v německém jazyce byli příslušníky rasy; b) Ne-německé

---

¹¹² SÜß, Dietmar a Winfried SÜß. *Třetí říše: Úvod do studia*. Praha: Naše vojsko, 2012. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 71-72.

¹¹³ Ibidem, s. 75.

¹¹⁴ Uvedeny jsou zejména ty, které se přímo vztahují k podstatě této práce.

noviny museli mít výslovné povolení státu. Nesmějí být tištěny v německém jazyce; c) Němcům byl zákonem zakázán jakýkoliv finanční podíl na německých publikacích, či jejich jakékoliv ovlivňování...

24. (Strana) Bojuje proti židovsko-materialistickému duchu uvnitř a okolo nás a je přesvědčena, že trvalé ozdravení našeho národa může uspět pouze skrze tento rámec: obecný užitek předchází individuálnímu užitku.

25. Pro uskutečnění tohoto všeho vyžadujeme vytvoření silné centrální vlády v Říši.¹¹⁵

2.7.3. Rysy propagandy nacistického Německa:

Propaganda hrála v režimu nacistického Německa značnou roli. „*Na vzestup nacismu k moci je vskutku často nahlíženo jako na klasický příklad politického úspěchu za pomoci prostředků propagandy.*“¹¹⁶ Adolf Hitler, který si prošel frontou první světové války, byl ohromen silou nepřátelské propagandy a rozčarovaný z té německé. Ve své knize *Mein Kampf*¹¹⁷, kterou vytvořil během svého uvěznění, se propagandě přímo věnuje ve dvou kapitolách nazvaných *Válečná propaganda* a *Propaganda a organizace*. Většinu svých poznatků získal právě studiem nepřátelské propagandy. „*Nicméně naprosté selhání celkové osvěty na straně Němců – skutečnost, která bila do očí každého vojáka – mě nyní donutila zabývat se stále hlouběji touto otázkou.*“¹¹⁸ Propaganda má být podle Hitlera cílena na masy, které si získá především za pomoci emocí. Cokoliv, co je v rámci přesvědčování platné a efektivní, je i správné. „*Vnímavost velkých mas je značně omezená, jejich inteligence nízká, ale zapomnětlivost velká.*“¹¹⁹ I Hitler si proto povšiml síly jednoduchosti sdělení a jeho permanentního opakování. „*(Propaganda) se musí omezit na nezbytné minimum a to donekonečna opakovat.*“¹²⁰ Ještě před převzetím moci využíval Hitler propagandu především jako náborovou, jelikož strana, ve které si postupem času získal vůdčí postavení, se potýkala

¹¹⁵ LEY, Robert ed. *The Program of the NSDAP*. In: National Socialistic Yearbook, 1941. Dostupné z: <http://ebooks.library.cornell.edu/n/nur/pdf/nur00543.pdf>. s. 1-3.

¹¹⁶ CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 147.

¹¹⁷ Můj boj. Původně se kniha měla jmenovat *Čtyři a půl roku boje proti lži, tuposti a zbabělosti*. Viz HUGHES, Matthew a Chris MANN. *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002. ISBN 80-7249-123-7. s. 16.

¹¹⁸ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. New York: Reynal & Hitchcock, 1941. s. 227. Dostupné z: <https://archive.org/details/meinkampf035176mbp>.

¹¹⁹ Ibidem, s. 234.

¹²⁰ Ibidem, s. 238.

s malou členskou základnou. „Úkolem propagandy je přilákat přívržence; úkolem organizace je získat členy. Přívrženec hnutí je ten, kdo prohlašuje, že se shoduje s jeho cíli; člen za ně bojuje.“¹²¹ Taktéž pochopil nutnost subpropagandy, která nejprve rozšíří požadovanou myšlenku do společnosti a jak podotkl, tak „v každém skutečně velkém revolučním hnutí musí propaganda nejprve rozšířit myšlenku tohoto hnutí.“¹²²

Se vzestupem Adolfa Hitlera se chopil moci jako ministr propagandy i Joseph Goebbels. Došlo k založení Ministerstva lidové osvěty a propagandy.¹²³ „Téměř všechny aspekty německé kultury podléhaly vedení ministerstva propagandy, včetně filmů, divadla, hudby, tisku a rádiového vysílání.“¹²⁴ Goebbels tak vlastně držel ruku nad německým společenským životem a informacemi, které ve společnosti kolovaly. „Nicméně po převzetí moci se názory na konkrétní roli propagandy ve Třetí říši mezi Goebbelsem a Hitlerem různily.“¹²⁵ Zatímco Hitler již považoval roli propagandy za minimální, tak Goebbels byl opačného názoru a stále na propagandu spoléhal jako na nástroj ovlivňování a následného udržování veřejného mínění. Nicméně jak Hitler tak Goebbels se více méně shodovali na podobě propagandy, která měla cílit na masy, být jednoduchá, emotivní, repetitivní a učinit ze strany, státu a národa něco, bez čeho si nebudou Němci moci představit další život.

Hitler ke svému vzestupu využíval nejen propagandy, ale i totalitních opatření jako jsou teror, strach a kontrola, ale i benefitů. Díky opětovnému zhoršení podmínek v Německu kvůli hospodářské krizi mohl Hitler obnovit identitu nepřátel, kteří za nastalou situaci mohli, což byli zejména Židé a komunisté a naopak vyzdvihnout zásluhy nacistické strany. „Klíčový faktor při tvorbě soudržné skupiny je definovat, kdo je z členství vyřazen.“¹²⁶ Židé a komunisté se stali obětními beránky vinnými ze všech nepravostí s cílem ukázání bezprostřednosti hrozby ve společnosti a nutnosti vůči ní zakročit podpořením nacistické politiky. „Až v průběhu nepřetržitého volebního boje v roce 1932 zaznamenal nacistický propagandistický aparát první pozoruhodný úspěch v multimediální mobilizaci mas. Kromě

---

¹²¹ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. New York: Reynal & Hitchcock, 1941. s. 849. Dostupné z: <https://archive.org/details/meinkampf035176mbp>.

¹²² Ibidem, s. 852.

¹²³ V nacistickém Německu existovalo několik orgánů, které se propagandou zabývaly, kromě *Ministerstva lidové osvěty a propagandy* to byl například *Centrální propagandistický úřad strany*, či *Říšská komora pro kulturu*, jejichž kompetence a členové se mnohdy prolínali. Viz WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. London: Routledge, 2007. ISBN 0-415-27507-5. s. 29-31.

¹²⁴ Nazi Propaganda. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/research/research-in-collections/search-the-collections/bibliography/nazi-propaganda>

¹²⁵ WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. London: Routledge, 2007. ISBN 0-415-27507-5. s. 23.

¹²⁶ Defining the Enemy: The Excluded. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/propaganda/themes/defining-the-enemy/>.

po statistických tištěných plakátů, letáků a zvláštních vydání novin přišly ke slovu i filmy, fotoseriály a gramofonové desky s nahrávkami Hitlerových projevů.¹²⁷

2.7.4. Symboly a prvky ideologie:

Široce známým symbolem, který má kvůli nacistické straně v dnešní době negativní konotaci, je svastika, již v roce 1920 adoptovala jako svůj znak NSDAP. „Svastika se stala nejzřetelnější ikonou nacistické propagandy, objevující se na vlajce..., volebních plakátech, páscích na rukávech, medailonech a odznacích pro vojenské a jiné organizace.“¹²⁸

Státní vlajka měla podobu červeného podkladu s bílým kruhem, v jehož středu byla umístěna svastika. „My nacionální socialisté spatřujeme v naší vlajce náš program. V červené vidíme společnost, v bílé národní smýšlení a ve svastice symbol vítězství árijského národa a vítězství tvořivého národa, který byl vždy antisemitský a vždy bude.“¹²⁹

S německým národem byla spjatá tzv. *Volksgemeinschaft*¹³⁰. Jednalo se o koncept zcelení společnosti v jeden blok bez vnitřní hierarchizace a stratifikace. „Příslušnost k „*Volksgemeinschaft*“ proto nemohla být získána jako státní občanství; člověk se do ní musel narodit.“¹³¹ Tímto konceptem nacisté rozdělili svět na „my“ a „oni“. Spojit v jeden celek se museli nejen němečtí občané, ale celá německá společnost. „V prvních dvou letech po získání kancléřství se Hitler držel intenzivní politiky „koordinace“ (*Gleichschaltung*), pomocí níž byly politické strany, státní správa a kulturní a profesní organizace usměrněny v rámci nacistických cílů. Kultura, hospodářství, vzdělávání a zákonodárství přešlo pod správu nacistů.“¹³²

Důležitým termínem je také rasa. „Nejpozději od roku 1924, kdy si Hitler během nuceného odpočinku ve vězení v Landsbergu přečetl několik textů pojednávajících o rasové hygieně, ovládla budoucího německého vůdce myšlenka, podle níž budou Německo i Němci znovu silní pouze tehdy, uplatní-li se na německou společnost základní zásady rasové hygieny

¹²⁷ REICHEL, Peter. *Svůdný klam Třetí říše: Fascinující a násilná tvář fašismu*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-604-1. s. 136-137.

¹²⁸ History of the Swastika. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007453>.

¹²⁹ The Life of the Führer. *Calvin College* [online]. © 2002 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/pimpfhitler.htm>.

¹³⁰ Národní pospolitost.

¹³¹ SÜß, Dietmar a Winfried SÜß. *Třetí říše: Úvod do studia*. Praha: Naše vojsko, 2012. ISBN 978-80-206-1299-1. s. 82.

¹³² Germany: Establishment of the Nazi Dictatorship. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005204>.

a rasového inženýrství.“¹³³ Do okruhu árijské rasy samozřejmě nespádali mnozí nepřátelé nacionálního socialismu. Ideální prototyp Němce byl „*blondatý, vysoký, s podlouhlou lebkou, úzkou tváří, výraznou bradou, úzkým nosem s vysokým kořenem, jemnými plavými vlasy, široce oddělenými světle zbarvenými očima, růžově-bílou kůží.*“¹³⁴

Charakteristickým se pro nacistický režim v Německu stal i prvek, který souvisí s většinou totalitních uskupení a diktatur a tím je *ideál vůdce*. "Mýtem „*Vůdce*“ a kultem osobnosti kolem Hitlera chtěli nacionální socialisté překonat těžko srozumitelné, komplexní a abstraktní politické struktury a nahradit je snadno pochopitelnou, lidovou personifikací politiky.“¹³⁵ Vůdce hromadil ve svých rukou absolutní moc nad všemi složkami státu, kterou potom distribuoval dále na své podřízené. „Kult vůdce“ se stal jednou ze základních součástí nacistické propagandy.¹³⁶ I když víra občanů ve stranu postupem války upadala, tak pozice Vůdce zůstávala v podstatě neochvějná až do konce konfliktu a jeho sebevraždy.

Posledním z prvků nacistické ideologie, kterým se tato práce bude zabývat, je koncept *Blut und Boden*¹³⁷. „Podstatou této teorie byl vzájemný a dlouhotrvající vztah mezi národem a půdou, na které žije a kterou obdělává.“¹³⁸ Nacistická strana se tímto konceptem snažila cílit především na farmáře, rolníky a statkáře, ale ve své podstatě navazovala na celkovou podstatu národní pospolitosti. „*Jelikož Židé nevlastnili žádnou půdu, tak na ně bylo nahlíženo jako na nomády a tuláky...*“¹³⁹

---

¹³³ EVANS, Richard J. *Třetí říše u moci: 1933-1939*. Praha - Plzeň: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009. ISBN 978-80-7306-323-8. s. 408.

¹³⁴ GÜNTHER, Hans. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes* (Munich, 1933). In: J. Fest. *The Face of the Third Reich* (London, 1972), s. 154. In: WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. London: Routledge, 2007. ISBN 0-415-27507-5. s. 84.

¹³⁵ REICHEL, Peter. *Svědňý klam Třetí říše: Fascinující a násilná tvář fašismu*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-604-1. s.101.

¹³⁶ Za jejího tvůrce se hrdě prohlašoval Joseph Goebbels.

¹³⁷ Krev a půda.

¹³⁸ R. Walther Darré. *Holocaust Education & Archive Research Team* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/economics/darre.html>.

¹³⁹ Ibidem.

2.7.5. Média nacistické propagandy:

*Tisk:*¹⁴⁰

Přestože tisk a noviny nepatřily k populárním nástrojům nacistické propagandy, tak ve své době stále patřily mezi nejrozšířenější masová média, tudíž nemohly být ze strany propagandy přehlíženy. „V době nástupu Adolfa Hitlera k moci v roce 1933 kontrolovali nacisté méně než 3% z 4 700 novin¹⁴¹ vydávaných v Německu.“¹⁴² To se ale s postupným upevněním moci, centralizací, glajchšaltováním a potřením oponentů režimu změnilo. Říšská tisková komora navíc kontrolovala vhodnost původu a politického uvědomění novinářů a vydavatelů, což ve spojení se zajišťováním informací přes stranu vedenými zpravodajskými agenturami vedlo ke značné kontrole nad vzhledem novinové krajiny.

Mezi nejznámější noviny patřil značně antisemitský¹⁴³ *Der Stürmer* vydávaný Juliem Streicherem. S cílem zvýšit náklad se týdeník začal soustředit na „žurnalistiku senzací, sexu a zločinu, pokud možno pohromadě.“¹⁴⁴ Tento týdeník se navíc využíval také jako plakát, jehož stránky bývaly volně vystavovány ve vitrínách. Dalším známým periodikem byl stranický list *Völkischer Beobachter*. V jeho vrcholných obdobích se náklady šplhaly téměř ke 2 milionům výtisků. „Redigovaný antisemitským spisovatelem a nacistickým ideologem Alfredem Rosenbergem se *Völkischer Beobachter* specializoval na krátké hyperboly oblíbených nacistických témat: ponížení z Versailleské mírové dohody, slabost parlamentarismu Výmarské republiky a na zlo světového židovstva a bolševismu, to vše bylo kontrastováno s nacistickými vlasteneckými slogany.“¹⁴⁵ Třetí z ústředních novin Třetí říše byly *Der Angriff* vydávané Josephem Goebbelsem, jejichž náplň byla velmi podobná výše uvedeným.

Vysílání:

Mluvené slovo patřilo mezi nejpoblárnější nástroje nacistické propagandy a rádiové vysílání z něj učinilo nástroj masový. „Hitler preferoval mluvení před živým publikem, jelikož

---

¹⁴⁰ Z důvodu rozsahu se bude práce v rámci tisku zabývat pouze novinami.

¹⁴¹ Pro porovnání „v roce 1944, se 82% ze zbývajících 977 novin nacházelo pevně pod kontrolou strany“. WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. London: Routledge, 2007. ISBN 0-415-27507-5. s. 47.

¹⁴² The Press in the Third Reich. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007655>.

¹⁴³ Tento týdeník je známý svým sloganem ze zápatí titulní strany „Die Juden sind unser Unglück!“ (Židé jsou našim neštěstím!).

¹⁴⁴ BYTWERK, Randall. *Der Stürmer: "A Fierce and Filthy Rag"*. *Calvin College* [online]. 1983 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.calvin.edu/academic/cas/faculty/streich3.htm>.

¹⁴⁵ Writing the News. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007821>.

se mu nelíbil zvuk jeho hlasu v rádiu.“¹⁴⁶ Později dokonce odmítal pronášet projevy přímo pro potřeby rádia, ale musely se přenášet jeho veřejné projevy. Přesto tvořilo rádiové vysílání jeden ze základních kamenů ovlivňování německého obyvatelstva, dokonce patřilo mezi první masové médium, které majoritně spadalo pod státní kontrolu. Goebbels Hitlerovi oponoval a rádio ve svém projevu¹⁴⁷ označil po vzoru Napoleona za osmou velmoc 20. století. „*Rádio je nejvlivnější a nejdůležitější zprostředkovatel mezi duchovním hnutím a národem, mezi myšlenkou a lidem.*“¹⁴⁸ Zároveň volal po zjednodušení a obveselení náplně rádiového vysílání, jelikož věděl, že permanentní přímé propagandistické a politické působení posluchače od poslechu spíše odradí.

Za účelem zvýšení posluchačské základny bylo vyráběno extrémně levné rádio Volksempfänger. „*Na počátku roku 1938 překonal počet rádií v německých domácnostech číslo 9 milionů, přibližně tedy jedno na dvě německé domácnosti. O tři roky později toto číslo vzrostlo na téměř 15 milionů, poskytující pravidelný rádiový příjem 50 milionům Němců.*“¹⁴⁹ Nacisté si byli vědomi nebezpečí nepřátelské propagandy a proto byl poslech cizích stanic tvrdě trestán. Rádio se neposlouchalo pouze v soukromí domova, ale také hromadně v zaměstnání, kavárnách, na ulicích, atd.

Film:

Film taktéž patřil mezi základní prostředky propagandy Třetí říše. „*Na rozdíl od letáků a pamfletů (které mohou být považovány za otravné a ignorovány) a masových sjezdů, které přitahují lidi, kteří již věří v to, co je na nich pronášeno, film přitahuje lid ze všech vrstev a slibuje jim večer zábavy a relaxace.*“¹⁵⁰ Nadšení pro něj projevoval jak Hitler, tak především Goebbels, který se pokládal za znalce filmové krajiny. „*Filmová propaganda byla Goebbelsovým speciálním zájmem, jelikož věřil v sílu kinematografie v ovlivnění lidských myšlenek a názorů, pokud ne dokonce činů.*“¹⁵¹ Film patřil mezi nákladná média a tudíž po krátké době poválečného rozkvětu,¹⁵² kdy bylo v počátečním období Výmarské republiky

¹⁴⁶ CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5. s. 331.

¹⁴⁷ Viz GOEBBELS, Joseph. The Radio as the Eight Great Power. *Calvin College* [online]. © 1999 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/goeb56.htm>.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ Volksempfänger ("People's Receiver"). *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/propaganda/exhibit.html#/records/data/records/peoples-radio.xml>.

¹⁵⁰ GOODELL, Sean. *Cinema as Propaganda during the Third Reich*. Dostupné z: <http://epubs.utah.edu/index.php/historia/article/viewArticle/627>. s. 144.

¹⁵¹ WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. London: Routledge, 2007. ISBN 0-415-27507-5. s.48.

¹⁵² Německo patřilo se Spojenými státy americkými k filmovým gigantům.

natočeno velké množství snímků, trpěl následky hospodářské krize,¹⁵³ jež se v Německu značně negativně promítla. Již 19. prosince 1924 se byla UFA¹⁵⁴ z finančních důvodů nucena spojit s americkými studií Metro-Goldwyn-Mayer a Paramount. Situace se zlepšila v roce 1927, kdy jí kupuje Alfred Hugenberg¹⁵⁵ a finančně ji vypomáhá. „*Politický příklon k radikální pravici na počátku 30. let však postupně opět odřízl německý filmový průmysl od zbytku světa.*“¹⁵⁶ Německá strana počítala s tím, že prodejnost jejich snímků na zahraničních trzích bude stoupat, ale opak se stal pravdou.

Zlom nastal v roce 1933. Jako i v ostatních oblastech kultury se Goebbels i v rámci filmu snažil o jeho centralizaci. „*Nacistický režim...podporoval kapitalismus, takže soukromé vlastnictví v kinematografii nezlikvidoval. Místo toho nacisté znárodňovali tím, že nenápadně skupovali jednotlivé společnosti.*“¹⁵⁷ Nacisté se tedy ke kontrole nad filmovým průmyslem dostali v podstatě nepozorovaně. V rámci kultury a vlády byla struktura státu a strany vzájemně propletená, ale přitom segregovaná. Jednalo se o velmi komplexní a nepřehlednou formu organizace, kde existoval nespočet orgánů, které měly podobné funkce a pravomoci. Byla založena Reichsfilmkammer (Říšská filmová komora), která spadala pod Reichskulturkammer (Říšská kulturní komora). „*Nový zákon nařizoval, že v budoucnu se mohou pouze členové Filmové komory zapojit do čehokoliv spjatého s produkováním, distribucí nebo promítáním filmu.*“¹⁵⁸ Židé, kteří byli již tak z filmové scény odstraňováni, se členy stát nemohli. Tento trend vedl k emigraci mnoha herců a tvůrců. Roku 1935 došlo dokonce k zakázání snímků natočených před nacistickým nástupem, pokud obsahovaly židovský prvek.

V roce 1933 byla založena také Filmkreditbank (Filmová úvěrová banka), jež fungovala jako poskytovatel financí tvůrcům snímků. Skrze Filmovou banku strana usilovala o vlnu filmové cenzury, jelikož producenti a režiséři museli svůj snímek koncipovat podle

---

¹⁵³ Předchozí špatná ekonomická situace rozvoji filmu paradoxně pomohla, jelikož s tím, jak peníze ztrácely hodnotu, bylo pro občany ekonomičtější je utráčet než šetřit. Zároveň došlo nedostatkem financí k izolaci německého filmového trhu, což vedlo k jednostranné konzumaci německých snímků, které se zároveň v rámci finančního porovnání v zahraničí se snímky jiných zemí lépe prodávaly. Inflation tak přispěla k úpadku německého hospodářství, ale k rozvoji filmového průmyslu. Naopak ustálení měny v roce 1924 vedlo k jeho postupnému úpadku. Viz THOMPSONOVÁ, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: Přehled světové kinematografie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-898-3. s.110 a 118-119.

¹⁵⁴ Zkratka Universum Film AG - Významná filmová společnost.

¹⁵⁵ „*Tiskový magnát, předseda Německé národní lidové strany (Deutschnationale Volkspartei) a nacistický sympatizant.*“ WINKEL, Roel Vande a David WELCH. *Cinema and the Swastika: The International Expansion of Third Reich Cinema*. New York: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-1-4039-9491-2. s. 2.

¹⁵⁶ THOMPSONOVÁ, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: Přehled světové kinematografie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-898-3. s. 125.

¹⁵⁷ Ibidem, s. 269.

¹⁵⁸ REIMER, Robert C. a Carol J. REIMER. *Historical Dictionary of German Cinema*. Maryland: Scarecrow Press, 2008. ISBN 978-0-8108-5623-3. s. XXI.

stranického vzoru, jinak by jim nebyla finanční částka přiznána. Kvůli výše zmíněným podmínkám byly schopny přežít pouze větší filmové koncerny. Dále také existovalo množství „označení“¹⁵⁹, které mohl snímek získat a s nimiž přicházely i benefity. Strana si dokonce podmanila i filmové kritiky, kteří se změnili na pouhé propagátory snímků. Snaha o nastolení kontroly stoupala a i když „*UFA, Tobis-Film a Bavaria-Film, tedy tři největší studia, pokračovala do roku 1937 jako samostatná studia*“¹⁶⁰, tak se situace začala postupně měnit a rok po začátku války již existovala pouze UFA, která ostatní studia pohltila. Kontrola nad filmem, jeho obsahem, režisérem, obsazením a distribucí se stává téměř totální. „*V roce 1939 sice ještě existovalo osmnáct nezávislých soukromých společností, ale ty vyrobily méně než třetinu počtu celovečerních filmů, které v tom roce vznikly.*“¹⁶¹ Navíc v roce 1942 dochází ke vzniku rozsáhlého koncernu UFA-Film, který pohlcuje filmový průmysl jak v Německu, tak i v okupovaných zemích. „*Každý aspekt vytváření filmu, od výběru tématu až po distribuci a případně promítání, byl nyní přímou odpovědností UFI.*“¹⁶²

Goebbels profiloval propagandu ve filmech podobně jako tu v rozhlase, snažil se tedy filmy přímo propagandistické překrývat množstvím „neškodných“ zábavních. „*Z celkového počtu 1097 celovečerních filmů, jež byly vyrobeny v letech 1933 až 1945, jen asi jednu šestinu poválečná cenzura zakázala kvůli tomu, že tyto filmy obsahovaly nacistickou propagandu.*“¹⁶³

Počáteční propagandistické snímky byly zejména agitační, snažily se tedy oslovit občany a získat je pro svou věc. Jednalo se například o snímky *Hans Westmar* a *Hitlerjunge Quex*,¹⁶⁴ zobrazující oběti, které jsou praví Němci ochotni pro stranu a národ učinit. Mezi ranou tvorbu patří také filmové dokumenty¹⁶⁵ režisérky Leni Riefenstahlové, která se v rámci propagandistické filmotéky proslavila natolik, že zůstává známá i v současnosti. Tato režisérka pokračovala v trendu získávání davů a glorifikace strany. Ve snímku *Triumph des Willens* (Triumf vůle) zachytila norimberský sjezd nacistické strany. *Triumf vůle* zachycuje

---

¹⁵⁹ Snímek mohl být například označen jako *Politicky hodnotný*, *Celonárodně hodnotný*, či jako *Film národa*. Viz WINKEL, Roel Vande a David WELCH. *Cinema and the Swastika: The International Expansion of Third Reich Cinema*. New York: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-1-4039-9491-2. s. 6.

¹⁶⁰ REIMER, Robert C. a Carol J. REIMER. *Historical Dictionary of German Cinema*. Maryland: Scarecrow Press, 2008. ISBN 978-0-8108-5623-3. s. 11.

¹⁶¹ THOMPSONOVÁ, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: Přehled světové kinematografie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-898-3. s. 279.

¹⁶² WINKEL, Roel Vande a David WELCH. *Cinema and the Swastika: The International Expansion of Third Reich Cinema*. New York: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-1-4039-9491-2. s. 20.

¹⁶³ THOMPSONOVÁ, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: Přehled světové kinematografie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-898-3. s. 279-280.

¹⁶⁴ Viz ibidem, s. 280.

¹⁶⁵ Nejednalo se o klasické dokumenty, ale o něco mezi dokumentem a hraným snímkem, jakýsi pseudo-dokument, jelikož byla řada zachycených událostí předem naaranžována a nacvičena. V rámci nacistické kinematografie nejspíše nevzniklo mnoho dokumentů, které bychom mohli nazvat jako realistické a objektivní, pokud vůbec nějaký.

některé z prvků nacistické ideologie, které jsme si definovali výše, a to především kult Vůdce a Volksgemeinschaft. „Výsledkem je zobrazení „totálního národa“ bezmezně uctívajícího svého vůdce.“¹⁶⁶

Stejně jako se ve snímcích oslavovala nacistická vláda a její soudržnost s občany, tak po vypuknutí války byla technologie filmu zneužita pro velebení armády a vojenských úspěchů za účelem udržení morálky. Ke konci války vyvstala naopak snaha o zvrácení situace a podpora morálky eskalovala. Další složkou oslavných filmů byly filmy historické, ve kterých byla propaganda skryta pod rouškou dějin. Tyto snímky zobrazovaly velké postavy, bitvy a události z německé historie často za účelem komparace se současností a situacemi, kterými si němečtí občané procházeli.

Kromě snímků glorifikujících natáčeli nacisté samozřejmě také snímky očerňující, které směřovali k poukázání na existenci vnějších i vnitřních skupin nepřátelských Říši. „Ze všech emocí, které může skupina sdílet, patří nenávisť mezi ty nejsilnější a nejvíce spojující.“¹⁶⁷

Mimo toto spektrum se také natočilo množství snímků zábavních či takových, v nichž nehraje propaganda významnou roli, jelikož Goebbels využíval filmového média také jako odpočinkového prostředku pro masy těžce pracujících a válkou postižených občanů. „Goebbels věřil, že film má cenu jakožto forma zábavy, a dokonce ani nevyžadoval skrytou přítomnost nacistické ideologie v každém filmu.“¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ VLNAS, Martin. Triumf vůle jako vrchol nacistické propagandistické kinematografie. *Global politics* [online]. 17. 3. 2007 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/triumf-vule>.

¹⁶⁷ GOODELL, Sean. *Cinema as Propaganda during the Third Reich*. Dostupné z: <http://epubs.utah.edu/index.php/historia/article/viewArticle/627>. s. 153-154.

¹⁶⁸ THOMPSONOVÁ, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: Přehled světové kinematografie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-898-3. s. 282.

3. Antisemitismus:

3.1. Definice antisemitismu:

Definovat antisemitismus je stejně problematické, jako bylo definovat propagandu. Evropské centrum pro monitorování rasismu a xenofobie (EUMC) uvádí, že antisemitismem je „určitý způsob vnímání Židů, který lze vyjádřit jako nenávisť vůči Židům. Slovní a fyzické projevy antisemitismu jsou zaměřeny proti židovským nebo nežidovským¹⁶⁹ osobám nebo jejich majetku, proti institucím židovské komunity a náboženským zařízením.“¹⁷⁰ Již samotná podstata termínu *antisemitismus* vyvolává diskuzi. Údajně ho prvně užil ve svém spisu z roku 1879 nazvaném *Vítězství židovství nad německvím* německý novinář Wilhelm Marr.¹⁷¹ „Nahradil do té doby ustálený termín „*Judenhass*“ (nenávisť k Židům)...neologismem *antisemitismus* totiž Marr chtěl eliminovat emocionální náboj obsažený ve starším a přesnějším termínu „*Nenávisť k Židům*.“ Jeho nové označení mělo vytvářet zdání vědeckosti.“¹⁷² Termín se skládá ze dvou částí, předpony *anti-*, která indikuje protichůdnost a základu *-semitismus*. Podle struktury by se tedy měl tento výraz užívat pro všechny národy semitské skupiny, jejímiž členy jsou kupříkladu Arabové¹⁷³ a ne pouze pro Židy. Navíc i když výraz pro označení národů ze Středního východu jako *Semitů* existuje, tak další podstatné jméno z něj odvozené *semitismus* již ne.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ Nežidé jsou pravděpodobně zmíněni z toho důvodu, že proto, aby se někdo stal obětí antisemitismu se nemusí on sám za Žida považovat, či být členem židovské komunity. Determinujícím požadavkem je, aby ho za Žida považoval antisemita.

¹⁷⁰ BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9. s. 58-59.

¹⁷¹ Ale předpokládá se, že datace tohoto termínu je starší viz LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 24.

¹⁷² DANICS, Štefan a Tomáš KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. ISBN 978-80-7251-286-7. s. 128.

¹⁷³ Viz BERENBAUM, Michael. Anti-Semitism. *Encyclopaedia Britannica* [online]. 8-11-2014 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/27646/anti-Semitism>.

¹⁷⁴ Viz DANICS, Štefan a Tomáš KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. ISBN 978-80-7251-286-7. s. 128.

3.2. Historie antisemitismu:

I když pojem *antisemitismus* vznikl až ve století devatenáctém, tak diskriminace a útoky proti židovskému obyvatelstvu existují v podstatě od vzniku judaismu. Jerome A. Chanes dělí podle období antisemitismus na: *předkřesťanský* (antické Řecko a Řím), *křesťanský* (starověk a středověk), *muslimský, osvícenský a postosvícenský* (politický, ekonomický a sociální), *rasový antisemitismus 19. století končící nacismem* a *antisemitismus současný* (nový antisemitismus).¹⁷⁵

Ve starověkém Řecku a Římě byli Židé diskriminováni pro svou odlišnost, především z důvodu monoteismu své víry, který ostře kontrastoval se starověkým polyteismem. Zejména za vlády krále Antiocha IV docházelo k drastickým zásahům do židovského stylu života a víry, které vedly až k židovskému povstání Makabejských, jež po letech bojů skončilo židovským vítězstvím. Poté je ale pohlcuje Římská říše a po krvavém počátku následuje období relativního klidu, které ovšem končí porážkou Židů ve dvou povstáních a jejich rozsáhlou migrací.

„Pokud bychom chtěli tématicky správně datovat židovský středověk, pak sahal zhruba od 7. do 17.-18. století, tedy od islamizace Orientu do počátku emancipačního hnutí v Evropě...“¹⁷⁶ Rozvoj antisemitismu souvisí s rozvojem křesťanství, kterému judaismus položil základy. „Zejména smrt Ježíše se stala rozbuškou nenávistných projevů mezi Židy a křesťany.“¹⁷⁷ Židé byli obviňováni z vraždy Ježíše Krista, čímž se v očích křesťanů dopustili skutku, jehož hrůznost se slovy nedá popsat. Nicméně svými činy ji vyjádřili dostatečně jasně a Židé se ocitli na okraji společnosti. „Nepřátelství bylo Bohem schvalováno, ba dokonce přikazováno.“¹⁷⁸ V období středověku byl náboženský antisemitismus¹⁷⁹ velmi silný, jelikož se jednalo o dobu, ve které hrál duchovní život ve společnosti dominantní roli a pro náboženství se žilo i umíralo. Podle křesťanů si Židé za svůj osud mohli sami: „Židovské neštěstí – zničení Jeruzaléma, zpusťování jejich země a jejich vyhnání – bylo následkem božího trestu za smrt Krista.“¹⁸⁰ Nejohroživější okamžiky pro Židy představovaly křížové

¹⁷⁵ Viz CHANES, Jerome A. *Antisemitism: A Reference Handbook*. California: ABC-CLIO, 2004. ISBN 1-57607-209-6. s. 5-6.

¹⁷⁶ SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů: Historie, náboženství, antisemitismus*. Praha: NS Svoboda, 2003. ISBN 80-205-1036-2. s. 27.

¹⁷⁷ Protižidovské postoje v době antiky. *Holocaust* [online]. 26. 9. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/history/antisemitism/history/jews_ancient_world.

¹⁷⁸ GRAUS, František. Nepřátelství vůči Židům ve středověku. *Glosy* [online]. 30.6.2005 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://glosy.info/texty/nepreatelstvi-vuci-zidum-ve-stredoveku/>.

¹⁷⁹ Nazývaný také jako antijudaismus.

¹⁸⁰ CHANES, Jerome A. *Antisemitism: A Reference Handbook*. California: ABC-CLIO, 2004. ISBN 1-57607-209-6. s. 28.

výpravy, které byly sice cíleny proti muslimům, ale hněv křesťanů se nevyhnul ani jim. Situaci vystupňoval IV. lateránský koncil (1215), který na Židy uvalil mnohá omezení a nařízení včetně výjimečného zdanění, omezení počtu synagog, ale především přispěl k židovské segregaci od většinové společnosti za pomoci nuceného nošení specifického oblečení¹⁸¹, které se následně vyvinulo ve viditelné označení jejich oblečení,¹⁸² jež ostatním napoví, že jeho nositelem je Žid¹⁸³ a taktéž je fyzicky izoloval do určených městských částí.¹⁸⁴ Mnozí Židé byli donuceni se přesunout do finanční sféry a fungovat jako soukromé bankovní jednotky, což byla činnost v té době pravověrným křesťanům zapovězena. „*Spojení s penězi se odrazilo i v křesťanské ikonografii, kde se měsíc stal poznávacím znamením Židů.*“¹⁸⁵

Ve 14. století navíc téměř po celém světě propuká epidemie moru, ze které jsou Židé viněni a proto hromadně vyvražďováni. Ze středověku pochází také název první známé organizované formy nucené židovské segregace - ghetto. „*Termín „ghetto“ pochází z názvu židovské čtvrti v Benátkách, založené roku 1516, ve které donutili benátští činitelé žít Židy z města.*“¹⁸⁶ Tato násilná separace se postupem času rozšiřovala i do dalších měst a zemí. Rozmezí konce 13. až 15. století se pro Židy nese v duchu nucených exodů, kdy byli vyhnáni panovníky například z území Anglie, Francie, či Španělska.¹⁸⁷ S nástupem reformace se situace pro Židy příliš nelepší a kupříkladu Martin Luther, který byl zpočátku jejich obhájcem, se po zjištění židovské neochoty přijmout protestantství stává jedním z jejich největších kritiků a odpůrců,¹⁸⁸ jehož názorů později využívají i němečtí nacionalisté.

Přibližně od konce 16. až do 18. století vzniká specifická sorta Židů, tzv. dvorští Židé, kteří sloužili jako finanční subjekty u šlechty a panovníků, díky čemuž si vydobyli mnohá privilegia, ale i potíže. Mezi známé dvorské Židy patřil například rod Oppenheimerů, přičemž osud jednoho z jeho členů se stal předlohou pro později rozebíraný snímek Žid Süß.

---

¹⁸¹ Například pokrývka hlavy.

¹⁸² „...tímto znakem se stala žlutá skvrna nebo žlutý kruh, který byl nošen na vnější straně oděvu.“ SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů: Historie, náboženství, antisemitismus*. Praha: NS Svoboda, 2003. ISBN 80-205-1036-2. s. 30.

¹⁸³ Viz CHANES, Jerome A. *Antisemitism: A Reference Handbook*. California: ABC-CLIO, 2004. ISBN 1-57607-209-6. s. 32-33 a LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 462.

¹⁸⁴ Viz BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9. s. 175.

¹⁸⁵ SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů: Historie, náboženství, antisemitismus*. Praha: NS Svoboda, 2003. ISBN 80-205-1036-2. s. 57.

¹⁸⁶ Ghettos. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005059>.

¹⁸⁷ Viz Středověké kořeny protižidovských předpoklů. *Holocaust* [online]. 26. 9. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/history/antisemitism/history/medieval_antijudaism.

¹⁸⁸ Viz LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 593.

Situace se pro židovské obyvatelstvo začala obracet k lepšímu s nástupem osvícenství a snahou o jejich emancipaci. Nastalo úsilí o začlenění jednotlivých Židů do státního rámce a „*byl stanoven cíl učinit židovstvo neškodné, pro jednotlivce však užitečné.*“¹⁸⁹ Ve státech, kde Židé dříve nemohli ani pobývat, nyní získávají dokonce občanství, na druhou stranu ne všichni nežidé viděli situaci v tomto světle a docházelo i k pogromům.¹⁹⁰ I přes tyto negativní zásahy do zrovnoprávnění židovského obyvatelstva se ho v mnoha zemích zlomit nepodařilo a Židé se stávali platnými členy zemí, ve kterých pobývali. „*Židé se aktivně zapojovali do politiky, přejímali politické úřady a byli voleni do parlamentů.*“¹⁹¹ Ke konci 19. století se bohužel pro Židy opět mění situace k horšímu a dokonce dochází ke vzniku a rozvoji antisemitismu rasového. „*Na základě vulgárních darwinistických představ byli Židé démonizováni jako lidé, kteří jsou nikoli jen díky svému náboženství, ale rasovým a dědičným vlastnostem protipólem rasově hodnotnějších nordických Germánů.*“¹⁹² Opětovný nástup antisemitismu byl následkem úpadku víry společnosti ve směr liberalismu, jehož politika byla obviňována ze zhoršení ekonomiky a hospodářské krize.¹⁹³ „*Antisemitismus tak byl snadným a iracionálním, zjednodušujícím vysvětlením složitého moderního světa.*“¹⁹⁴ Především Německo a Rakousko se stávají centry tohoto nového antisemitismu. Došlo dokonce k sepsání petice, jež nesla 225 000 podpisů žádajících, aby Židé Německo opustili.¹⁹⁵ O židovském spiknutí podávaly na počátku 20. století písemný doklad tzv. *Protokoly siónských mudrců*. „*Obsahem tohoto údajného záznamu jednání mají být taktické instrukce pro ovlivňování světové politiky a ekonomiky domnělým mezinárodním spiknutím.*“¹⁹⁶ K rozvoji antisemitismu a to především v Německu přispěla první světová válka,¹⁹⁷ velká hospodářská krize a následný vzestup nacionálního socialismu zakončený uchopením moci Adolfem Hitlerem, čemuž se bude věnovat další část práce.

Mezi důvody, proč se židovské společenství stalo cílem tolika nenávistných působení, může patřit unikátnost jejich víry a zvyků s ní spjatých, které vedou k jejich jednoduché

---

¹⁸⁹ SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů: Historie, náboženství, antisemitismus*. Praha: NS Svoboda, 2003. ISBN 80-205-1036-2. s. 90.

¹⁹⁰ Viz LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 202.

¹⁹¹ Ibidem, s. 203.

¹⁹² SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů: Historie, náboženství, antisemitismus*. Praha: NS Svoboda, 2003. ISBN 80-205-1036-2. s. 96.

¹⁹³ Viz Moderní antisemitismus. *Holocaust* [online]. 12. 12. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/history/antisemitism/history/modern_antisemitism.

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Viz BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9. s. 179.

¹⁹⁶ Ibidem, s. 219.

¹⁹⁷ A to přesto, že v ní mnozí Židé na straně Německa bojovali a umírali.

identifikaci a vymezení od většinové společnosti; návaznost na historickou nenávist vůči Židům, která se přenášela z generace na generaci a v neposlední řadě roztržitost jejich členů, kteří jsou rozprostřeni po celém světě, ale téměř všude tvoří skupinu minoritní, což ztěžuje účinnost jejich obrany. Nicméně specifický důvod pro nenávist k Židům, jejich pronásledování a vyhlazování najít nelze a nejspíše vlastně ani neexistuje.

3.3. Druhy antisemitismu:

Antisemitismus, jakožto forma nenávisti vůči Židům, je dále dělena do užších kategorií, z nichž si některé v krátkosti přiblížíme.¹⁹⁸

Náboženský antisemitismus (antijudaismus):

Antijudaismus patří mezi prvotní a můžeme říci původní formu odporu vůči Židům a zastával velkou roli především v dobách starověku a středověku. Židé jsou vnímáni jako jinověrci, nositelé cizí víry. V dobách starověku jsou vnímáni negativně pro svou odlišnou religiozitu. „*Spíše než o rasismus se však jednalo o nesnášenlivost motivovanou směsicí xenofobie a etnocentrismu.*“¹⁹⁹ Naopak v rámci křesťanství a jeho monopolu ve středověké společnosti jsou Židé vykreslováni jako vrazi Krista, původci moru, únosci a vrazi křesťanů, či znesvěcovatelé hostií.

Ekonomický antisemitismus:

Zrod tohoto typu antisemitismu pochází z období středověku, kdy byla po IV. lateránském koncilu finanční sféra pro mnohé Židy jednou z mála možností obživy. Židé se stali finančními garanty poskytujícími peníze na úrok - tzv. lichva. Pro mnohé obyvatele se Židé bez vlastního zavinění stali symbolem finančního útisku, který se na jejich úkor obohacuje. Tento náhled na židovské obyvatelstvo jako na „rasu“ bohatých, ale navzdory tomu neustále chamtivých a penězlačných bankéřů, se zachoval až do současnosti. „*Zobrazení Žida držícího pytel peněz se stalo obvyklým pro všechna umělecká média.*“²⁰⁰ Tento druh antisemitismu má ale ještě druhou stranu mince a tou je finanční obohacování se právě na úkor Židů, kdy byli v průběhu dějin nejen nuceni platit přemrštěné částky na daních a různých

---

¹⁹⁸ Viz DANICS, Štefan a Tomáš KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. ISBN 978-80-7251-286-7. s. 129-135.

¹⁹⁹ Ibidem, s. 130.

²⁰⁰ LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 729.

poplaticích, ale mnohdy jim byl celý jejich majetek přímo zabavován. „*Peníze Židy na jedné straně chránily, na druhé straně však vyvolávaly závist, pomluvy, pověry a nesnášenlivost.*“²⁰¹

Rasový antisemitismus:

Rasový nebo také rasistický²⁰² antisemitismus je vynálezem 19. století. V tomto století dochází k vzestupu významu přírodních věd, jejichž nálezy nacházely své uplatnění i ve vědách společenských, díky čemuž vzniká kupříkladu učení sociálního darwinismu, který na lidskou společnost převádí termíny jako boj o přežití a přežití nejsilnějších.²⁰³ Židovský element již nebyl vnímán pouze jako pro společnost nevhodný a obtížný, ale jako přímo ji ohrožující. Buď tedy přežijeme „My“ nebo „Oni“. „*Darwinismus radikalizoval vědecký rasismus konce 19. století zdůrazněním boje o přežití mezi rasami.*“²⁰⁴

Židé nejsou v rámci rasového antisemitismu identifikováni na základě své víry, ale specifických rasových, tělesných a mentálních znaků, které jsou jim vrozené. I kdyby tedy Žid konvertoval k jinému náboženství, tak i nadále zůstává Židem, jelikož jeho rasová podstata se nemění.²⁰⁵ Nastal fanatický zájem o „vědecké“ komparování rasových znaků a rysů za účelem potvrzení jak vyvolenosti tak naopak zavrženíhodnosti konkrétních ras a národů. Mezi teoretiky, kteří přispěli k jeho rozvoji, patří například britský lékař Robert Knox²⁰⁶, francouzský autor Arthur de Gobineau²⁰⁷, či anglický autor H. S. Chamberlain²⁰⁸. Tento typ antisemitismu se stal populárním zejména v Německu dvacátého století.

Dále jsou v rámci typologie uváděny například antisemitismus „*sociální (Žid je vnímán jako sociálně podřadný „průbojný“, vulgární, tudíž je vyloučen z osobního kontaktu),*

---

²⁰¹ BURYÁNEK, Jan ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy - Židé – Lichva*, s. 317. [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z:

<https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b04zide/11.pdf>.

²⁰² Viz DANICS, Štefan a Tomáš KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. ISBN 978-80-7251-286-7. s. 131.

²⁰³ Teorie tvrdila, že „*počty slabých byly zmenšeny a jejich kultury ohraničeny, zatímco silní nabírali na síle a kulturním vlivu nad slabými.*“ Social Darwinism. *Encyclopaedia Britannica* [online]. 12-10-2014 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/551058/social-Darwinism>.

²⁰⁴ LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 664.

²⁰⁵ Velký odklon oproti antisemitismu náboženského typu, kdy byla naopak snaha Židy nuceně obracet na správnou víru.

²⁰⁶ Napsal knihu *Lidské rasy* (1850).

²⁰⁷ *Esej o nerovnosti lidských plemen* (1853-1855).

²⁰⁸ *Základy devatenáctého století* (1899-1900).

*ideologický (Žid je považován za podvrtný nebo revolucionářský živel) nebo kulturní (Žid vnímán jako podlamující morální a strukturální vlákno civilizace).*²⁰⁹

3.4. Mýty o Židech:

V této části si nastíníme některé z mýtů, které byli o Židech šířeny. Velká část z nich pochází z dob středověku, přičemž se ale dochovala a má svůj vliv i nadále.

Bohovražda:

Židé byli obviňováni ze zavinění smrti Ježíše Krista. Tento čin pošpinil židovský národ a trest za něj měli nést i jejich potomci, přičemž se stal ospravedlněním a vysvětlením neštěstí, která se Židům v průběhu věků udála. Přesto tento čin Židé v dalších mýtech, které si zde uvedeme, nepřímou opětovně provádějí.²¹⁰ „Z výsledků průzkumu ADL z roku 2005 vyplývá, že průměrně jeden z pěti Evropanů bere jako fakt, že „Židé jsou odpovědni za smrt Krista.“²¹¹ V křesťanské středověké Evropě byl Bůh symbolem dobra a Satan symbolem zla, proto není divu, že byli Židé obviňováni ze spolčování se se Satanem a postupem času se v podstatě stali jeho personifikací na tomto světě.

Rituální vražda:

První z mýtů, který navazuje na výše uvedenou bohovraždu. Židé byli postupem času obviňováni z unášení a obětování křesťanů, zejména dětí, jejichž krev užívali v rámci svých obřadů. V mnoha městech, kde došlo k nevysvětlitelnému zmizení dítěte, následovalo vyhánění, či masové vyvražďování tamější židovské populace. I tato pověra přetrvala, jak jsme se mohli přesvědčit na případu hilsneriády na našem území koncem 19. století.

Znesvěcování hostie:

Další z pověr, která je Židům připisována v souvislosti s bohovraždou, je znesvěcování hostie. Hostie je chlebová oplatka, která se užívá při eucharistii, kdy ji věřící přijímají a konzumují jako „tělo Kristovo“. Židé, kteří hostií pokoutně nabyli, jich užívali pro

---

²⁰⁹ HARAP, Louis. *Creative Awakening: The Jewish Presence in Twentieth-century American Literature, 1900-1940s*. Connecticut: Greenwood Press, Inc., 1987. ISBN 0-313-25386-2. s. 24.

²¹⁰ Viz znesvěcování hostií, či rituální vraždy.

²¹¹ BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9. s. 81.

své nečisté obřady. Protože hostie představuje tělo Krista, tak do ní bodali nožem a jinak ji trýznili, čímž reprodukovali čin bohovraždy.

Otravování studní:

Ve 14. století řádila v Evropě epidemie moru, které padla za oběť téměř polovina tamějších obyvatel. Původ nemoci nebyl znám, stejně tak jako její lék, proto byla přičítána nadpřirozenému zdroji. Viník se ale našel poté, co „*se jeden Žid na mučidlech přiznal k výrobě jedů z žab, ještěrek a masa a srdcí křesťanů.*“²¹² To, že byli Židé označeni jako zdroj moru, vedlo k jejich masovému vyvražďování. Od této doby byli Židé považováni za zdroj nemocí, či chorobu samotnou, která se šíří po světě, napadá a usmrcuje nevinné lidi, s cílem zachovat pouze vyvolené židovské obyvatelstvo.

3.5. Židé a nacismus:

Nacistický antisemitismus navazuje jak na zmíněný antisemitismus rasový, tak i náboženský se všemi jeho mýty a pověrami, které ale mnohdy zaobalil do vědeckého, exaktního a rádoby platného hávu. Z předchozího popisu teorie a historie antisemitismu můžeme vidět, že v německém prostředí panovaly silné protižidovské sklony a nálady, jichž nacistická propaganda využila a situaci ještě vyostřila. „*Němci měli emoční zábrany přijmout Židy za sobě rovné a coby obětním beránkům jim vyčítali každou krizi, neúspěch nebo porážku.*“²¹³ Jedna z nejtěžších zrad, která se na německém národu zásahem Židů udála, byla pověra o porážce v první světové válce,²¹⁴ kdy byla německému válečnému úsilí židovským živlem „vražena dýka do zad.“ „*Stejně jako mnoho demobilizovaných vojáků jeho generace byl i Hitler přesvědčen, že německou otčinu roku 1918 zradili pacifisté a marxisté, záměrně k tomu navedení Židy.*“²¹⁵ O tom, jak rychle se protižidovské nálady v německé společnosti šířily, vypovídá to, že „*do roku 1933 v Německu vzniklo více než 400 antisemitských sdružení*

---

²¹² LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 763.

²¹³ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 29.

²¹⁴ Prohra v tomto celosvětovém konfliktu tvoří jeden ze základů, na který nacistická propaganda nabalila mnohá ostatní obvinění.

²¹⁵ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 64.

a spolků a k tomu přibližně 700 protižidovských periodik.²¹⁶ A to měly opravdové antisemitské represe s rokem 1933 a Hitlerovým nástupem do funkce teprve přijít.

Vystupování proti Židům se stalo jedním ze základních kamenů politiky německé nacistické strany a Židé zůstali jejími permanentními a stabilními nepřáteli až do bodu, kdy Německo kapitulovalo. Židé se stali středobodem problémů Německa a proto jim byla věnována značná pozornost. Německá propaganda využila každého postupně ovládnutého média k informování o židovské hrozbě a každého postupně ovládnutého státu k jeho protižidovské indoktrinaci.

Kurz, jakým se německá společnost v rámci antisemitismu ubírala, ovlivnila zmíněná porážka v první světové válce a následný vznik nestabilní Výmarské republiky, kdy jí poslední úder zasadila velká hospodářská krize. Ačkoliv Židé tvořili pouze zlomek populace (okolo 1%), tak byli jistými kruhy obviňováni v podstatě z čehokoliv. „Řada ekonomických a politických krizí v letech 1918 až 1923 jen rozjitřila již tak trpké pocity a vystupňovala je do horečnaté nenávisti.“²¹⁷ Židé byli vnímáni jako postavy za oponou, kteří skryti v pozadí ovlivňují politický i společenský řád podle svých potřeb. Německý antisemitismus byl silně nacionalistický a snažil se tedy nejen o vykreslení Židů jako rasy podlidí, ale taktéž o působení na hrdost, patriotismus a vyvolenost německých občanů.

Adolf Hitler se stal nejen hlavou Německa, ale především postavou, kterou Němci téměř fanaticky a bez pochybností uctívali. Jeho názory se tudíž stávaly fakty, což mělo pro židovské obyvatelstvo fatální důsledky. Hitler, který zpočátku antisemitské sklony nepociťoval, si je podle svých slov poprvé uvědomil v Rakousku. Takto popisuje první setkání s ortodoxním východním Židem: „Jednoho dne, když jsem se procházel po vnitřním městě, tak jsem najednou narazil na bytost oděnou do dlouhého kaftanu s černými loknami. Má první myšlenka byla: Je to také Žid? V Linzi takto rozhodně nevypadali. Tajně a obezřetně jsem toho muže sledoval, ale čím déle jsem zíral na tu podivnou tvář a pečlivě studoval jeden rys po druhém, tím více se mi v duchu přeměnila má první otázka v tuto: Je to také Němec?“²¹⁸ Od této chvíle se podle svých slov začal na Židy podrobněji soustředit a povšiml si, že je jejich rozkladný vliv všude, od kultury po tisk.²¹⁹ Hitler v rámci svého antisemitismu

---

²¹⁶ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 68-69.

²¹⁷ JOCHMANN, Werner. *Gesellschaftskrise...*, s. 132 – 170. In: WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 56.

²¹⁸ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. New York: Reynal & Hitchcock, 1941. s. 73. Dostupné z: <https://archive.org/details/meinkampf035176mbp>.

²¹⁹ *Ibidem*, s. 75-77.

spíše přebíral a kompiloval myšlenky ostatních, které sepsal ve své knize *Mein Kampf*.²²⁰ „Kniha *Mein Kampf* je prodchnuta posedlostí „rasovou čistotou“, stejně jako darwinovskou zásadou nepřetržitého boje každé společnosti v rámci určitého národa (*Volk*) o vlastní přežití.“²²¹ Židé jako jiná rasa musí být od německého národa separováni,²²² jinak budou následky nepředstavitelné. Rasové křížení totiž vede k tělesnému a myšlenkovému úpadku národa, jak se později dokonce vyučovalo i v německých školách. Na podporu nacionálního socialismu a jeho politiky vyvstaly předměty jako dějepis a biologie, kde především druhý jmenovaný předmět sloužil pro indoktrinaci mládeže zvrácenou teorií nutnosti čistoty krve. „Žid byl pravým opakem německého „árijství“. Představoval „antirasu“, která byla neodmyslitelně destruktivní, parazitická a působila rozkladně.“²²³ Velmi důležité bylo vytvořit v Německu podnebí, které by ospravedlňovalo plánované protizidovské zásahy a aby tedy nedocházelo k vlnám protestů vůči prováděným krokům. Proto byli v rasovém konfliktu Němci stavěni na stranu dobra, která brání jak sebe, tak celý svět, před nájezdy Židů, jejichž záměrem je pouze ničit a kazit, jak tomu bylo v poválečném Německu. „*Max Horkheimer a Theodor Adorno* zachytili tento aspekt nacismu, když v roce 1944 napsali, že „slepý vrah vždy viděl svou oběť jako pronásledovatele, proti kterému se musí bránit.““²²⁴

Němci představovali rasu árijskou, rasu nadlidí, jejímž posláním je tvořit a nést na svých bedrech civilizaci, kdežto Židé byli jejich opakem, rasou podlidí, již je třeba se zbavit. Na tom začali němečtí nacisté pracovat především od roku 1933. „*Během prvních šesti let Hitlerovy diktatury, od roku 1933 do vypuknutí války v roce 1939, pocítili Židé účinky více než 400 nařízení a regulací, které omezily všechny aspekty jejich veřejných i soukromých životů.*“²²⁵ Již na počátku dubna 1933 provedli nacisté první z rozsáhlejších protizidovských zákroků - celonárodní bojkot jejich obchodů. O týden později následoval *Zákon o obnově úřednictva*, který Židy vyloučil ze státní správy. Postupem měsíce byly regulovány počty židovských studentů na německých ústavech, stejně tak i počty židovských lékařů a

---

²²⁰ Především rakouského horlivého antisemity a pangermanisty Georga von Schönerera. Viz WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 59-60.

²²¹ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 63.

²²² Jak bylo předloženo i v programu NSDAP.

²²³ BURRIN, Phillipe. *Nazi Antisemitism: Animalization and Demonization*. In: WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 67.

²²⁴ HORKHEIMER, Max a Theodor ADORNO. *The Dialectic of Enlightenment*, trans. John Cumming (New York: Herder and Herder, 1972 [1944]), s. 187. In: HERF, Jeffrey. *The Jewish Enemy: Nazi Propaganda During World War II and the Holocaust*. USA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006. ISBN 978-0-674-02175-4. s. 6.

²²⁵ Anti-Jewish Legislation in Prewar Germany. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005681>.

právníků.²²⁶ Následovala purifikace kulturní sféry a žádný Žid nesměl být zaměstnán na jakékoliv pozici u filmu či divadla a ani ve sféře žurnalistiky.

S prvními organizovanými represemi následovala také první vlna odlivu německého židovstva. „*Na konci roku 1933 ze země uprchlo téměř deset procent německých Židů.*“²²⁷ Nacistický aparát také postupně přistupoval k tzv. arizaci²²⁸ židovského majetku. Velký zlom přišel 15. září 1935 s vydáním *Norimberských zákonů*, z nichž jsou pro tuto práci důležité zejména *Zákon o říšském občanství* a *Zákon na ochranu německé krve a německé cti*. První zákon konkrétně definoval podmínky pro kategorizaci občanů. V jeho druhém článku stojí, že „*1. Občanem Říše je pouze ten jedinec, který je německé nebo spřízněné krve a který skrze své jednání ukazuje, že je jak toužící, tak i schopný věrně sloužit německému lidu a Říši*“²²⁹ a že „*3. Pouze občan Říše užívá plných politických práv v souladu s poskytovaným zákonem.*“²³⁰ Stalo se tedy to, co nacistické Německo hlásalo již dlouho, Židé nadále nebyli občany Říše, ale pouze „státními subjekty“.²³¹ Později bylo znění tohoto zákona doplněno a židovská specifikace upřesněna. „*(Zákon) rozlišoval mezi třemi kategoriemi: 1. Plnokrevní Židé byli ti, kdo měli nejméně tři čistě židovské prarodiče. Do první skupiny také spadali všichni, kdo patřili anebo později vstoupili do židovské náboženské komunity a měli dva židovské prarodiče anebo se Židem uzavřeli sňatek. 2. Tzv. Mischlinge (poloviční nebo smíšené Židé) byli označeni za Židy prvního řádu, pakliže měli dva židovské prarodiče, ale neuzavřeli sňatek se Židem a nebyli členy místní synagogy. 3. Mischlinge „druhého řádu“ pak byli ti, kdo měli pouze jednoho židovského prarodiče.*“²³²

Zákon na ochranu německé krve a německé cti se věnoval německým občanům, jejich rasové čistotě, tomu, jak ji docílit a především udržet. Z toho důvodu „*1.1. jsou zapovězeny sňatky mezi Židy a občany Německa či těmi se spřízněnou krví. 2. Sexuální poměr mimo manželství mezi Židy a občany Německa či spřízněné krve je zakázán.*“²³³ Tyto dva zákony efektivně vydělily židovské obyvatelstvo v rámci Německé říše a Židé pozbyli jakékoliv

---

²²⁶ Viz Anti-Jewish Legislation in Prewar Germany. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005681>.

²²⁷ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 76.

²²⁸ Znárodňování.

²²⁹ The Nuremberg Laws: The Reich Citizenship Law. *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/nurmlaw3.html>.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Viz LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 515.

²³² WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 79.

²³³ The Nuremberg Laws: Law for the Protection of German Blood and German Honor. *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/nurmlaw2.html>.

občanské moci. V roce 1936 hostil Berlín olympijské hry a pro účast zahraničních zemí byly nepřátelské projevy vůči Židům německým státem cíleně omezeny na minimum. Poté se ale opět protižidovský tlak jak ve sféře politické tak i ekonomické zvýšil. „Do začátku roku 1938 emigrovala zhruba třetina z asi 500 000 německých Židů. Zbylí byli organizováni v Říšském zastoupení německých Židů.“²³⁴ Se stoupající emigrací ale ostatní světové velmoci postupně Židům vstup na svá území zapovídaly.²³⁵ S rokem 1938 se do německého područí dostávají také Židé rakouští a sudetští.

V roce 1938 proběhla v noci z 9. na 10. listopadu Křišťálová noc. V reakci na vysídlení své rodiny spáchal Herschel Grynszpan 7. listopadu atentát na německého diplomata Ernsta von Ratha. Tento čin se stal záminkou pro celoněmecké násilné zásahy proti Židům. Byly ničeny synagogy, židovské obchody a nemovitosti.²³⁶ Zásahům se nevyhli ani Židé samotní, „nejméně sto Židů bylo zabito, ještě více jich bylo zraněno a 30 000 bylo hromadně vypravěno do koncentračních táborů.“²³⁷ Křišťálová noc se stala spouštěčem a ospravedlněním vlny antisemitismu, na který nacisté čekali. Židé konečně ukázali svůj pravý charakter. „Během tří měsíců od pogromu vyhrožoval Hitler Židům jejich zničením.“²³⁸ V platnost vešla opatření, která Židy téměř kompletně vydělila ze sociální sféry německého státu – „nesměli používat prostředky veřejné dopravy, měli zakázáno navštěvovat koncerty, divadla, kina, nákupní střediska i pláže, v parku si nesměli sedat na lavičky a dokonce měli zakázáno vlastnit psa.“²³⁹ Nacistům ale již nešlo o jejich pouhé společenské, kulturní a ekonomické vydělení, ale jak Hitler zmínil ve svém projevu, který pronesl v Říšském sněmu 30. ledna 1939, tak výsledná válka nepovede k židovskému vítězství, ale k jeho vyhlazení.²⁴⁰ Po dobytí Polska se do německého područí dostalo jedno z nejpočetnějších židovských společenstev, což navíc eskalovalo pozdějším vpádem do Sovětského svazu. Z německé strany se neustále ozývalo, že to právě Židé jsou za válku odpovědní. V Polsku se pro lepší kontrolu začali Židé násilně shromažďovat v ghettech velkých měst jako byla Varšava a Lodž,

²³⁴ SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů: Historie, náboženství, antisemitismus*. Praha: NS Svoboda, 2003. ISBN 80-205-1036-2. s. 105.

²³⁵ „Jakmile se nacistické Německo již nemohlo déle spoléhat na možnost, že své Židy vyveze, prodá nebo vypudí do světa...pak je patrně bylo třeba všechny odstranit.“ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 85.

²³⁶ Z jejich rozbitých výloh a skel pochází název „Křišťálová“ noc.

²³⁷ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 89-90.

²³⁸ WADDINGTON, Lorna. *Hitler's Crusade: Bolshevism and the Myth of the International Jewish Conspiracy*. London: Tauris Academic Studies, 2007. ISBN 978-1-84511-556-2. s. 176.

²³⁹ WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0. s. 93.

²⁴⁰ Viz Hitler's speech to the Reichstag of January 30, 1939. *The Holocaust History Project* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.holocaust-history.org/der-ewige-jude/hitler-19390130.shtml>. Tento projev je navíc využit ve snímku *Der ewige Jude*.

kde žili v úděsných podmínkách.²⁴¹ V Polsku bylo také zřízeno mnoho nechvalně známých vyhlazovacích táborů jako Osvětim, Belzec, Treblinka, Chelmno, Sobibor a Majdanek, ve kterých zahynuly milióny Židů,²⁴² jelikož sem byli posíláni ze všech zemí Evropy, které Německo obsadilo. Přestože nacisté Židům slibovali a předvíдали vyhlazení, tak se těmito čísly svým občanům nechlubili. „V německém tisku nepadlo ani slovo o táborech smrti a hromadných popravách zahrnujících milióny obětí.“²⁴³ Tento proces vyhlazování Židů se nyní i přes mnohé výtky nazývá *holocaust* a bývá často spojován s konferencí ve Waansee, která proběhla 20. ledna 1942. Jednalo se o setkání členů nacistického aparátu, na kterém se rozhodlo o tzv. *Konečném řešení židovské otázky*, tedy deportaci Židů na východ a jejich vyhlazení.²⁴⁴ Jak můžeme vidět, tak nacistický systém přistupoval k vyhlazování značně pragmatickým a úřednickým způsobem. „*Holocaust také profitoval z využívání mnoha moderních prvků: byrokratické efektivnosti, racionální organizace, anonymity, ekonomické stimulace a zapojení rozličných technických inovací.*“²⁴⁵ Status holocaustu se začal měnit s obratem na frontě a německá strana začala pracovat na zničení důkazů, že takto proti Židům kdy postupovala. S rokem 1944 vyvstala s blízkostí fronty dokonce nutnost vyhlazovací tábory evakuovat a ničit. Těmto evakuacím se říkalo *pochody smrti*, jelikož byly natolik vyčerpávající a vězni natolik zesláblí, že úmrtnost byla obrovská. Když Německo kapitulovalo a válka v Evropě skončila, tak za sebou nacistická politika holocaustu zanechala téměř 6 miliónů obětí. „*Světová židovská populace v důsledku holocaustu poklesla o celou jednu třetinu, přičemž evropská židovská populace poklesla o celé dvě třetiny.*“²⁴⁶

---

²⁴¹ Které byly využity v rámci snímku *Der ewige Jude*.

²⁴² Odhadem okolo 3 500 000. Viz Concentration Camps Maps: Extermination Camps in Poland. *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Holocaust/extcamps.html>.

²⁴³ HERF, Jeffrey. *The Jewish Enemy: Nazi Propaganda During World War II and the Holocaust*. USA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006. ISBN 978-0-674-02175-4. s. 140.

²⁴⁴ Někteří historici ale o důležitosti této konference pochybují. Viz LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3. s. 756.

²⁴⁵ BELLER, Steven. *Antisemitism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-289277-5. s. 93.

²⁴⁶ BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9. s. 130.

4. Antisemitismus a propaganda ve filmové tvorbě nacistického Německa:

4.1. Antisemitismus v nacistické kinematografii:²⁴⁷

V rámci nacistické kinematografie byla natočena řada snímků, které obsahují větší či menší množství antisemitských myšlenek a postojů. Tato část práce představí čtyři nejvýznamnější díla - *Robert und Bertram*, *Die Rothschilds*, *Jud Süß* a *Der ewige Jude*, přičemž blíže rozebere druhé dva snímky, jež jsou mnohými považovány za nejobludnější díla nacistické filmové mašinérie.

V období Křišťálové noci „vydalo Ministerstvo propagandy směrnici, že má každá filmová společnost natočit alespoň jeden antisemitský snímek.“²⁴⁸ David Hull uvádí, že Goebbels měl údajně zájem o zfilmování knižních děl, konkrétně *Die siebente Grossmacht*²⁴⁹ od Alfréda Schirokauera, *Maltský Žid* od Christophera Marlowa a dílo Williama Shakespeara *Kupec benátský*.²⁵⁰ Mnohé zdroje německé propagandy se upínaly k demonizaci židovského obyvatelstva a svou částí měl přispět i film. Zároveň ale nesměla vyjít najevo jakákoliv předpojatost německé strany vůči židovské populaci, jelikož by mohlo dojít ke vzbuzení soucitu vůči této skupině. Goebbels proto nejen že zakázal užívání pojmu „antisemitský“ a zaměnil ho za vstřícnější a méně ofenzivní pojmy jako „obrana proti Židům“, či „opozice vůči Židům“, ale navíc filmové tvůrce nabádal k tomu, aby své snímky koncipovali jako záznam skutečných historických událostí.²⁵¹

Snímky *Jud Süß* a *Der ewige Jude* jsou podle mého názoru propagandisticky silné právě díky tomu, že působí na své diváky jako věrné zachycení reality, i když každý snímek k tomu přistupuje jinak. *Jud Süß* je snímkem hraným, ale je založený na reálné postavě, díky čemuž mohou mnozí diváci brát i snímek jako celek za pravdivý. *Der ewige Jude* se po vzoru pseudo-dokumentů Leni Riefenstahlové snaží na diváky apelovat „nehranými“ dokumentárními záběry a navíc také záměrně desinterpretovanými a z kontextu vytrženými informacemi. Navíc jsou fakta podložena mnoha vědeckými statistikami, což výslednou věrohodnost ještě zvýrazňuje.

---

²⁴⁷ Nacistické filmové propagandě se tato část věnovat nebude, jelikož již byla uvedena v rámci podkapitoly *Média nacistické propagandy* v předchozí části práce.

²⁴⁸ Soudní výpověď v procesu HARLAN, Veit (1949). Bundesarchiv, Berlin, Z38/392. In: TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 129.

²⁴⁹ Sedmá moc.

²⁵⁰ Viz HULL, David Stewart. *Film in the Third Reich: A Study of the German Cinema 1933-1945*. California: University of California Press, 1969. ISBN 978-0520014893. s. 161.

²⁵¹ Viz WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8. s. 238-239.

Hlavním úkolem antisemitských snímků bylo navázání na židovské stereotypy a mýty rozšiřované nacistickým politickým aparátem a jejich názorné zobrazení. Nacistická propaganda doufala, že dojde k znečitlivění vnímání zostřených restriktivních a destruktivních postupů vůči německému židovskému obyvatelstvu. Mnohé snímky obsahovaly témata, která byla přímo za dosažením tohoto účelu koncipována.

Zpočátku byla role židovského elementu v nacistických filmech pouze parciální a židovské postavy byly do snímků zasazeny za účelem komparace s árijským prvkem: „...jejich role byla připomenout obecnstvu, kdo byli nepřátelé, konkrétně ti, kteří podporovali Výmarskou republiku, což byli Židé a jejich společníci, kteří byli přímo odpovědní za ponižující úpadek Německa.“²⁵² S tím, jak byl v nacistickém filmu vymýcen podíl židovských filmových tvůrců a herců, došlo i k omezení židovských filmových postav. „Přestože byli Židé přijatelní jako záporné postavy, tak byli ve snímcích do roku 1939 překvapivě vzácní, stejně tak nebyla každá záporná postava židovského původu.“²⁵³

Prvními snímky, které jsou filmovými historiky brány jako větší měrou protižidovské, byli komediální snímky z roku 1939 *Robert und Bertram* a *Leinen aus Irland*²⁵⁴. „V komediálním ztvárnění ilustrovala nacionálně socialistická propaganda tezi, že Židé jsou sice úlisní, ale vůbec ne chytří.“²⁵⁵ Tento koncept se ale mění v mnohem agresivnější, především ve snímcích *Der ewige Jude* a *Jud Süß*, kde jsou již Židé zobrazováni se vši brutalitou a nenávisť nacistické propagandě vlastní. Je překvapivé, že počet snímků, které obsahují silný židovský prvek, je celkem nízký. „Od roku 1941 se Židé v nacistických filmech objevují jako „soupeři hlavních hrdinů, ale povětšinou zůstávají okrajovými figurami“ ...“²⁵⁶

Právě z tohoto důvodu se rámec práce zaměří na výše zmiňované čtyři snímky, jež nejen že obsahují přímý židovský element, ale navíc zastupují značně rozsáhlý segment filmových žánrů a můžeme tedy nahlédnout na různost forem, kterými se nacistický film snažil židovskou problematiku uchopit a zobrazit. Záleží na interpretaci, ale obecně můžeme označit film *Robert und Bertram* jako komediální muzikál, *Die Rothschilds* jako životopisné drama, *Jud Süß* jako historické drama a *Der ewige Jude* jako filmový dokument.

---

²⁵² TEGEL, Susan. *Jew Süß: Life, Legend, Fiction, Film*. London: Continuum International Publishing Group, 2011. ISBN 978-1-8472-5017-9. s. 152.

²⁵³ Ibidem, s. 152.

²⁵⁴ Plátno z Irska.

²⁵⁵ LEISER, Erwin. „Deutschland, erwache!“: Propaganda in Film des Dritten Reiches. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1968. s. 68. In: PODIVÍNSKÁ, Ilona. *Robert a Bertram (1939): Propaganda hodnot nacionálního socialismu jako interakce čtyř tématických rovin*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav filmu a audiovizuální kultury. s.15.

²⁵⁶ Ibidem, s.15.

4.2. Analýza vybraných snímků:

4.2.1. *Robert und Bertram* (1939):

Tento snímek bývá řazen mezi jedny z prvních otevřeněji antisemitských snímků nacistického Německa, ale dle mého názoru se jedná o snímek hraniční. Židovská tematika je zde sice přítomna, ale je natolik upozaděna, že se podle mého názoru nejedná přímo o snímek antisemitský, ale spíše zábavní, v němž židovské téma tvoří částečný rámec příběhu. Neznamená to ale, že by snímek byl antisemitismu prostý. Na stránku židovstva je zde učiněno několik narážek, což by například v případě následujících třech snímků bylo nemyslitelné. Jak snímek *Der ewige Jude, Jud Süß*, tak i *Die Rothschilds* již podle svého názvu naznačují, co bude jejich hlavním tématem, kdežto název snímku *Robert und Bertram* je zvolen podle divadelní předlohy Gustava Raedra z 19. století. Tomuto snímku byla navíc po drobné úpravě obsahu povolena i poválečná distribuce.

Snímek jako takový je značně specifický a plný paradoxů, pokud je brán z pohledu doby, ve které byl natočen a produkován. „*Tento film byl plánován od dubna 1938, což bylo před Křišťálovou nocí a následnou Goebbelsovou direktivou filmovým společnostem o produkování antisemitských filmů. Tudiž nebyl natočen jako odezva na jakoukoliv konkrétní směrnicí.*“²⁵⁷ Co podle mého názoru dále hovoří pro upozaděnou roli antisemitismu v tomto snímku je fakt, že i po završení linky židovské film nekončí, ale příběh dále pokračuje. Jak ale tvrdí Tegel, tak fakt, že se snímku nedaří politiku antisemitismu prosadit, neznamená, že ji neobsahuje.²⁵⁸ S tímto názorem vesměs souhlasím, nedá se říci, že by snímek antisemitské nálady neobsahoval, ale na druhou stranu nejsou natolik nápadné.

Výše naznačených paradoxů je ve snímku několik. Přestože se jedná o snímek natočený po uchopení a především již plné konsolidaci moci Adolfa Hitlera nad německým životem, v něm dochází ke značnému parodování jak armády, tak i nadřazených autorit, což byly instituce, jejichž důležitost nacistické Německo vyzdvihovalo. Na druhou stranu je na konci snímku armáda prezentována jako orgán, který přemění nerozhodné, nešikovné a hloupé mladíky na cílevědomé, osobité muže činu. V rámci příběhu dochází také k zobrazení

---

²⁵⁷ *Filmwelt*. 1. 4. 1938. In: HOLLSTEIN, D. *Jud Süß und die Deutschen: Antisemitische Vorurteile im nationalsozialistischen Spielfilm*. Berlin, 1983. s. 48. In: TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 114.

²⁵⁸ Viz TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s.117.

komiálních scén, které jsou v podání židovských představitelů ve snímku *Der ewige Jude* odsuzovány, jako kupříkladu převlékání mužů do ženských šatů, či krádeže.

Velký údiv vyvolává také výběr hlavních postav, kterými jsou kriminálníci a nepracující²⁵⁹ tuláci, což jsou sociální třídy, se kterými se nacistický režim vcelku rychle vypořádal. Na druhou stranu se pro jejich chování našlo mnoho „omluv“, které ho ospravedlňují, či vysvětlují. Jsou to sice zloději, ale majetek odcizili pouze Židům, kteří jak se ve snímku dozvíme, ho pravděpodobně také nabyli podvodem či nějakou lstí, tudíž není z nacionálně socialistického pohledu nic špatného na okradení těchto lidí a předání tohoto lupu pravým Němcům, kteří ho potřebují. Jejich tuláctví a nechuť k práci byla popřena faktem, že v hostinci myjí nádobí, což „je poctivá práce“²⁶⁰. Jediný zločin, kterého se tak vlastně dopustí, je útěk z vězení, ale i to je jim nakonec odpuštěno. „*Pobudové letí do nebe, kde je vítají andělé a vše je odpuštěno, protože ukázali největší ze všech ctností: vděčnost.*“²⁶¹

Přestože film *Robert und Bertram* obsahuje antisemitské náznaky,²⁶² nedosahoval takové míry otevřenosti, kterou se vyznačovaly pozdější snímky. Jednalo se spíše o film, který své diváky pobavil, než přímo antisemitsky instruoval. „*Goebbels nebyl se snímkem spokojen a do svého deníku si zaznamenal: „Zkoumaný film Robert und Bertram: slabé dílo od Zerletta ... Židovského problému se dotýká pouze velmi zběžně, bez jakéhokoliv hlubšího smyslu pro vcítění se do problematiky.“*“²⁶³

Snímek začíná záběrem na Michela, který vyřezává do stromu srdce na znamení lásky k Lenchen, což je dcera hospodského, ale bojí se své city vyjádřit osobně. Lenchen se ovšem dvoří i Biedermeier a chce si ji vzít. Bertram je zatčen za potulku a odveden do vězení, kde se shledává s Robertem, který se k němu prokopává z druhé cely a společně utíkají. Po cestě narazí na hospodu, kde za jídlo myjí nádobí. Do hospody přijdou dva strážníci, kteří po nich pátrají, ale Robert s Bertramem okradou Biedermeiera a utíkají. Dozvídají se o plánech proti hospodskému a jeho dceři, které chce Biedermeier za pomoci Žida Ipelmeyera vydírat a dceru hospodského tak donutit ke sňatku a rozhodnou se jim pomoci. Pod tajnými identitami se

---

²⁵⁹ Nepracujícím se říkalo *arbeitsscheu* (v překladu obávající se práce, štítící se práce, apod.) a za vlády Adolfa Hitlera jich bylo mnoho zatčeno a posláno do koncentračních táborů, viz O'BRIEN, Mary-Elizabeth. *Nazi Cinema as Enchantment: The Politics of Entertainment in the Third Reich*. New York: Camden House, 2004. ISBN 1-57113-283-X. s. 35.

²⁶⁰ *Robert und Bertram* [film]. Režie Hans Heinz ZERLETT. Německo, 1939. 27:45 – 27:48.

²⁶¹ O'BRIEN, Mary-Elizabeth. *Nazi Cinema as Enchantment: The Politics of Entertainment in the Third Reich*. New York: Camden House, 2004. ISBN 1-57113-283-X. s. 34.

²⁶² Například narážky na vzhled Židů, jejich finanční nevěrohodnost a získaný majetek.

²⁶³ Záznam z 23. 5. 1939. In: MOELLER, Felix. *The Film Minister: Goebbels and the Cinema in the Third Reich*. Stuttgart/London, 2000. s. 197. In: TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 123.

vetřou do přízně Ipelmeyera, který je pozve do svého domu na maškarní ples. Ipelmeyer je uspán prášky na spaní, Robert s Bertramem jej okrádají a opět prchají. Uloupený majetek posílají hospodskému s dcerou. Vrací se Michel, službou v armádě proměněný - ze zbabělce, který se nebyl schopen vyjádřit, se stal rozhodným mužem a žádá Lenchen o ruku. Ve městě je pouť, kde se Robert a Bertram převlékají za ženy, jsou ale rozpoznáni a utíkají balónem, kterým se dostanou až do nebe, kde je andělé přijmou a nechají projít nebeskou bránou. Údajně byl natočen i alternativní konec, ve kterém se místo do nebe přihlásí Robert i Bertram do armády, kde slouží společně s Michelelem.²⁶⁴

---

²⁶⁴ Viz HULL, David Stewart. *Film in the Third Reich: A Study of the German Cinema 1933-1945*. California: University of California Press, 1969. ISBN 978-0520014893. s. 159 .

4.2.2. *Die Rothschilds* (1940/1941):

Tento snímek je již o poznání agresivnější než *Robert und Bertram*. Film *Die Rothschilds* je specifický tím, že obsahuje dva druhy propagandy směřující proti nepřítelům Německé říše, protianglickou a antisemitskou.²⁶⁵ Snímek se původně jmenoval pouze *Die Rothschilds*, ale byl následně stažen²⁶⁶, upraven²⁶⁷ a jeho název pozměněn na *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo*²⁶⁹. Opět jako u mnoha jiných snímků je uvedeno, že se jedná o film založený na historických událostech.

Německý lantkrabě prchá před Napoleonem a své peníze svěřuje do rukou Mayera Amschela Rothschilda²⁷⁰. Jednu z hlavních rolí v tomto snímku tak hraje zejména ekonomický antisemitismus. Tento přístup můžeme vyčíst z rozhovoru otce s jedním z jeho synů:

James Rothschild: 600 000 liber! Jen jsem nepochopil, odkud je získal.

M. A. Rothschild: Je to velký obchodník s lidmi. Prodává vojáky do Anglie. Na každé z těchto listin lpí lidská krev.

James Rothschild: Ta krev se vyplatila.

M. A. Rothschild: Krev se vždy vyplatí. Pamatuj můj synu, že velké množství peněz můžeš vydělat pouze za pomoci velkého množství krve.²⁷¹

Získané peníze se mají poslat jeho dalšímu synovi Nathanovi, který nyní žije v Anglii, aby si za jejich pomoci upevnil své tamní postavení. M. A. Rothschild nařizuje (navíc za

---

²⁶⁵ I když mnoho autorů nesouhlasí se spojením útoku na více nepřátel v jednom snímku a poukazují na jeho neefektivnost, tak umístění protianglické a antisemitské propagandy dává z nacistického úhlu pohledu smysl díky „Goebbelsovo tvrzení, že „Angličané jsou Židé mezi árijci.““ WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8. s. 225.

²⁶⁶ Prvotní verze filmu *Die Rothschilds* byla sice vydána roku 1940, ale krátce poté byla stažena a upravená verze byla vydána téměř přesně o rok později.

²⁶⁷ Více viz WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8. s. 227.

²⁶⁸ V některých publikacích je snímek nazván *Die Rothschilds Aktien von Waterloo*. Viz WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8. s. 227. a TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 129.

²⁶⁹ Podíl Rothschildů na Waterloo. Ve zbylé části práce budeme ale tento snímek z praktických důvodů nazývat pouze jeho původním názvem - *Die Rothschilds*.

²⁷⁰ Označován za zakladatele budoucího mocného rodinného finančního kolosu.

²⁷¹ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 7:00 – 7:30.

pomoci „židovské lsti“²⁷²) svému sluhovi, aby cestoval i během šabatu²⁷³, což dokazuje, že peníze jsou pro Židy důležitější než zbožnost.

Zachyceno je také téma maskování Židů²⁷⁴:

Nathan Rothschild: Mluv pořádně! Každý nemusí slyšet, že pocházíš ze židovské ulice ve Frankfurtu.

Sluha: Ale já jsem jen starý Žid...

Nathan Rothschild: Ale žiješ v Anglii.

Sluha: Nikdy nebudu schopný se naučit jak být Angličanem jako ty.

Nathan Rothschild: Nesmysl! Po celý týden jsem Angličan. O šabatu jsem na den Židem a dělám obchody s Bohem.²⁷⁵

Dorazí posel s penězi, kterému Nathan vyčiní za cestování v době šabatu, ale i on sám se chová proti příkázáním pokud jde o peníze. Tyto peníze následně využije v aukci na nákup zlata, čímž proti sobě popudí již tak zneprátelené anglické bankéře. To, že Židé získávají svůj majetek za pomoci nečestných praktik a ke stejným účelům jej taktéž užívají, patřilo k základním stereotypům, jichž nacistická propaganda užívala:

Bankéři si jdou stěžovat na Rothschilda:

Turner: Stěžujeme si na židovského cizince, který se snaží vetřít do našich kruhů a tím nám kazí obchody.

Nejvyšší zastupitel státní pokladny: A jednal Rothschild za pomoci nelegálních praktik?

Turner: To chcete vyčkávat až bude?²⁷⁶

Otázkou tedy není *jestli* jednal, ale *až* bude jednat, je tedy vinen ještě před spácháním zločinu a bylo by lepší se ho zbavit než začne páchat skutečné škody. Protianglické zaměření je patrné především v dialozích se Sylvii, irskou manželkou bankéře Turnera:

---

²⁷² Jak zazní ve snímku *Jud Süß*, tak Židé nejsou chytří, ale lstiví.

²⁷³ Židovský svátek během něhož Židé nesmí vykonávat jisté činnosti, jako například zmíněné cestování a mnohé manuální práce.

²⁷⁴ Této problematice se blíže věnují rozbor snímků *Jud Süß* a *Der ewige Jude*.

²⁷⁵ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 9:00 – 9:30.

²⁷⁶ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 17:30 – 17:40.

Bearing: Madam, Vy jste se narodila v Irsku.

Sylvie: Nejen narodila. Až zde v Anglii jsem si uvědomila, jak jsem šťastná, že jsem Irka.

Turner: Být Angličanem znamená pro Sylvii charakterovou vadu.²⁷⁷

Snímek *Die Rothschilds* obnažuje také další charakterovou vadu, jež byla Židům připisována a to zbabělost a nechuť k vojenské službě.

Sylvie: Co Vás sem přivádí?

Nathan Rothschild: Jako Vy jsem chtěl zamávat na rozloučenou našim statečným vojákům. Kdybych s nimi dole pochodoval já...

Sylvie: Jsem si jistá, že to by se nestalo...²⁷⁸

Nathan posílá svému otci do Německa šifrovanou zprávu, ve které jej informuje o svém úmyslu poslat skrze síť evropských Židů britské peníze přes Francii do Španělska lordu Wellingtonovi. Rodina Rothschildů ale nemá ve Francii nikoho, komu by mohla věřit, proto je tam vyslán jeden ze synů - James:

James Rothschild: Ale komu můžeme věřit? Kdo je v Paříži?

M. A. Rothschild: Ty!

James Rothschild: Já?

M. A. Rothschild: No a kdo jiný? Neříkal jsi, že to musí být někdo, komu můžeme věřit?

James Rothschild: Ale není to nebezpečné?

M. A. Rothschild: Jsou v Paříži Židé?

James Rothschild: No samozřejmě.

M. A. Rothschild: No tak co víc chceš? Kde jsou Židé, tam není žádné nebezpečí.²⁷⁹

V tomto dialogu se skrývá jak opětovná narážka na židovskou zbabělost, ale zároveň se film snaží diváky přesvědčit o vnitřní odloučenosti Židů, kteří ačkoliv se tváří jako členové většinové společnosti, tak pravým společenstvem pro ně zůstávají pouze jejich souvěrci. Skutečná židovská povaha se ale zrcadlí ve způsobu předávání peněz, jejichž celková suma se postupně zmenšuje s tím, jak si každý z nich pro sebe část ukradne, takže z původní plné

---

²⁷⁷ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 22:35 – 22:49.

²⁷⁸ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 30:20 – 30:42.

²⁷⁹ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 35:50 – 36:21.

částky k Wellingtonovi dorazí pouze polovina, kterou ale musí podepsat jako částku plně převzatou, jinak by nedostal nic. Židé tedy opět podvodem navyšují své jmění.

Na další narážku na židovskou asimilaci do cizích společností přichází během Jamesovo pobytu ve Francii:

Ministr policie: Jste Francouz?

James Rothschild: Snažím se jím stát.

Ministr policie: Je to vůbec možné?

James Rothschild: Už jsem si zažádal o občanství.

Ministr policie: Ach tak! Vy chcete získat francouzské občanství...²⁸⁰

Dialog naráží na fakt, že ačkoliv Židé kupříkladu v Německu žijí, tak Němci nikdy nebudou. Jsou v rámci tohoto státu cizími tělesy, což bylo oficiálně zavedeno do praxe s nástupem Norimberských zákonů.²⁸¹ Tento fakt Nathanovi Rothschildovi následně bankéři dokážou tím, že když pořádá banket a všechny na něj pozve, tak Turner naschvál taktéž jeden uspořádá v tu samou dobu a na tom samém místě, pouze o místnost vedle. K Rothschildovi nikdo nepřijde, což se mu následně snaží jeho pobočník vysvětlit. Rothschild ale přichází s opětovnou odpovědí židovské asimilace a maskování.

Nathan Rothschild: Ano, ano. Nikdo nepřišel.

Bronstein: Pochopí už konečně Nathan Rothschild, že nemůže vymazat skutečnost, že se narodil v židovské ulici ve Frankfurtu? Nezáleží na tom, jestli v Anglii vystoupáte po společenském žebříčku, či se stanete velkým, pořád zůstanete chudým Židem ze židovské ulice ve Frankfurtu.

Nathan Rothschild: Nesmysl! Vy možná Bronsteine! Pořád smrdíte po ghettu. Oni ale ještě nevědí, kdo je Nathan Rothschild. Smějí se předčasně. Tady (sahá si do kapsy). S tímhle se stanete Angličanem. Podívejte se na sebe. Vypadáte jako žebrák. Jste ošuntělý a špinavý. Váš syn se ale už naučí, jak se umýt. A Váš vnuk se dokonce může stát v této zemi lordem. A to vše díky tomuto! (dává mu něco do ruky a při detailním záběru divák zjistí, že je to mince)²⁸²

---

²⁸⁰ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 48:04 – 48:12.

²⁸¹ Viz Norimberské zákony.

²⁸² *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 54:56 – 55:52.

Podobná narážka je i v *Der ewige Jude*, kde jsou za nejnebezpečnější označeni Židé druhé a třetí generace žijící v Berlíně, kteří se již na rozdíl od svých předků naučili v německé společnosti pohybovat a je tedy mnohem těžší je rozeznat. Dialog zároveň zachycuje pověru, že Židé za pomoci financí kontrolují společnost, ve které žijí, jak se tomu podle slov nacistických přívrženců stalo v Německu, kde Židé díky vlastnictví novin a bankovního sektoru kontrolovali veřejné mínění²⁸³.

Napoleon je poražen a Nathan Rothschild navazuje kontakty s budoucím francouzským králem. Napoleon ale následně utíká z Elby, což ohrožuje Rothschildovy plány. Ten proto zaměstnává Craytona, aby ho informoval o válečném dění. Napoleon je u Waterloo opět poražen, Rothschild ale nechá rozšířit fámu, že zvítězil, kvůli čemuž propuká panika a na burze se prodává pod cenou, čehož Rothschild využije a vydělává 11 miliónů liber. Zatímco Žid vydělal, jak bankéři, tak i obyčejní lidé přišli o vše - Žid je ožebračil.

Na konci snímku ukazuje Nathan Rothschild nejvyššímu zastupiteli státní pokladny bankovní síť Rothschildů, poté na papír kreslí body: Londýn, Vídeň, Neapol, rodinný dům ve Frankfurtu, Gibraltar...

Nejvyšší zastupitel státní pokladny: A co leží támhle?

Nathan Rothschild: Jeruzalém.

Nejvyšší zastupitel státní pokladny: Tam si chcete také otevřít pobočku?

Nathan Rothschild: Právě naopak, drahý Herriesi. My jsme pobočkami Jeruzaléma.²⁸⁴

Načež nakreslené body za doprovodu dramatické hudby spojí v Davidovu hvězdu, která je poté rozprostřena nad Anglií. Snímek končí nápisem:

*„Během dokončení tohoto filmu opustili poslední členové rodiny Rothschildů jako uprchlíci Evropu. Boj s jejich komplici v Anglii, britskou plutokracií, ale pokračuje.“*²⁸⁵

---

²⁸³ Taktéž zmíněno v *Der ewige Jude*.

²⁸⁴ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 1:36:00 – 1:36:20.

²⁸⁵ *Die Rothschilds Aktien auf Waterloo* [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941. 1:36:30.

4.2.3. *Der ewige Jude* (1940):

Název snímku vychází z legendy o věčném či bludném Židovi, který uhodil Ježíše nesoucího svůj kříž a trestem je mu věčné putování, dokud se Ježíš opět nevrátí na Zem a tento trest z něj nesejme. Tento název byl nacistickou propagandou nejspíše zvolen proto, aby byla divákovi naznačena jak věčnost, kterou již Židé mezi cizími zeměmi bez vlastního domova putují,²⁸⁶ tak i zrůdnost jejich povahy, kterou potrestal i sám Ježíš Kristus. Tento snímek je v mnoha publikacích označen jako jedna z nejotevřenějších a nejodpornějších forem nacistické antisemitské propagandy, viz Tegel: „*historici (tento film) popsali jako „jeden z nejnepřátelštějších propagandistických filmů, který byl kdy natočen“²⁸⁷; „nejnenávislivější snímek všech dob“²⁸⁸; „pravděpodobně nejzlostnější film jaký byl kdy natočen“²⁸⁹; „vrchol filmového antisemitismu“²⁹⁰; (snímek), který dokáže „přeměnit poctivé občany na masové vrahy“²⁹¹ a dokonce i „Židy v antisemity“^{292,293}. Německé zdroje ho naopak označovaly například jako „první film, který nejen že ukazuje celkový obraz židovstva, ale poskytuje široké chování života a působení této parazitní rasy za pomoci skutečného materiálu z reálného života“²⁹⁴, deník *Völkischer Beobachter* napsal, že snímek při své premiéře „sklidil bouřlivý potlesk“²⁹⁵.*

Jedná se o specifický projekt v rámci nacistické filmové antisemitské propagandy, jelikož jako žánr si tvůrce snímku Fritz Hippler zvolil žánr dokumentaristický, který navíc Tegel ve své knize označuje jako parazitující, „jelikož bere záběry z jiných filmů, mnohdy s didaktickým účelem, s cílem upravit a vytvořit nový význam, který není spjatý s původními záběry“²⁹⁶. Tento popis je pro pseudo-dokumentární snímek *Der ewige Jude*, jak si později ukážeme, charakteristický. Tvoří ho totiž informace a záběry vytržené z kontextu, zasazené a upravené podle potřeby filmu. Jedná se například o segmenty z německých a amerických

²⁸⁶ Vykofeněnost Židů byla jedním ze základních stereotypů německé propagandy.

²⁸⁷ TAYLOR, Richard. *Film Propaganda: Soviet Russia and Nazi Germany*. London, 1998. s. 190.

²⁸⁸ HULL, David Stewart. *Film in the Third Reich*. Berkeley: CA, and Los Angeles, 1969. s. 175.

²⁸⁹ FURHAMMAR, Leif a Folke ISAKSSON. *Politics and Film*. London, 1971. s. 116.

²⁹⁰ HORNSHOY-MOLLER Stig a David CULBERT. *Der ewige Jude*. s. 41.

²⁹¹ LEISER, Erwin. *Deutschland erwache*. Hamburg, 1968. s. 67.

²⁹² TAYLOR, Richard. *Film Propaganda: Soviet Russia and Nazi Germany*. London, 1998. s. 190.

²⁹³ TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 154.

²⁹⁴ The Eternal Jew: The Film of a 2000-Year Rat Migration. *Calvin College* [online]. © 1998 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/ewig.htm>.

²⁹⁵ HORNSHØJ-MØLLER, Stig a David HOLBROOK CULBERT. *Der Ewige Jude (1940): Joseph Goebbels' Unequaled Monument to Anti-semitism*, s. 47. [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/73206967/Der-Ewige-Jude>.

²⁹⁶ HOFFMANN, Hilmar. *The Triumph of Propaganda: Film and National Socialism*. Providence, RI a Oxford, 1996. s. 161. In: TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 151.

filmů, dokumentů, statistik, obrazových grafik či zpráv, ale především ze záběrů, které v Polsku natočila Goebbelsem vyslaná skupina členů německého filmového štábu. O získání těchto záběrů se německá propaganda snažila již před začátkem druhé světové války, nebyla ale na polské území vpuštěna, což se změnilo po jeho obsazení německými vojsky roku 1939. Důvod pro natáčení v Polsku byl prostý, žila v něm totiž rozsáhlá židovská komunita nezbytná pro potřeby vznikajícího filmu. Hippler byl Goebbelsem „*instruován natočit vše, co se před ním odehraje, život, obchodování a směňování na ulici, synagogu a rituály a nezapomenout na porážení dobytka. Musíme zachytit vše ve své původní podobě, jelikož zanedlouho už žádní Židé nebudou.*“²⁹⁷ Jelikož se jednalo o snímek, který byl kontroverzní i na poměry nacistické propagandy, byl výběr a složení záběrů kritický, aby vznikl komplexní a shlédnutelný celek, který divák přijme. Z tohoto důvodu byl film podroben mnoha postprodukčním zásahům a předběžným testovacím promítáním. Ani to ale snímku nepomohlo získat oblibu u diváků a v porovnání s filmem *Jud Süß* se jednalo o kasovní i divácký propadák. Tegel ve své knize odhaduje, že tento film mohlo vidět okolo 2 000 000-4 750 000 diváků, přičemž pouze přibližně čtvrtinu z tohoto počtu tvořili řádní diváci a zbytek byl na promítání snímku přítomen z povinných politických důvodů.²⁹⁸ „*Byly pronášeny komentáře jako: „Už jsme viděli Žida Süße a máme té židovské špíny po krk!*““²⁹⁹

Snímek *Der ewige Jude* se promítal v několika různých verzích podle národnostního³⁰⁰ či věkového složení cílového publika. I přes jeho rozporuplné přijetí se nicméně nacistický propagandistický měsíčník o snímku vyjádřil takto: „*Člověk má po shlédnutí tohoto filmu hluboký pocit spásy. Zlomili jsme moc, kterou nad námi (Židé) měli. Jsme iniciátory boje proti světovému židovstvu, které na nás nyní směřuje svou nenávist, brutální chamtivost a destruktivní vůli. Tuto bitvu musíme vyhrát pro nás samotné, pro Evropu, pro svět. Tento film se v našem boji stane cenným pomocníkem.*“³⁰¹

Podobně jako je tomu u filmu *Jud Süß*, se nejen z názvu divák o zaměření snímku dozvídá hned v jeho naprostém začátku, kdy se objeví Davidova hvězda za tónů hudby, která naznačuje ponurost programu. Po uvedení tvůrců následuje sdělení: „*Civilizovaní Židé, jaké*

---

²⁹⁷ HIPPLER. *Die Verstrickung*. s. 187. In: TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 152.

²⁹⁸ Viz TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 166.

²⁹⁹ Bundesarchiv, Berlin. R58/157, 20.1. 1941. s. 7-9. In: TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 149.

³⁰⁰ Byla například natočena i česká verze.

³⁰¹ The Eternal Jew: The Film of a 2000-Year Rat Migration. *Calvin College* [online]. © 1998 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/ewig.htm>.

známe v Německu, nám neposkytují kompletní obrázek o jejich skutečném rasovém charakteru. Tento film zobrazuje skutečné záběry z polských ghatt. Ukazuje Židy v jejich skutečné podobě, než se skryjí za masku civilizovaných Evropanů.³⁰² Toto sdělení patří mezi stěžejní myšlenky rozebíraného snímku a pro německé i zahraniční diváky „skutečnými záběry“ potvrzuje to, co se dozvěděli například z fiktivního snímku *Jud Süß*, tedy že Židé svůj vzhled mění za účelem splynutí s národem, na kterém se poté přiživují.

Právě díky válce a obsazení Polska jsme se mohli přesvědčit o skutečném židovském charakteru, zatímco Poláci trpí, tak Židé „již hodinu po začátku německé okupace obnovili obchodní činnost.“³⁰³ Divák dostává možnost nahlédnout do ponurého světa židovského ghetta, přičemž fakt, že se jedná o černobílý snímek tuto skutečnost ještě prohlubuje. Kameraman si pro detailnější záběry vybírá otrhanější a sešlejší typy lidí, či takové, kteří mají výrazné specifické rysy, které odpovídají popisu židovského vzhledu podle nacistického aparátu. „Tentokráte rozpoznáváme, že je zde mor. Mor, který ohrožuje zdraví árijského národa.“³⁰⁴

Za účelem ozdravení německé společnosti byly vytvořeny tzv. Norimberské zákony, které měli situaci zvrátit. Právě komparace židovského a árijského živlu tvoří pro německé diváky jeden z mála odlehčujících bodů filmu. Židé jsou sice zachyceni jako odporní parazité, kterým jde o destrukci a přiživování se na vyspělých civilizacích, jako je ta německá, ale dokud je tu Adolf Hitler a nacistická strana, tak ve svém snažení nebude Žid nikdy úspěšný. Že je svět židovskou epidemií³⁰⁵ prostoupen, ukazuje právě obsazení Polska. Z důvodů katarze se ale árijský prvek obrazově v celé své velikosti vynoří až na samotném konci snímku, kde má sloužit jako světlo na konci tunelu, za kterým mají diváci jít. Jinak většinu své stopáže zasvěcuje snímek tématu židovstva.

Z ulice, která je pro Žida jeho skutečným domovem, se dostáváme také do židovské domácnosti. Německá propaganda popisovala Žida jako typ, který není nadán schopností tvořit a kultivovat své okolí, má pouze schopnost ničit a bořit, což se promítá i do prostor, které obývá. Žid není vzhledem své domácnosti nijak pobouřen a ani se ho nesnaží jakkoliv zakrýt či změnit. Snímkem podaná židovská domácnost je přelidněná, zanedbaná, špinavá a prolezlá škůdci³⁰⁶, na které jsou detailní záběry. Nejedná se ale o byt chudiny, která je takto

---

³⁰² *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 0:40 – 1:13.

³⁰³ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 1:40 – 1:43.

³⁰⁴ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 2:25– 2:29.

³⁰⁵ Nacistická propaganda s oblibou užívala pro oslovení svých nepřátel odosobněné termíny, jako byla medicínská (například výraz parazit) či zvířecí terminologie (více dále) z jednoduché příčiny - degradovala tak lidskost svých protivníků, které snížila na pouhé věci.

³⁰⁶ Divák může vidět paralelu mezi hmyzími škůdci na zdi a „lidskými škůdci“ za stolem.

nucena žít pod tlakem vnějších podmínek. To, že si Židé, kteří zde žijí takovéto bydlení sami zvolili, svědčí o zvrácenosti jejich charakteru a pouze potvrzuje vše výše o nich sdělené. Stejně jako se na stěně rojí mouchy, tak se okolo stolu komíhají Židé ve svých motlitbách, které dokonce i jako hmyzí hučení nezasvěcenému uchu diváka zní.

Snímek nás ale bere zpět do ulic špinavého ghetta, jelikož právě tam se „odehrává velká část takzvaného židovského společenského života“³⁰⁷ a tím je obchodování a šmelinářství. Naprostá většina Židů zde pouze postává a v hloučcích cosi probírá, nikoho ale nevidíme pracovat. „*Jen zřídka se Židé věnují užitečné práci...A vypadá to, že nejsou na práci zvyklí a nemají ji rádi.*“³⁰⁸ Němci jsou naopak označováni za národ pracovitý, kultivující a tvořivý. Poznámka o nelibém vztahu a vyhýbání se práci je navíc pro německé diváky palčivá kvůli vzpomínce na jejich nedávnou ekonomickou situaci, kdy byla v Německu obrovská nezaměstnanost. Fakt, že někdo má možnost práci vykonávat, ale nečiní tak a navíc k ní nemá vztah, je pro ně jako políček do tváře. Záběry utrápených Židů, kteří bezduše provádějí nucenou manuální práci se radikálně mění, když jsou zobrazeny skupinky Židů nadšeně diskutujících nad prodávaným zbožím. Jak filmový komentář sděluje, tak nyní jsou Židé ve svém živlu, který je jim přirozený. Obchodování je pro Žida druhým náboženstvím. Nyní dochází k první obrazové komparaci, kdy se na plátně objevují pracovití němečtí občané, kteří se na rozdíl od Židů práce nelekají, ale vítají ji jako prostředek realizace a tvorby něčeho hodnotného. „*Árijec vkládá hodnotu do každé své činnosti. Chce vytvořit něco přínosného...*“³⁰⁹ Radikálně se mění i hudební doprovod, který dopomáhá ke glorifikaci německého pracovního nasazení. Komentář je v tomto případě minimalizován, aby diváka při sledování nerušil.

„*Pro Židy existuje pouze jediná hodnota – peníze.*“³¹⁰ Žid není schopen žít sám o sobě, potřebuje cizí národ, který může vykořisťovat. Dochází k další obrazové komparaci německého elementu, který je pyšný na svou půdu³¹¹ a Židů, pro něž je vlastnění a obdělávání půdy něco naprosto cizího a nepřírozeného. „*Židé jsou totiž národem bez farmářů a dělníků: rasa parazitů.*“³¹² Židé již nejsou vnímáni jako lidské bytosti, ale jako nemoc, jež se živí na zdravých národech, které rozkládá zevnitř. „*Kdekoliv tělo národa projeví zranění se Židé zachytí a živí se na rozkládajícím se organismu. Z choroby národů si vytvoří podnikání a*

³⁰⁷ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 4:18 – 4:23.

³⁰⁸ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 4:15 – 5:05.

³⁰⁹ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 9:00 – 9:10.

³¹⁰ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 9:48 – 9:51.

³¹¹ Viz Blut und Boden.

³¹² *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 11:42 – 11:49.

*proto usilují o zhoršení a prodloužení stavu onemocnění.*³¹³ Tímto tahem se německá propaganda snažila o naprostou degradaci židovského národa, který nejprve označila jako formu podlidí a poté je z lidské společnosti dokonce vyřadila úplně a označila za nemoc na těle společnosti. To ovšem není jediný případ dehumanizace Židů, který se ve snímku objevuje. Předchozím citátem mohl snímek také narážet na roli, která byla Židům připisována v porážce Německa v první světové válce, kdy jeho válečnému úsilí „vrazili dýku do zad“ a německou porážkou končí doba prosperity a nastává období nestálé Výmarské republiky.

Pro efektní zachycení židovské migrace si snímek bere na pomoc obrazovou grafiku, kdy na mapě dochází k nastínění migračních cest, kudy se Židé ubírali. Jejich původní rasová podstata je podle snímku směsicí „orientálně dálného východního s negroidními prvky“³¹⁴, tedy rasové typy, které nacisté řadí mezi ty nejnižší. „(Židé) zrozeni z naprosto odlišných rasových prvků se od nás Evropanů odlišují jak tělesně, tak především duševně.“³¹⁵ Antisemitský spisovatel Edouard Drumont popsal rozdíl mezi národy semitskými a árijskými následovně: „Semité jsou lační peněz, intrikánští, lstiví a prohnaní. Árijci jsou entuziastičtí, heroičtí, rytířští, nezištní, upřímní a důvěřiví až za hranici naivity.“³¹⁶

Skrze růst světových impérií ve starověku se Židé dostali do Evropy, přičemž nejvíce jich zakotvilo v Polsku a Rusku. „Velké pobídnutí pro celosvětovou migraci Židům poskytlo 19. století s jeho popletenými názory ohledně lidské rovnosti a svobody.“³¹⁷ Ve snímku je židovská migrace reprezentována linkami postupně se táhnoucími přes celý svět, které v divákovi spíše evokují dojem židovské okupace než migrace. Navíc je využita k další dehumanizaci Židů a to jejich zpodobněním ke zvířatům, konkrétně krysám. „Souběžným tomuto židovskému potulování po světě je migrace podobně neposedného zvířete, krysy“³¹⁸. Paralela mezi Židem a krysou je jednoduchá, oba dokáží pouze ničit a šířit (se jako) mor. Během druhé světové války bylo užívání zvířecích připodobnění a karikatur značně populárním způsobem, jak pošpinit a zesměšnit nepřátelskou stranu. V repertoáru nacistické antisemitské symboliky se užívali například: „pavouk, který saje krev a tká síť, chobotnice

³¹³ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 12:00 – 12:16.

³¹⁴ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 14:18.

³¹⁵ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 14:30 – 14:36.

³¹⁶ BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9. s. 229.

³¹⁷ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 15:48 – 15:55.

³¹⁸ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 16:15 – 16:22.

s dlouhými chapadly, slizký a kroucí se jedovatý had, který šíří nákazu a jehož je třeba pevně uchopit.“³¹⁹

Linka krysí migrace do značné úrovně opisuje tu židovskou. Následují záběry odporných špinavých kryš, jejichž popis téměř plně odpovídá výše uvedené deskripci semitských národů: „(krysy) jsou lstivé, zbabělé, kruté a obvykle se vyskytují v obrovských hordách.“³²⁰ Čím jsou krysy ve zvířecí říši, tím jsou Židé v té lidské. Režisér filmu opět mistrně využívá prostřihu a Židy ke kryšám nepřipodobňuje pouze slovní komentář, ale také obrazový materiál, kdy se ze záběru, ve kterém za sebou okolo stěny běží krysy, dostáváme zpět do ghetta, kde jdou v řadě za sebou podél domu Židé.

Snímek pro potřeby domnělé vědeckosti využívá zmanipulovaných statistik. „V roce 1932 se Židé, kteří tvořili pouze 1% světové populace podíleli na 34% světového prodeje drog, 47% krádeží, 47% podvodných hazardních her, 82% mezinárodních zločineckých organizací a 98% obchodování se ženami.“³²¹

Jeden ze zlomových okamžiků filmu přichází okolo dvacáté minuty, kdy se zabývá tématem maskování Židů. Jak informovala německá propaganda, Židé jsou ve své původní podobě nápadní a snadno rozpoznatelní, proto když jako krysy táhnou do cizích zemí, tak své nápadné rysy zakrývají a maskují. Ve filmu následuje soubor snímků „před“ a „poté“, kdy jsou nejprve zobrazeni Židé tak, jak „skutečně“ vypadají, přičemž má divák následně možnost posoudit a komparovat jejich vzhled poté, co se převléknou, ostříhají a oholí, tedy podle slov německé propagandy - zamaskují. Legenda o maskování Židů měla pro nacistický aparát jednu obrovskou výhodu a to tu, že téměř kdokoliv, kdo byl režimu nepřátelský, mohl být za Žida označen.

Židé, kteří jsou na snímcích zachyceni, se navíc na pokyny německých filmařů spiklenecky šklebí nad tím, jak dokáží zmást své nepřátele. Díky snímku *Der ewige Jude* se ale tato doba chýlí ke konci, jelikož jsou si němečtí občané nyní vědomi této židovské strategie, jež nebude nadále úspěšná. Tato část snímku je propagandisticky velmi silná, protože „skutečně“ zobrazuje přerod Žida tak, jak se o tom nacistická propaganda s obavami vyjadřovala. Ti, kteří jejím slovům nevěřili, mají nyní před sebou očividný důkaz, který nemohou nijak zpochybnit. Mistři ve splývání s německou společností jsou Židé berlínští, kteří jsou díky uplynulému času, po který v Německu žijí, od většinové společnosti téměř k nerozeznání. Komentář je doplněn záběry na hloučky lidí, kteří jsou oblečeni do večerních

³¹⁹ BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9. s. 276.

³²⁰ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 17:20 – 17:23.

³²¹ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 17:55 – 18:17.

rób a obleků, komentátor to označuje za mimikry. „*V tomto leží obrovské nebezpečí. Tito asimilovaní Židé zůstanou navždy, nehledě na jejich vzhled, cizími tělesy v organismu hostitelského národa.*“³²²

Pro potvrzení prohnitosti židovského národa je přidána ukázka z amerického snímku *The House of Rothschild*, kde je s komediálním záměrem zobrazena snaha židovské rodiny Rothschildů o sebe prezentaci jako chudiny, s cílem snížit částku, kterou musí zaplatit na daních. Nacistická propaganda ale podala snímek bez jakéhokoliv uvedení jako seriózní poctu židovskému bankovnímu klanu Rothschildů, který se přiživuje na místním lidu a poté postupně rozšiřuje svůj vliv do celého světa. K zobrazení tohoto vlivu je opět užita grafika, která nápadně připomíná marionetu – vrchní část tvoří jméno Mayer Amschel Rothschild³²³, z něhož jako provázky vedou jména jeho synů, kteří jsou vysláni založit bankovní domy do světových metropolí, stát se místními občany a díky tomu postupně ovládnout celý svět. Klan Rothschildů není ve své snaze osamocen a film vyjmenovává i další židovské bankovní rodiny, přičemž centrum židovské moci leží v New Yorku. Stejně jako se berlínští Židé asimilovali v Německu, tak se Židům velmi dobře daří splynout především s Američany, ale i jinými národy, jak film ukazuje na mnoha příkladech židovských finančníků či jiných vlivných postav. „*Žid ale pořád zůstává vykořeněným parazitem, dokonce i když má moc, protože jeho moc nepochází z jeho vlastní síly.*“³²⁴

Opět dochází k využití obrazové grafiky, nyní ve spojení se statistikou. Jedná se o poměrné zastoupení Židů a Němců. Díky zvolené metodě zobrazované údaje přímo bijí do očí diváka. Na obrazovce se objeví řada postaviček, které reprezentují výsek lidí žijících v Německu a na nich je ukázáno poměrné zastoupení zaměstnanosti: „*z 1 000 dělníků jsou pouze 2 Židé...ze 100 státních prokurátorů v Berlíně je 15 Židů, ze 100 soudců je 23 Židů, ze 100 právníků je 49 Židů, ze 100 doktorů je 52 Židů a ze 100 obchodníků je 60 Židů. Průměrný příjem Němců je 810 marek. Průměrný příjem Židů je 10 000 marek.*“³²⁵ Německá propaganda se opět snažila přesvědčit diváky, že Židé práci, především té manuální, neholdují. Jedinou hodnotou jsou pro ně peníze, kterých většinou nabyli nepoctivě „*skrze lichvu a podvody.*“³²⁶ Následuje výčet Židů, kteří připravili německý stát o astronomické sumy.

---

³²² *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 20:27 – 20:42.

³²³ Viz snímek *Die Rothschilds*.

³²⁴ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 30:15 – 30:24.

³²⁵ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 34:55 – 35:46.

³²⁶ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 36:00.

Snímek se věnuje také Židům a kultuře.³²⁷ Koncept židovského a nordického umění je diametrálně odlišný a zatímco Němci mají cit pro krásu a vznešenost, tak Židé holdují pouze bizarnosti, zkaženosti a zvrácenosti. Zatímco při záběrech na nordické umění hraje v pozadí Johann Sebastian Bach, tak při záběrech na umění židovské se tóny mění na značně groteskní, jelikož i jejich umění je „groteskní, perverzní a patologické“.³²⁸ Živnou půdou pro Židy v oblasti kultury představovala především divadelní a filmová scéna. Opět následuje množství záběrů vytržených z kontextu za účelem degradace židovských herců a tvůrců. „Žid se instinktivně zajímá o vše co je abnormální a mravně zkažené.“³²⁹

Židovská zvrácenost a kriminálnost se zrcadlí i v jejich svátcích, kdy je zobrazen festival s názvem Purim. „Tato nevinně vypadající rodinná oslava připomíná zmasakrování 75 000 antisemitských Peršanů biblickými předky dnešních Židů.“³³⁰ Obrazový materiál se snaží přesvědčit diváka, že Židé tuto událost oslavují smíchem a nadměrnou konzumací jídla a všichni jsou z masakru nadšení. Divák má být toho názoru, že Židé budou chtít zlikvidovat také jejich národ. „Vzdělaní Němci, objektivní a tolerantní, považují tyto příběhy zkrátka za součást folklóru a zvláštních zvyků. Ale je to rasa Izraele, stále si mnoucí ruce nad hostinou pomsty.“³³¹

Aby divák pochopil židovskou mentalitu, nabízí se mu možnost nahlédnout na proces jejího rozvoje, tedy do židovské školy. Dětem se zde ale nedostává „žádné duchovní instrukce a rabíni nejsou mírumilovní teologové, ale političtí vychovatelé.“³³² Následují nepřátelské citace z Talmudu, které jsou doplněny o kývavé modlitební pohyby mladých Židů, což dohromady vytváří zdání fanatičnosti a nepřičetnosti.

Obchody a šmelinářství probíhají dokonce i v synagoze v době bohoslužby. Judaismus ale, jak se z komentáře dozvídáme, „není žádné náboženství! Je to spiknutí zvrácené, nečestné a otrávené rasy proti všem ne-židům a árijskému lidu a jeho morálním zákonům.“³³³

Na konec si snímek nechává nejsilnější zbraň a nejodpornější záběry, dokonce se na plátně objevuje varovný nápis: „Jedním z nejpoučnějších zvyků takzvaného židovského náboženství je porážka zvířat. Následující skutečné scény patří mezi nejhrozivější, jaké kdy byly zachyceny. Ukazujeme je navzdory námitkám vůči špatnému vkusu. Důležitější ale je, aby

³²⁷ Ještě před uvedením tohoto snímku byla v Německu uspořádána výstava shodně nazvaná *Der ewige Jude*, kde bylo vystaveno jinak zakázané zdegenerované židovské umění.

³²⁸ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 37:46.

³²⁹ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 42:25 – 42:28.

³³⁰ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 47:40 – 47:56.

³³¹ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 48:30 – 48:46.

³³² *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 50:37 – 50:43.

³³³ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 56:08 – 56:21.

*se naši občané dozvěděli o židovstvu pravdu. Citliví diváci by se neměli dívat.*³³⁴ Následuje množství záběrů židovské porážky zvané Šchita, při které je zvíře bez umrtvení podřezáno a necháno vykrvácet, jelikož Židé mají zapovězeno konzumovat krev.³³⁵ Podobně jako při zobrazení oslav Purim se židovští řezníci s noži v rukou radostně usmívají nad osudem porážených zvířat. Zatímco se porážená zvířata svíjejí v tratolišti krve a křečích na zemi, tak Židé spokojeně pozorují výsledky své práce. Komentátor diváky informuje, že Národně socialistická německá dělnická strana se již od svých počátků snažila této porážce učinit přítrž, ale kvůli dominanci Židů v tisku byla neúspěšná. Poslední porážka je navíc nastrojena s úmyslem vyvolání co největší krutosti a zděšení v publiku, jelikož nyní není porážené zvíře spoutáno. Zatímco mu z krku stříkají proudy krve, pobíhá kolem Židů, kteří ho opakovaně sráží k zemi. Diváci ale nemusí mít obavy. *„Hned po uchopení moci Vůdce byl 21. dubna 1933 přijat zákon, který židovskou porážku zakazuje.*³³⁶

U toho ale Vůdce a jeho strana nezůstal, jelikož, jak mohli diváci do této chvíle vidět, tak Židů by se měla německá a postupně i světová populace zbavit. *„A tak jako s rituální porážkou zametla německá nacionalistická strana i se vším židovstvem. Židovské myšlení a židovská krev již nikdy neznečistí německý národ. Pod vedením Adolfa Hitlera vyvěsilo Německo válečnou vlajku proti věčnému Židovi.*³³⁷ Následují záběry projevu Adolfa Hitlera z 30. ledna 1939, ve kterém se zaměřil na židovskou problematiku, kdy kupříkladu zaznělo, že: *„Pokud by mezinárodní finanční židovstvo uvnitř i vně Evropy opět uspělo v uvrhnutí národů do světové války, tak jejím výsledkem nebude vítězství židovstva, ale spíše vyhlazení židovské rasy v Evropě!*³³⁸

Naprostý závěr snímku se nese v árijském duchu a ulice lemují davy hajlujících lidí, především z řad německé mládeže, do které vkládal Hitler velké naděje. Mládež zároveň poskytuje naději a zmírňuje obavy z budoucnosti publika, které muselo být z obsahu snímku šokováno a proto režisér ukazuje budoucnost německého národa - německou mládež. *„A právě zachování čisté rasy je jedním z odkazů, který nacionalistická strana navždy zanechává Německu...*³³⁹ Naprostá většina tváří je snímána z profilu, aby vynikly nordické rysy, přičemž jsou všichni vysocí, světlouhlaví a atletičtí. Snímek uzavírají němečtí vojáci

³³⁴ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 56:25 – 57:08.

³³⁵ Viz Co je to košer?. *OM košer* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.omkosher.com/cz/koser-pravidla/>.

³³⁶ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 1:02:10 – 1:02:15.

³³⁷ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 1:02:26 – 1:02:45.

³³⁸ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 1:03:17 – 1:03:34.

³³⁹ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 1:04:38 – 1:04:44.

pochodující za zvuku oslavné epické hudby a vlajících svastik. „*V tomto duchu pochodují sjednocení němečtí občané vstříc budoucnosti.*“³⁴⁰

4.2.4. *Jud Süß* (1940):

Ve srovnání s *Der ewige Jude* je dle mého názoru tento film jako prostředek propagandy mnohem silnější, protože nepůsobí jako otevřeně propagandistický a to díky zvolenému zábavnímu formátu. Tam, kde *Der ewige Jude* na publikum příliš tlačí, tak *Jud Süß* svého diváka pouze směřuje a nutí ho přijmout své poselství téměř nevědomě a samovolně. Jedná se o příklad snímku, které prosazoval Joseph Goebbels. Další výhodou skryté stránky propagandy je, že se na takový snímek pravděpodobně přijde podívat více diváků.

Film se diváka snaží ovlivnit již od svého začátku, kdy se dozvídá, že se jedná o „snímek založený na skutečných událostech“³⁴¹, což je pravda pouze částečná, jelikož reálná zůstává pouze základní kostra příběhu. „*Dokonce před uvedením snímku do kin byla německá veřejnost informována, že scénář byl výsledkem „podrobného studia Württemberských státních archivů.*““³⁴² Skutečný Joseph Süß Oppenheimer byl židovským finančním konzultantem württemberského vévody, od něž dostal za úkol jeho panství finančně zajistit. To se Oppenheimerovi sice podařilo, bohužel pro něj, si však nezískal oblibu u vévodových poddaných, kteří využili jeho smrti a Oppenheimera odsoudili k smrti oběšením. „*Süßův meteorický vzestup a pád a velkolepá poprava v železné kleci se brzy stala předmětem legend, poté literatury a nakonec ve dvacátém století i filmu.*“³⁴³ Z řady uchopení tohoto příběhu se vyjímá kniha židovského spisovatele německého původu Liona Feuchtwangera nazvaná *Jud Süß* (1925). Feuchtwanger pro svou knihu využil jak skutečné události, tak i události smyšlené. Světově známý je sice snímek německý, ale první film³⁴⁴ o osudech Josepha Oppenheimera natočili v roce 1934 Britové a příběh se držel právě výše zmíněné publikace. Nejednalo se tedy o snímek, který by Židy očerňoval. „*(Film) Byl brzy zakázán ve Vídni, kde byl považován za filosemitskou*³⁴⁵ *propagandu.*“³⁴⁶ Stejně tak se snímek nepromítal ani

³⁴⁰ *Der ewige Jude* [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940. 1:04:45 – 1:04:50.

³⁴¹ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:20.

³⁴² WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8. s. 239.

³⁴³ TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 133.

³⁴⁴ Nazvaný *Jew Süß*.

³⁴⁵ Opak antisemitismu, židovství se vyzdvihuje a oslavuje.

³⁴⁶ TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 134.

v Německu, kde byl označen jako: „„film, který je založen na knize Žida Liona Feuchtwangera a překrucuje historická fakta, je pod židovskou režii a je z části přeměněn na glorifikaci „Žida Süße“ německými emigranty.““³⁴⁷

Klíčovým okamžikem pro vznik filmu se stal Goebbelsův zájem o antisemitskou verzi příběhu. Po několika neúspěšných a neuspokojivých tazích v zajištění natáčení byl jako režisér snímku jmenován Veit Harlan. „Po válce Harlan tvrdil, že žádný uznávaný režisér nechtěl mít s projektem nic společného a že i on protestoval.“³⁴⁸ To samé údajně platilo v podstatě také o hereckém složení, kdy se tento snímek stal projektem, kterého se téměř nikdo nechtěl účastnit. Hull ve své knize³⁴⁹ uvádí, že Harlan tvrdil, že vůči natáčení tohoto snímku projevil takovou nechuť, že Goebbelsovi sdělil, že bude preferovat přeložení na frontovou linii před jeho režírováním. Goebbelsovou reakcí na tento výlev bylo vydání nařízení proti vyhýbání se natáčení nástupem do armády pod trestem smrti zastřelením. Režisér po válce „prohlásil, že on a jeho herci „udělali vše co bylo v jejich silách pro minimalizování brutálnějších scén v příběhu.““³⁵⁰ Například konec filmu musel být údajně přetočen, jelikož ho Goebbels shledal nevhodným.³⁵¹ Výsledný snímek byl ale natolik přesvědčivý, že se jeho shlédnutí stalo povinným pro ty členy německé společnosti, kteří s Židy nakládali, jako byli členové SS, policie, či osádky koncentračních táborů³⁵².

Opět již samotný začátek snímku dává divákovi najevo, že se bude jednat o dílo zabývající se židovskou problematikou. Za doprovodu židovské hudby se na plátně zhmotní nejprve socha dvou lvů, kteří ve svých spárech drží Davidovu hvězdu a až poté následuje samotný název filmu. Hudba patří mezi základní kameny, na nichž je snímek vystavěn. Styl hudby ovlivňuje divákovu vnímání a vztah k filmovým postavám, aniž by si toho byl vědom. Když jsou na plátně kladné německé postavy, hudba je vzorná, radostná a oslavná, to vše se však mění při prostřihu na postavy židovské. Hudba se stává zlověstnou a cizí. Na začátku snímku zpívají dvě z hlavních postav³⁵³ píseň *All mein Gedanken, die ich hab*,³⁵⁴ jejíž radostný nádech se v průběhu filmu kvůli židovské zlovůli změní ve smutný. Snímek taktéž

³⁴⁷ Reichsfilmarchiv, 1934, 2744. In: TEGEL, Susan. *Jew Süß: Life, Legend, Fiction, Film*. London: Continuum International Publishing Group, 2011. ISBN 978-1-8472-5017-9. s. 142.

³⁴⁸ HULL, David Stewart. *Film in the Third Reich: A Study of the German Cinema 1933-1945*. California: University of California Press, 1969. ISBN 978-0520014893. s. 164.

³⁴⁹ Viz ibidem, s. 165.

³⁵⁰ Ibidem, s. 167.

³⁵¹ Viz ibidem, s. 167-168.

³⁵² Viz WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8. s. 245. a HULL, David Stewart. *Film in the Third Reich: A Study of the German Cinema 1933-1945*. California: University of California Press, 1969. ISBN 978-0520014893. s. 170.

³⁵³ Dorothea a Faber.

³⁵⁴ Všechny myšlenky, které mám.

obsahuje značné množství židovských nápěvů, které doplňují zlověstnost ať již příchodu Židů do německého města, či jejich náboženských ceremoniálů. Právě nápěvy spojené s danou choreografií vedly podle režiséra snímku Veita Harlana k démonizaci židovského náboženského rituálu.³⁵⁵

Příběh filmu je zasazen do Německa roku 1733. Starý vévoda umírá a nastupuje nový, Karl Alexander, vévoda württemberský. Mezi hlavní postavy patří také Dorothein otec Sturm, který předsedá místní radě. Při scéně u oběda se právě po nástupu vévody k moci ptá otec své dcery:

Sturm: Na koho si připijeme?

Dorothea: Na Fabera? Mohu?

Sturm (pohoršeně): Faber...Faber není tak důležitý. Nikdo z nás není. Takže na koho si dnes připijeme? Dorotheo ... dnes.

Dorothea: Na našeho vévodu!³⁵⁶

Z tohoto rozhovoru vyplývá role, kterou hrál jedinec ve společnosti nacistického Německa. Jedinec jako takový neznamena nic, národ reprezentovaný vůdcem naopak vše. Pro dobro svého národa a rasy se musí každý jedinec umět obětovat a učinit vše, co je v jeho silách pro její zachování.

Židovský prvek se ve snímku přímo objevuje překvapivě až po sedmi minutách, kdy se dostáváme do špinavé a zanedbané židovské čtvrti. Vévodu vyslanec je vpuštěn do domu Süßovým pomocníkem, přičemž jsme svědky rozhovoru židovského řezníka Izáka a starce:

Stařec: Izáku? Co pohledává ten gójský³⁵⁷ hejsek u Žida Oppenheimera?

Izák: Musíš se ptát?

Stařec: Máš na mysli, že chce peníze?

Izák: Teď ještě ne.

Stařec: Ale on mu žádné nedá, že?

Izák: Ale dá a spoustu. Měl by mu je dát, abychom my pak mohli brát, brát, brát.

---

³⁵⁵ Viz TEGEL, Susan. *Jew Süß: Life, Legend, Fiction, Film*. London: Continuum International Publishing Group, 2011. ISBN 978-1-8472-5017-9. s. 166-167.

³⁵⁶ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 5:20 – 5:42.

³⁵⁷ Termín Gój označuje lidi, kteří nejsou židovské víry a původu, viz Goy. *Judaism 101* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewfaq.org/defs/goy.htm>.

Stařec: (zlomyslně se směje a poté se obrátí na poodhalenou mladou ženu, která je s ním v okně) Běž si něco obléknout, Rebeko.³⁵⁸

Tento rozhovor naráží na půjčování peněz, ke kterému se byli Židé pod vnějším tlakem nuceni uchýlit. Německá propaganda je často obviňovala z lichvy, okrádání a ožebračování poctivých německých občanů. Jediná židovská dívka v tomto snímku, Rebeka, je zobrazena jako nestoudná a sexuálně vyzývavá.

Poté poprvé vidíme Josepha Oppenheimera, tedy Žida Süße a hned se jedná o detailní záběr na jeho tvář, aby vynikly „židovské rysy“ jako jsou lokny, vousy a pokrývka hlavy. Otevírá trezor, jehož obsah skýtá množství šperků a drahokamů. Vyslanec má jménem vévody zakoupit dar pro vévodkyni, bohužel má ale omezené finanční zdroje. Žid je ochoten slevit pod podmínkou, že bude vpuštěn do města Stuttgart, kam mají Židé zakázaný přístup. Posel ale říká, že i kdyby mu byl vstup umožněn, tak by každý poznal, že je Žid, na což Süß reaguje slovy: „*Nemějte strach, o svůj vzhled se postarám.*“³⁵⁹ Po odchodu posla se pomocník na Süße obořuje, jestli se nebojí hněvu rabína. Süß ale říká: „*Otevřu pro vás všechny dveře! Budete oblékat samet a hedvábí. Může to být zítra nebo den poté, ale ten den nadejde.*“³⁶⁰

Na dalším záběru již jede Süß v kočáře „zamaskován“, je oholený a na sobě má běžný evropský oděv. Jelikož chvátá, tak se s vozem převrátí, ale do města ho sveze okolo jedoucí Dorothea Sturm. Rada mezitím projednává vévodovy plánované výdaje, ten si chce ze státních peněz pořídit balet, operu a stráž, s čímž rada nesouhlasí. Dorothea se se Süßem baví, jak by ráda cestovala:

Dorothea: Kdybych mohla, tak procestuji celý svět. Vy jste jistě cestoval. Byl jste v Paříži? Ve Versailles? To Vám závidím. Kde ještě jste byl?

Süß: Londýn, Vídeň, Řím, Madrid, Lisabon...

Dorothea: Ó bože! To je téměř celý svět. Které z těch míst bylo nejhezčí? Myslím tím, kde jste se cítil jako doma?

Süß (překvapeně): Doma? Všude.

Dorothea: Všude? To nemáte žádný domov?

Süß: Mám. Svět.

Dorothea (pobaveně): Nesmysl. Někde jste se musel cítit nejšťastněji.

---

³⁵⁸ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 7:15 – 7:46.

³⁵⁹ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 9:50 – 9:55.

³⁶⁰ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940.10:30 – 10:44.

Süß: Tak šťastný jako jsem tady ve Stuttgartu, když sedím vedle Vás, krásná dámo, tak šťastně jako teď jsem se ještě ve svém životě nikdy necítil.³⁶¹

Výše uvedený rozhovor naráží na nacisty proklamovanou vykořeněnost Židů, kteří postrádajíc koncept vlastního území se postupně šíří po státech a společnostech celého světa. Židé podle jejich tvrzení nedokáží žít nezávisle v rámci svého vlastního národa, ale naopak ke svému životu potřebují produktů ostatních národů, stejně jako potřebuje parazit svého hostitele.

Süß se vlísává vévodovi do přízně, dává mu dárky, platí výdaje. Po chvíli mu vévoda dluží 352 000 tolarů. Žid ale nazpět nic nechce. Pokud by mu ale vévoda chtěl zaplatit, tak budou vyrovnání, když mu na deset let pronajme silnice a on na nich bude vybírat mýtné. Po ekonomických zásazích Süße začíná vše zdražovat a lidé jsou nespokojeni. Sturm mluví o tom, že už se nastalá situace nedá tolerovat, načež Dorothea reaguje:

Dorothea: To, co říkáš, je děsivé.

Sturm (posměšně): Ty se bojíš Židů Dorotheo?

Faber (rozzuřeně): Včera jsem viděl Žida, Levyho, jak jezdil od brány k bráně a od mostu k mostu, kontroloval každé stanoviště a vybíral peníze württemberských farmářů a strkal je do svých špinavých kapes.

Sturm (chlácholivě): Uklidni se, můj chlapče. To nemá smysl. Žid koupil vévodovi stráž a ta je silnější než ty. My musíme být chytří.

Faber: Nikdy nebudeme tak chytří jako Židé.

Sturm: Naopak, jsme mnohem chytřejší! Židé nejsou chytří, jsou jen lstiví.³⁶²

Téměř každý dialog, který se věnuje charakteru Židů, je následován praktickou ukázkou - další záběr divákovi ukáže, jak lstivý Žid nechá poctivému kováři zbořit půl domu, jelikož zasahuje do jím nyní vlastněné silnice.

Süß: Kováři, co stojí na tvém pozemku je tvé, je to tak?

Kovář: Samozřejmě.

Süß: A cokoliv stojí na mém pozemku je čí?

---

³⁶¹ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 13:40 – 14:27.

³⁶² *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 23:08 – 23:53.

Kovář: Co to má znamenat?

Süß: To znamená, že část tvého domu, která stojí na silnici, je má. A já tu část nechám strhnout, jelikož ji tam nechci.³⁶³

Následuje záběr na napůl zbořený dům, ve kterém kovář kovář, obklopený nespokojeným davem. Süß jede okolo v kočáru, který rozhněvaný dav zastaví a kovář na něj zaútočí kladivem, za což je zatčen. Návist k Židovi stoupá, zatímco víra ve vévodu upadá. Státním úředníkům je nakázáno, aby přivedli své dcery na pořádaný ples, kde je Süß vévodovi předvádí jako dobytek. Podporuje to mýtus o zvrácenosti Židů, kteří si libují v sexuálních deviacích a perverznostech.³⁶⁴ Na plese hraje Süß karty o peníze, čehož si všimne příkladný Němec Faber.

Faber (rozčileně): Rozhazuješ tady velké množství peněz. Jsou poctivě vydělané?

Süß: Co je ti do toho, krajane?

Faber: Já nejsem tvůj krajan!³⁶⁵

Faber: Krásné peníze. Hraješ s nimi tak lehce, jako bys nevěděl kolik je na nich potu!

Süß (posměšně): Peníze nesmrdí, to věděli již staří Římané. Měl bych snad být zbožnější než římský císař? (cinkání peněz) Krásný zvuk!

Okolo stojící: Vy jste ale pěkná cháska! Dusíte se v penězích!

Faber: Jsou to všechno krvavé peníze!

Okolo stojící: Krvavé peníze? A hraje s nimi Žid?

Faber: Hraje s Württembergem!!! Žid hraje s vašimi dcerami a vévoda drží bank!³⁶⁶

Moc Süße nad vévodou stoupá a postupně ho přesvědčí, aby zrušil zákon zakazující vstup Židům do Stuttgartu. Také si vymůže dokument, který potvrzuje, že je pod jeho ochranou. Tím vlastně odsuzuje kováře k smrti oběšením. Zuřivé davy na Süße pokřikují, že dalším oběšeným bude on.

Židé jsou tedy vpuštěni do města. Brány města jsou otevřené a do jeho nitra táhne za zpěvu řada otrhaných a špinavých Židů. Rada je rozhořčena a chce si vévodovi stěžovat, ten ale zakázal psané stížnosti, proto za ním musí osobně.

---

³⁶³ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 25:04 – 25:26.

³⁶⁴ Tomuto tématu se taktéž věnuje snímek *Der ewige Jude*.

³⁶⁵ Viz Norimberské zákony.

³⁶⁶ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 32:14 – 32:54.

Člen rady: Spálíte si ústa, von Roedere.

Sturm: Lepší když si spálíme ústa než krev. Naše ústa jsou jen naše, ale krev je krví našich dětí a jejich dětí!³⁶⁷

V tomto rozhovoru dochází k narážce na rasovou hygienu. Děti měli mít, a to co nejvíce, pouze vhodní občané, zatímco ti nevhodní byli od početí odrazováni. Nesmělo docházet k míchání krve árijské a podřadné, v tomto případě židovské. Právě kvůli úpadku čistoty krve a rasy došlo podle nacistů i k úpadku národa a to se již nikdy nesmí opakovat.

Aby vévodu přesvědčili o pravosti svých slov, dokládají svá tvrzení četbou z tvorby Martina Luthera: „*Věz věrný křesťane, že po d'áblu nemáš horšího nepřítelů než pravého Žida. Nejlépe jeden učiní, když zapálí jejich školy a synagogy, zbaví se jejich modlitebních knih a talmudického učení, které obsahuje mnohé nepravdy, zakáže jim lichvu...*“³⁶⁸ Vévoda ale rozčileně radu vyhání a Süß, který vše tajně sledoval mu radí, ať ji rozpustí a že zná jednoho člověka, který mu řekne, jestli jsou hvězdy vévodovi nakloněny. V prostřihu opět vidíme židovskou sošku, která snímek otevírala a na scénu přichází židovský rabín. Jedná se o odpudivou postavu, která navíc kašle a působí nemocně, jako i učení které přináší. Rabín Süßovi radí, že pokud chce gójům vládnout, ať tak činí přes peníze a neplete se mezi šlechtu. Süß se ale snaží rabína přemluvit:

Süß: Boží vůle ale nebude narušena, když přeměním Württemberg na zaslíbenou zemi Izraele. Již to není daleko. Musím to jen uchopit. Už vidím jak mléko a med teče pro lid izraelský. Neměl bych s boží vůlí dosáhnout přes Jordán? Není to jeho vůlí?

Rabín: Ty jeho slova vykládáš, jak se ti hodí.

Süß: Jeho slova by měla být pochopena v zájmu Izraele. To je boží vůle, rabíne.

Rabín: A co mám tedy dělat? Lhát?

Süß: Lhát není potřeba. Řekněte mu tu druhou pravdu, naši verzi pravdy.³⁶⁹

Dialog potvrzuje, že lež je Židům přirozená. Poselství, které z toho vyplývá je: nikdy nevěřte Židovi, neboť klam a lež jsou jeho druhou přirozeností! Lstí tedy vévodu přesvědčí k vytvoření nového kabinetu, jehož hlavou se má stát lidmi respektovaný Sturm. Ten ale odmítá. Süß projeví zájem o svatbu s jeho dcerou Dorotheou, kterou proto Sturm urychleně

³⁶⁷ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 36:32 – 36:40.

³⁶⁸ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 38:30 – 38:56.

³⁶⁹ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 42:45 – 43:30.

provdává za Fabera. Süßovi poté sděluje, že mu jeho dceru nevydá, že je již vdaná a že „*na tento svět nepřivede žádné židovské děti*“³⁷⁰. Tím si Süße zneprátelel a ten ho nechává zavřít. U soudu opět dochází na zmíněnou židovskou lstivost, kdy Süßův pomocník Levy obviní Sturma z pokusu o vraždu vévody na základě toho, že prohlásil, že to, co se stalo oběšenému kováři, byla obyčejná vražda a tudíž je za ní zodpovědný vévoda, který by tedy jako vrah měl být také popraven. Přemlouvání vévody, aby se Žida zbavil, neustává, ten ale praví: „*Můj finanční poradce je génius! Přináší mi peníze, moc, dobré rady a...!*“ na což vyslanec rady odpoví: „*Nepřátele! Nic než nepřátele.*“³⁷¹ Oslavné davy se mění na revoltující, to vše kvůli chorobnému působení Židů.

Süß radí vévodovi, že mu obstará vojáky z Würzburgu. Ve vévodovi vzplane poslední špetka odporu, kdy si není jistý ozbrojeným postupem vůči svému lidu, ale jeho manželka ho přesvědčí, aby Süßovi věřil. Tegel si ve své knize³⁷² všímá, že naprostá většina ženských postav ve snímku má ambivalentní až téměř zápornou roli, jsou nespolehlivé, hloupé a neprozřetelné, což vede k mnohým těžkostem.

Armáda stojí peníze a ty chce Süß obstarat u Židů, kteří byli vpuštěni do Stuttgartu, proto jde za rabínem do synagogy. Opětovně také nabízí Sturmovi, že ho propustí, pokud zasedne do jím vytvořené rady, ale ten odmítá s tím, že „*raději budu viset, než abych porušil přísahu.*“³⁷³ Dle mého názoru se jedná o apelování především na jednotky Wehrmachtu, ale vlastně i na celou německou společnost. Vojáci byli nuceni se zavázat loajalitou ke svému Vůdci a slavnostně mu odpřísáhnout svou věrnost. Němečtí občané se měli s hrdinským Sturmem ztotožnit a v těžkých dobách učinit pro vítězství své vlasti vše, co je v jejich silách, včetně položení vlastního života. Ve snímku je také zachyceno, že toto sebeobětování je vlastní pouze ušlechtilým Němcům, podlidem židovského ražení je naopak naprosto cizí:

Süß: Stačí pár pohybů perem a budete viset.

Sturm: Já se smrti nebojím.

Süß (posměšně): Ale? Takže jste hrdina, že? Někdo se zkrátka nepoučí.³⁷⁴

---

³⁷⁰ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 48:33 – 48:37.

³⁷¹ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 58:15 – 58:22.

³⁷² Viz TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1- 84725-000-1. s. 143-144.

³⁷³ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:10:13 – 1:10:15.

³⁷⁴ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:09:45 – 1:09:52.

Také Faber je Süßem zajat a vyslýchán:

Süß: Kdo jsou ti rebelové? Kdo usiluje o občanskou válku?

Faber: Vy!³⁷⁵

Podle Hitlera byli Židé jedni z viníků německé porážky v první světové válce a nastalé situace ve Výmarské republice. Druhá světová válka byla jak dílem židovských machinací, tak válkou mezi elementem árijským a židovským, Židé tedy na ní měli dvojitý podíl.

Süß nakonec vévodu přesvědčí k vojenskému převratu. Dorothea jde prosit Süße o propuštění svého otce a manžela. Faber je mučen pod okny pokoje, tak, aby ho mohla Dorothea slyšet. Pokud se vůli Süße podvolí, bude její manžel propuštěn. Dorothea se začne modlit:

Dorothea: Otče náš, jenž jsi na nebesích...

Süß: Cože? Modli se, modli ke svému Bohu. Jen do toho a modli se. Nejen křesťané mají svého Boha. My Židé také jednoho máme. Je to Bůh pomsty. Oko za oko, zub za zub. Poděkuj svému otci.³⁷⁶

Poté Süß Dorotheu strhne na postel a znásilní.³⁷⁷ Faber je propuštěn, ale Dorothea svůj stud nevydrží a utopí se.³⁷⁸ Tato scéna nejen že označuje judaismus za krvavé a mstivé náboženství, ale opět poukazuje na rasovou stránku věci. Dorothea, árijská žena, je znásilněna, tedy poskvrněna židovským podčlověkem. Již se nadále nemůže označovat za čistou Němku, a jde o ostudu, se kterou nemůže nadále žít.³⁷⁹

Divákovi je ke konci snímku opět připomenuto maskování Židů.

Vévoda: Sundej svou masku můj příteli.

Süß: Jakou masku?

Vévoda: Tu poslední. Zajímalo by mě, jak doopravdy vypadáš.³⁸⁰

---

³⁷⁵ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:13:05 – 1:13:13.

³⁷⁶ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:19:20 – 1:19:39.

³⁷⁷ To již ve snímku zobrazeno není.

³⁷⁸ Sebevraždu snímek taktéž nezobrazuje, pouze Fabera na lodi s mrtvou Dorotheou v náručí.

³⁷⁹ Viz Norimberské zákony. Režisér Harlan spojitost filmu s těmito zákony potvrzuje, viz WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8. s. 240.

³⁸⁰ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:27:25 – 1:27:35.

Vévoda umírá na infarkt, což znamená, že vlády se ujímá rada, která Süße zatýká. Opětovná narážka na Süßův vzhled je pravděpodobně vznesena z toho důvodu, že poté co je zatčen a zbaven masky normálního německého občana, tak sedí v soudní síni tak, jak vypadal na začátku snímku, s loknami a vousem, tedy jako Žid, kterým doopravdy je. I když je Süß shledán vinným z mnoha zločinů, tak je ke smrti oběšením odsouzen na základě zákona, který praví: „*když Žid smísí své maso s křesťanskou ženou bude oběšen na šibenici.*“³⁸¹

Snímek zároveň zobrazuje, jak je německé právo spravedlivé³⁸² a německé soudnictví nestranné³⁸³. V naprostém závěru snímku vidíme Süße, který je špinavý a otrhaný jako většina Židů v tomto a jiných nacistických antisemitských dílech. Poté, co si vyslechne rozsudek, se snaží zachránit si život „zbabělým žadoněním“ a nabízením peněz za své vysvobození. Neumírá tedy jako Dorothea, která i když se nebyla Židovi schopna ubránit a o většinu své cti přišla, tak si alespoň její část zachovala tím, že věděla, co má bez váhání udělat. Během Süßovy popravdy se kamera zaměří na Fabera a opět hraje píseň *All mein Gedanken, die ich hab*, aby si divák vzpomněl na nyní pomstěnou Dorotheu. Film je zakončen projevem Sturma: „*Mluvím za radu jménem lidu Württemberského. Všichni Židé musí opustit Württemberg do tří dnů. Židé mají zakázán vstup do celé oblasti Württembergu. Vydáno ve Stuttgartu 4. února 1738. Nechť se naši potomci toho výnosu drží, čímž si mohou ušetřit mnohá trápení a ochránit své zboží a životy a krev svých dětí a jejich dětí.*“³⁸⁴

---

³⁸¹ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:31:45 – 1:31:56.

³⁸² Na rozdíl od židovského nevyžaduje „*oko za oko a zub za zub.*“

³⁸³ Sturm nevyhledává pomstu, ale spravedlivý trest podle zákona.

³⁸⁴ *Jud Süß* [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940. 1:33:13 – 1:33:46.

5. Plán výuky:

Jak jsme se mohli přesvědčit v předcházející části práce, tak téma propagandy může být notně nepřehledné, jelikož nejen že ji není jednoduché konkrétně definovat, ale zároveň se jedná o jev natolik komplexní, že se může vázat na mnohé aspekty lidské společnosti. V rámci plánování výuky se tato její stránka projevuje jako zároveň kladná i záporná, proto musí vyučující věnovat značnou pozornost přípravě své hodiny. Kladnou stránku představuje nespočet možností jak problematiku uchopit, což pro zkušeného pedagoga, který se navíc vyzná ve svých žácích, představuje možnost vytvořit téměř ideální hodinu, koncipovanou přímo pro potřeby svých studentů. Záparem je možnost jak přehlcení vyučujícího, který může mít problém vytvořit hodinu, která bude sledovat určitý koncept a nebude se jednat pouze o směsici nesourodých prvků, tak i následně jeho studentů. Je proto velmi důležité vytvářet hodinu s touto představou na mysli, aby vznikl výsledný produkt, který sleduje určitý záměr a ne pouze kompilační nesourodá hodina bez vnitřní struktury a zamýšleného cíle.

5.1. Plán hodiny:

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost.

Vzdělávací obor: Výchova k občanství.

Klíčové kompetence: Základní – kompetence komunikativní.

Očekávaný výstup: mezi očekávanými výstupy bloku člověk ve společnosti, je mimo jiné uvedeno, že žák „kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí.“³⁸⁵

Cíl hodiny: podstata předkládané hodiny není v pouhém naučení se definice a teorie propagandy a jejích prvků. Tyto informace slouží spíše jako prostředek, kterým se dostaneme k tomu, co je v rámci společenskovedních disciplín doopravdy důležité³⁸⁶ a to schopnost kriticky přemýšlet a přijímat informace, formulovat své myšlenky a vhodně reagovat na podněty.

Ročník: 7. třída základní školy.

---

³⁸⁵ JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ ed. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2013. s. 51. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

³⁸⁶ Alespoň podle mého názoru.

Časový rozsah: 45 minut.³⁸⁷

Vyučovací metody: analýza, brainstorming, diskuze, výklad.

Pomůcky: tabule, křída nebo fix, pracovní listy, počítač + projektor.

V rámci své praxe jsem působil na základní škole, kde se užívalo učebnic Občanské výchovy od nakladatelství Fraus, proto jsem se zaměřil na uchopení problematiky propagandy právě v rámci těchto publikací. S tématem, který s propagandou souvisí, tedy s komunikací, se žák setkává již ve vydání pro 6. třídu, kdy se v rámci bloku *Rodinné výchovy* žáci zabývají *Životem v rodině a mimo ni*. Pro potřeby této práce jsou relevantní kapitoly *Komunikace* a *Komunikace v rodině*, které pokládají základ tomu, co komunikace vůbec je, jejím způsobům, pravidlům a jak se máme v jejím procesu chovat. Tématem komunikace se podrobněji zabývá navazující učebnice pro 7. třídu. Část nazvaná *Život mezi lidmi* obsahuje kapitoly *Komunikace* a *Média*, ve kterých se žák dozvídá nejen bližší informace o povaze sdělení v rámci slovní i mimoslovní komunikace, ale získává také povědomí o funkci médií. Právě kombinace těchto dvou kapitol by tvořila ideální základ pro mnou navrženou hodinu, jelikož se učebnice zmiňuje také o schopnosti hromadných sdělovacích prostředků ovlivnit „*náš názor, myšlení i naše chování*“³⁸⁸ a o tom, že média „*mohou zkreslovat a manipulovat s námi. Proto je důležité naučit se přistupovat k nim kriticky.*“³⁸⁹

Téma propagandy, jakožto obdoby komunikace, by se dalo taktéž zahrnout do průřezového tématu *Mediální výchovy*, v jejímž rámci se mají žáci naučit s médii a jejich sděleními nakládat. Propaganda tvoří ideální prostředek pro nastínění způsobu, jakým se dají média využít, ale i zneužít pro ovlivnění svých konzumentů. Z předkládané hodiny si žáci navíc neodnesou pouze teoretické znalosti, ale především praktické dovednosti. Zjistí, jak je mediální sdělení uchopeno a vystavěno za účelem maximálního možného efektu. Zároveň u nich dojde k základnímu rozvoji povědomí o problému mediální manipulace, jak jí rozpoznat a tím i jak se jí bránit.

---

³⁸⁷ Připravený materiál pravděpodobně vystačí na delší časovou dotaci, ale pro vyučujícího je prospěšnější mít v záloze více materiálu s nímž může podle potřeby manipulovat.

³⁸⁸ JANOŠKOVÁ, Dagmar a Monika ONDRÁČKOVÁ. *Občanská výchova 7, Rodinná výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-325-6. s. 17.

³⁸⁹ *Ibidem*, s. 17.

5.2. Průběh vyučovací hodiny:

1. Úvod (10 minut)

Téma propagandy je značně složité jasně uchopit a tudíž se v rámci její výuky na základní škole bude pravděpodobně potřeba žákům v oblasti teoretické fáze více věnovat.

V úvodní fázi hodiny se budeme soustředit zejména na tištěné médium plakátu a právě přes jeho rozebírání se k definování propagandy samotné dostaneme. Můžeme takto navíc žáky částečně nasměrovat na její význam, se kterým pravděpodobně nebudou blíže seznámeni, nebo ji nebudou schopni samostatně slovně uchopit.

Hodinu začneme uvedením, že dnes se budeme zabývat plakátem a tím, jak působí na své konzumenty (v závislosti na situaci pokládáme následující otázky³⁹⁰):

- *Co je to plakát?*
- *Jak předává své sdělení?* (podle situace budeme pokládat takové doplňující otázky, aby žáci došli k tomu, že je to většinou obrazem, někdy spojeným s převážně krátkým textem)
- *Potřebujeme nebo platíme něco, když si plakát prohlížíme?* (chceme dojít k závěru, že nejčastěji ne, tedy za předpokladu, že si ho sami nekoupíme pro své potřeby. Můžeme pokládat doplňující otázky na ostatní média.)
- *Kde plakáty nejčastěji nalezneme?* (na veřejných místech, kde je co nejvíce lidí)
- *Je plakát pochopitelný pro všechny kolemjdoucí? Proč ano, proč ne.* (často ano, dokonce i pro cizince, viz otázka 2)
- *Z jakého je to důvodu?* (aby si ho mohlo co nejvíce lidí prohlédnout a pochopit jeho sdělení)
- *Jaké jsou výhody plakátu?* (viz předchozí otázky a odpovědi, díky čemuž zjistíme, jestli žáci dávali pozor a orientují se v problematice. Navíc mohou přidat další nápady k tématu.)
- *Jaké skupiny obyvatelstva jsou nejsnáze ovlivnitelné?* (Jedná se o velmi subjektivní otázku, jejímž záměrem ale je donutit žáky k zamyšlení se nad tématem a následnému vyjádření svých myšlenek. Vyučující může při neaktivitě žáků své studenty opět částečně nasměrovat, například otázkou: „Když rozdělíme společnost na tři věkové

---

³⁹⁰ Uvedené otázky netvoří pevnou strukturu a záleží na vyučujícím, jaké z nich si vzhledem k okolnostem vybere. Nezbytná je také úprava slovní zásoby v závislosti na úrovni žáků. Nemá smysl se snažit užívat cizích termínů a složitých struktur, pokud žáci neporozumí tomu, co jim chceme sdělit.

kategorie – mladé, dospělé a staré, kteří z nich budou nejsnáze ovlivnitelní a proč?“
V tomto případě je opět důležité odůvodnění žakovy výpovědi.)

Tímto způsobem postupně společně dojdeme k tématu ovlivňování lidí ve společnosti. Na tabuli napíšeme slovo PROPAGANDA a žáky požádáme aby vyslovili cokoliv, co je k termínu napadá. Nápady zapisujeme na tabuli, ale zatím nehodnotíme. Je možné, že tato fáze bude žákům činit potíže, přičemž v takovém případě jim podstatu propagandy v jednoduchosti shrneme s tím, že probírané téma spíše pochopí v souvislosti s praktickými cvičeními. Nemá smysl žákům předkládat nic neříkající sáhodlouhé definice, které je od tématu spíše odradí.

2. Výklad (10 minut)

V této části hodiny žákům zběžně vysvětlíme základní techniky, kterých propaganda užívá, jak jsou definovány v předchozí části této práce.³⁹¹

3. Praktická část (20 minut)

Následně již můžeme přistoupit k praktickému bloku vyučovací hodiny, který rozdělíme na dvě části. V obou případech využijeme znalostí nabytých v předchozích částech hodiny.

I. Pustíme žákům několik ukázek, které vystihují podstatu výše zmíněných technik a navíc jsou upraveny pro potřeby a úroveň mladšího diváka³⁹². Videá jsou krátká, proto je můžeme bez problémů pustit vícekrát. Podstatou ukázek je, aby studenti názorně viděli přímý dopad strategií, které si propaganda pro své účely vybírá.

(1) *Uvidíte 2 videa, která obsahují techniky, které jsme si vysvětlili. Určete, o které se jedná a vlastními slovy popište proč jste vybrali právě tyto. Dále uvidíte 4 videa, která obsahují techniky, které jsme si nevysvětlili. Zkuste je vlastními slovy pojmenovat a vysvětlit.*

---

³⁹¹ Viz Techniky propagandy.

³⁹² Videá obsahují na konci vysvětlení, proto je nutné je včas zastavit, aby nedošlo k jeho prozrazení.

1) Probrané techniky

Přenos:

<https://www.youtube.com/watch?v=wTWEMOtcqyw&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>³⁹³

Populární hnutí:

<https://www.youtube.com/watch?v=IWCzaVDJNgQ&index=17&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>³⁹⁴

2) Neprobrané techniky

Obětní beránek:

<https://www.youtube.com/watch?v=5f1zJFY0Ek&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ&index=13>³⁹⁵

Vynechání:

<https://www.youtube.com/watch?v=PIOmQ8X3o0c&index=14&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>³⁹⁶

Menší ze dvou zel:

<https://www.youtube.com/watch?v=WewTpcOAJu8&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ&index=15>³⁹⁷

Prohlášení:

<https://www.youtube.com/watch?v=mW-hIenPz7E&index=22&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>³⁹⁸

II. V druhém praktickém cvičení již přímo využijeme zmiňované plakáty. Žákům rozdáme pracovní listy na kterých bude několik plakátů z určitého období. Požadavky na žáky se postupně stupňují s tím, jak si upevňují znalosti spojené s problematikou a osmělují se komunikovat. Proto bude nyní jejich úkolem nejen popsat jakých technik plakáty užívají, ale

---

³⁹³ Propaganda technique: Transfer. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=wTWEMOtcqyw&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>.

³⁹⁴ Propaganda technique: Bandwagon. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IWCzaVDJNgQ&index=17&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>.

³⁹⁵ Propaganda technique: Scapegoating. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=5f1zJFY0Ek&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ&index=13>.

³⁹⁶ Propaganda technique: Omission. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=PIOmQ8X3o0c&index=14&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>.

³⁹⁷ Propaganda technique: Lesser Of Two Evils. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=WewTpcOAJu8&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ&index=15>.

³⁹⁸ Propaganda technique: Assertion. *Youtube* [online]. 5. 1. 2012 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=mW-hIenPz7E&index=22&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>.

především celkově sdělit, jak na ně plakát samotný působí, načež budou následovat další doplňující úkoly. Důležité je žákům vysvětlit, že každý může v plakátech vidět něco jiného a nedá se říci, že by jimi vybraná technika nebo vysvětlení bylo špatně, pokud si ho ovšem dokáží obhájit. Důvodem, proč jsem pro účely této vyučovací hodiny vybral médium plakátu, souvisí s jeho univerzálností projevu, kdy stačí, aby učitel žákům přeložil³⁹⁹ krátký slogan⁴⁰⁰.

Další možností je nechat žáky vypsát jak na ně plakát působí bez znalosti sloganu a jestli došlo k nějaké změně poté, co jim ho učitel odhalí. Dále může vyučující také z vybraných plakátů odstranit slogany, které přepíše na samostatné papírky a žáci budou mít za úkol je opět spojit a svou volbu zdůvodnit. Pro potřeby tohoto cvičení se spíše hodí individuální práce, ale je velmi důležité, aby si výsledné dojmy mezi sebou žáci v rámci celé třídy vzájemně sdělovali a diskutovali o nich.

(2) Rozdám vám několik obrázků, které sloužily jako plakáty. Prohlédněte si je a za chvíli si je společně projdeme a odpovíte mi na několik otázek. Poté budete podle instrukcí s obrázky samostatně pracovat.

1) *Z jakého období pocházejí?*

2) *Z jakých zemí pocházejí?*

Nyní se přesuneme k interpretaci jednotlivých obrázků⁴⁰¹.

1) *Jak na vás plakát působí? Co podle vás vyjadřuje? Napište myšlenky, které vás napadají, když se na něj podíváte (můžete použít jak věty, tak i pouhá slova).*

2) *Jsou si některé plakáty podobné? Pokud ano, tak z nich vytvořte skupiny.*

3) *Dokážete při bližším pohledu na plakáty přijít na jaké oblasti propaganda působí, či na koho přímo je cílena?*

---

³⁹⁹ Nebo se může zeptat žáků, jestli by to některý z nich nedokázal udělat za něj, což vede k jejich ještě užšímu zapojení do problematiky.

⁴⁰⁰ Využít v rámci výuky film, noviny či mluvené slovo je mnohem složitější a to i za předpokladu, že bychom se soustředili pouze na českou či slovenskou sféru. Pokud ano, tak si jako vyučující zjednodušíme práci vynecháním překladu, na druhou stranu si ale zúžíme počet možností, jelikož zahraniční propagandy je mnohokrát větší množství.

⁴⁰¹ Je na vyučujícím, jestli dá za úkol všem žákům interpretovat všechny plakáty nebo jestli jim je sám rozdělí, či nechá žáky samotné si vybrat. Já osobně jsem zastáncem třetí možnosti, jak z časových, tak především pro žáky ulehčených interpretačních důvodů. Zároveň je ale poté nutné společně s celou třídou interpretovat plakáty, které si nikdo nevybral.

Přikládám několik plakátů pro osvětlení podstaty úkolů:

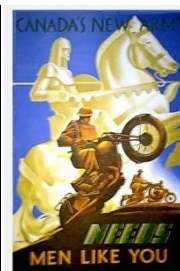
1

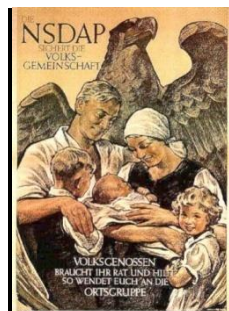
2

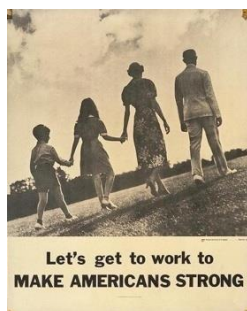
3

4

5

6

7

8⁴⁰²

Ad. 1)

1. HITLER:

Nápis: Ať žije Německo!

Techniky: Populární hnutí – zachycení davu členů strany v pozadí.

Jak plakát působí: Hitler jako vyvolený vůdce, ozáření z nebes, odhodlání, síla, vlajky.

Ad. 2)

Plakáty jsou již sestaveny do dvojic, které jsou ztvárněny podobným způsobem nebo se věnují podobným tématům. Jde o to, aby studenti pochopili, že služeb propagandy využívali nejen nacisté, ale i ostatní státy.

Ad. 3)

V rámci posledního cvičení se žáci zaměří na společné znaky propagandy, která je v plakátech obsažena a budou se snažit o jejich generalizaci, což opět povede k hlubšímu pochopení toho, jak propaganda funguje. Toto cvičení v podstatě navazuje na výše uvedené a dále ho rozšiřuje. Například v okruhu uvedených plakátů mohou žáci vidět snahu o zachycení rodiny, průmyslu, politiky, či historie. Záleží pouze na vyučujícím jaký počet a typ plakátů

⁴⁰² WWII Nazi Propaganda Posters. *Infotread* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://infotread.org/Weapons+and+Military/Propaganda+Posters/WWII+Nazi+Propaganda+Posters/> a WWII Allied Propaganda Posters. *Infotread* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://infotread.org/Weapons+and+Military/Propaganda+Posters/WWII+Allied+Propaganda+Posters/>.

zvolí. Čím je jejich počet větší, tím spíše žáci něco objeví, na druhou stranu ale nesmí dojít k jejich zahlcení předkládaným materiálem, kdy v něm budou mít problém se zorientovat.

Je možné, že žáci v tomto časovém limitu práci nestihnou dodělat, či odprezentovat. Pokud se to stane, tak by vyučující neměl tuto část přetahovat přes následující závěr hodiny, ale zadat dokončení tohoto cvičení za domácí úkol s tím, že se zkontroluje a odprezentuje v rámci příští hodiny.

4. Závěr (5 minut)

V závěru hodiny se s žáky podíváme na naše úvodní poznámky, které jsme vypsali v průběhu brainstormingu a případně je doplníme, či jinak upravíme. Dále se žáků zeptáme na nejasnosti v tématu a několika z nich se otážeme na jejich vlastní formulaci toho, co to je propaganda. Zápis do sešitu nebyl po celou dobu vyučování potřeba, jelikož jsme u žáků rozvíjeli spíše kritické myšlení než faktické znalosti.

Pokud bude třída o problematiku propagandy jevit zájem, tak může vyučující přistoupit ke skupinové domácí práci, za jejíž splnění žáky ohodnotí známkou, či jinou odměnou. Za úkol mohou žáci dostat například vytvoření svého vlastního propagandistického plakátu, či modernizaci⁴⁰³ již existujícího plakátu. Z vlastních zkušeností vím, že žáci dávají přednost hodnocení za pomoci praktických úkolů než zkoušení z teorie a je proto dobré oba tyto způsoby vhodně kombinovat.

Jako další alternativa pro výuku se jeví použití nacistické antisemitské knihy pro děti *Der Giftpilz*⁴⁰⁵, která se dá využít jak pro potřeby rozeznávání propagandy, tak i antisemitismu.

Pokud by chtěl vyučující názorně předvést propagandu na filmovém médiu a vyučovací hodinu na něm založit, tak je velmi důležitý výběr filmů, resp. jejich segmentů, aby

⁴⁰³ Třeba i za užití trochy parodie, viz příložený plakát.

⁴⁰⁴ MOORE, Brian. WWII Propaganda: Someone Tweeted. *Flickr* [online]. 24.6.2009 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <https://www.flickr.com/photos/doctabu/3655742069/>.

⁴⁰⁵ V překladu *Jedovatá houba*.

nedošlo k tomu, že se pouze pustí celý snímek⁴⁰⁶ a žáci se jenom koukají, nudí a nic nedělají. Vyučující by tedy měl zvolit několik úseků, třeba i z několika rozdílných filmů a vhodně je prokládat aktivitami, aby se žáci po části, kterou stráví pasivním pozorováním opět aktivně zapojili do výuky a naopak, aby si po aktivní účasti mohli na okamžik odpočinout, ale přesto stále zůstat do hodiny zapojeni. Jako vhodné se jeví využití animovaných amerických filmů z období druhé světové války⁴⁰⁷, které mají nejen krátkou stopáž, ale navíc je v jejich rámci nižší počet promluv, které si vyučující snáze nechá přeložit. Dále byly tyto snímky tvořeny s ohledem na děti a žákům tedy budou jistě bližší než jiné propagandistické filmy. Mnohé z těchto filmů jsou k nalezení na stránce www.youtube.com.

5.3. Poznatky z hodiny:

Uvedená hodina byla vyzkoušena v rámci 7. třídy jedné nejmenované základní školy v Českých Budějovicích. Paní učitelka tvrdila, že tato třída je na vysoké úrovni a látku by měla bez problémů zvládnout.

Částečným problémem se ukázala obrovská aktivita spojená se znalostmi jednoho z žáků, což mnohdy vedlo k tomu, že se ostatní nehlásili a nechávali odpovídání na něm, či řekli, že chtěli říct to samé, co již on řekl před nimi. Donutit takto naladěnou třídu ke kooperaci, navíc krátce před začátkem vánočních prázdnin, nebyl lehký úkol. V rámci ukázkových hodin je vždy navíc problém s tím, že se žáci spíše než na probíranou látku soustředí na nového vyučujícího⁴⁰⁸, od kterého neví co mají očekávat a jak bude reagovat, proto se platnost získaných poznatků snižuje. Výhodou naopak byl nižší počet žáků ve třídě⁴⁰⁹, což otvíralo možnost aktivního zapojení co nejvíce žáků do hodiny, kdy dostal de facto každý možnost se v praktické části vyjádřit.

Předchozí hodina, kterou vedla paní učitelka, byla věnována tématu komunikace a médiu letáku, tudíž jsem díky tomu měl navázání se svou hodinou zjednodušené. Pro potřeby hodiny jsem vytvořil prezentaci, kam jsem na úvod umístil dva libovolné plakáty, jejichž jedinou podmínkou bylo, že musejí obsahovat jak krátký slogan, tak i obrazovou část. Dále byly o plakáty a obrázky doplněny také techniky propagandy, aby je žáci snáze pochopili⁴¹⁰. Prezentace byla uzavřena video ukázkami technik propagandy a otázkami na analýzu plakátů,

---

⁴⁰⁶ Který má navíc mnohdy stopáž přesahující 45 minut a tedy i vyučovací hodinu.

⁴⁰⁷ Viz VADDÉ, Mathilde. *Animace ve službách propagandy v USA během druhé světové války*. Olomouc, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Katedra divadelních, filmových a mediálních studií, Teorie a dějiny dramatických umění.

⁴⁰⁸ A to i přesto, že jsem tuto konkrétní třídu již vyučoval při působení na škole v rámci své praxe.

⁴⁰⁹ Přítomno bylo 17 žáků.

⁴¹⁰ Vyučující si je podle svých potřeb vybere z mnoha obrázků na internetu po zadání hesla zvolené techniky.

u kterých jsem využil klikací příletové animace, tudíž nejdříve se objevila první otázka, tu jsme s žáky vyřešili, na kliknutí přiletěla další, atd. Podstatou bylo, aby nedošlo k přehlčení žáků a ti se mohli plně soustředit na jednu konkrétní otázku. V rámci hodiny byl využit také pracovní list obsahující uvedené propagandistické plakáty, jichž bylo využito v závěrečné analýze.

Úvodní fáze hodiny, která byla věnována médiu plakátu proběhla bez problémů a žáci vhodně odpovídali na pokládané otázky. Pokud došlo k tomu, že žáci nevěděli nebo si nebyli svou odpovědí jistí, tak bylo možné využít pro tento případ přiložené plakáty a za jejich pomoci žáky navést. Například jsem takto prakticky předvedl okamžitost se kterou plakát předává své sdělení, když jsem rychle prošel kolem plakátu vloženého v mé prezentaci a ptal se žáků, jestli jsem mohl sdělení plakátu zachytit a proč. Poté jsem také kupříkladu zakryl nápis u plakátu a ptal jsem se, jestli je nyní plakát také pochopitelný a co z toho plyne.

Více méně předpokládaný problém nastal u brainstormingu na téma propaganda, jelikož naprostá většina žáků se s tímto slovem ještě nesetkala⁴¹¹. Bylo proto nutné navázat definicí, přičemž jsem v případě této třídy brainstorming vypustil. Pokud se ale budou žáci v problematice orientovat, tak se právě brainstorming jeví pro úvodní fázi jako nejvhodnější volba, jelikož nejen že se žáci osmělí mluvit, ale především zjistíme povědomí žáků o probíraném tématu, které s nimi navíc opětovně společně projdeme v závěru hodiny, což povede k upevnění nabytých informací.

V další části hodiny došlo na vysvětlování základních technik propagandy, které žákům taktéž nečinily vážnější problémy a pokud ano, tak se opětovně vyřešily praktickým využitím přiložených plakátů a obrázků, kterých jsem také využil za účelem dotazování žáků, z jakého důvodu byly zrovna tyto konkrétní přiloženy k probírané technice. Jediné, co bych v rámci této fáze hodiny případně upravil, je počet technik propagandy, které byly pro žáky pravděpodobně příliš zdlouhavé, nezajímavé a některé i složité. Vyučující tedy případně může přistoupit k jejich minimalizaci pouze na ty podle něj klíčové, či nemusí uvádět dvě techniky, které žáci uvidí v pozdější fázi hodiny v rámci video segmentů. Další možností, která mně pro oživení této části hodiny napadla, je zadat žákům, aby ve skupinách pro přidělené techniky vymysleli svůj vlastní název, který poté budeme v průběhu hodiny užívat. Žáci se více zapojí do tématu a navíc v některých případech odpadne problém složitých názvů.

První fáze praktické části, tedy rozpoznávání a určování technik propagandy v rámci přiložených videí žáky bavila díky své kreslené grafice a vtipnému podání, přičemž se tento

---

⁴¹¹ Jako jediný reagoval výše zmíněný aktivní žák, to ale nebylo pro platný průběh této techniky dostačující.

fakt promítl i v oblasti jejich interpretace, která nečinila žákům větší potíže a to i přesto, že jsme nedělali zápis probraných technik. Vtipná forma může být ale také částečně na obtíž, jelikož může dojít k tomu, že se žáci budou soustředit více na formu, než na obsah. Pokud si nebudou žáci s identifikací vědět rady, tak by vyučující neměl odpovídat za ně, ale vrátit se k předchozí teorii a nechat na ni žáky nahlédnout, což jim pomůže se zorientovat.

Druhým praktickým cvičením byla analýza plakátů na žákům rozdaných pracovních listech. Žáci se oproti předchozí části hodiny překvapivě zdráhali individuálně se k plakátům vyjádřit, proto jsme je probírali spíše hromadně, k čemuž jsem přistoupil po zjištění nevhodnosti jednotlivého nuceného vyvolávání. Zbytek třídy byl opět zastíněn výše zmíněným žákem, který se v problematice překvapivě výtečně orientoval a analyzoval i prvky, které bych od studenta jeho věku nečekal. S koncem hodiny bylo vidět, že jsou žáci již náročností tématu unavení, což také jistě ovlivnilo výslednou podobu interpretace plakátů. Jelikož se jednalo o složitější úkol, tak jsem mnohdy přistupoval k doplňujícím otázkám, které žáky částečně naváděly. Díky zkrácenému brainstormingu se hodina téměř přesně vešla do 45 minut a přetahovali jsme pouze krátce za účelem uzavření hodiny.

Předkládanou vyučovací hodinu bych označil za celkem povedenou, jak z hlediska její struktury, tak i reakcí žáků. Nedokáži říci do jaké míry by se výsledná podoba hodiny změnila bez účasti zmíněného aktivního žáka, který sloužil téměř jako prostředník, který za mne ostatním předával mnohé informace tím, že byl schopen reagovat na většinu dotazů. Je pravděpodobné, že by došlo zejména k prodloužení výkladu, kvůli čemuž by se toho stihlo probrat méně než v mnou odučené hodině. Na druhou stranu se vyučování v takovýchto třídách mnohdy mění v dialog, kdy je těžké donutit ostatní žáky ke kooperaci.

6. Závěr:

Diplomová práce si dala za úkol zmapovat jakým způsobem přistupoval nacistický režim v Německu v období druhé světové války k zakomponování antisemitské politiky v rámci svých propagandistických filmů. K naplnění tohoto cíle bylo zapotřebí podrobit analýze nejen zmíněné snímky, ale také fenomény propagandy a antisemitismu samotné a v neposlední řadě jejich podobu v kontextu nacistické politiky.

V rámci propagandy a její historie jsme zjistili, že ačkoliv její název pochází až ze 17. století a k jejímu rozšíření do všeobecného povědomí došlo dokonce až o tři století později, tak tento fenomén existuje v rámci společnosti mnohem déle a je s jejím vývojem pevně spjat. Propagandisté jednotlivých dějinných etap na sebe mnohdy navazovali, ale taktéž pro své účely vhodně užívali všech nově vynalezených prostředků a způsobů komunikace, díky nimž se propaganda stala postupem času totální a zasahovala do všech oblastí lidského života. Díky svému rozvoji se začala také specifikovat a štěpit na různé druhy, díky čemuž se mohla vhodněji zaměřit na svůj cíl a dosáhnout požadovaného výsledku. Toho si byli vědomi i Adolf Hitler a Joseph Goebbels, kteří se poučili z chyb německé propagandy z období první světové války a naopak studovali efektivní propagandu jejich oponentů, díky čemuž se úspěšnost německého poválečného propagandistického snažení rapidně zvýšila a dalo by se říci, že později své oponenty i zastínila.

Na příkladu antisemitismu je jeho historická podmíněnost ještě očividnější. Protižidovské pověry a nálady se postupně předávaly z generace na generaci a jak nás práce přesvědčila, tak i ve stoletím dvacátém docházelo k úspěšnému užívání stereotypů a mýtů i několik set let starých. Odhalit a přesně vyjmenovat přímé důvody pro pronásledování této náboženské skupiny je ale v podstatě nemožné. Důvodem, proč se Židé ocitli v mířidlech nacistické strany v poválečném Německu pravděpodobně ovlivnila možnost jejich jednoduché transformace na obětní beránky, kteří mohli být viněni ze všech nepravostí bez efektivní možnosti sebeobrany. Stupeň, ve který tato nenávist přerostla, byl ale nevídaný a značná část světové a zejména evropské židovské populace byla vyhlazena.

V rámci interpretace filmů došla práce k několika závěrům. Prvním a poměrně překvapivým zjištěním je, že ačkoliv tvořil antisemitismus poměrně značnou část náplně nacistických propagandistických sdělení a byl pevnou součástí politiky Třetí říše, tak ve filmových produktech je jeho poměrné zastoupení minimální a kromě notoricky známých snímků jako jsou kupříkladu *Jud Süß* a *Der ewige Jude*, je v ostatních filmech antisemitské téma zastoupeno především okrajově. Jeden z důvodů můžeme najít v Goebbelsově filozofii,

se kterou k propagandě přistupoval a která se nesla v duchu jakéhosi kamuflování propagandy. Zároveň vyvstala nutnost vytvořit správný poměr filmů, které propagandu obsahovaly a těch ryze zábavních, aby nedošlo k přehlčení a odrazení diváka od návštěvy kina. I když otevřeně protizidovských snímků bylo natočeno minimum, tak i přesto s příchodem jednoho z nejdrastičtějších antisemitských snímků nazvaného *Der ewige Jude*, dalo německé publikum nepokrytě najevo, že o snímky tohoto typu nemá zájem. Naproti tomu dříve natočený snímek *Jud Süß* se stal jedním z nejúspěšnějších filmů nacistické éry, což hovoří ve prospěch Goebbelsova konceptu propagandy. Antisemitismus je tak v rámci nacistické kinematografie paradoxně známý především pouze díky výraznosti těchto dvou výše uvedených snímků. Tak jako se i ostatní média věnovala podobným tématům, tak i antisemitské snímky mezi sebou sdílely mnohé motivy, které se navíc mnohdy ve snímcích i opakovaly, jelikož jak práce nastínila, tak opakování svého sdělení je jedním z podstatných rysů propagandy. Nacistická antisemitská filmová propaganda se nedá označit ani za úspěšnou, ale zároveň ani za naprostý neúspěch, jelikož se v jejím rámci nacházely jak snímky divácky i propagandisticky nosné, tak naopak i takové, které rychle upadly v zapomnění.

V případě převedení propagandy do prostor základní školy vyvstává v rámci její výuky od vyučujícího potřeba věnovat velkou pozornost jak vhodnosti způsobu předání její podstaty žákům, tak i médiu, které si pro případnou názornou výuku vybere. Propaganda je fenoménem značně komplexním a vyučující by v jejím rámci na základní škole měl spíše postupovat a cílit na komunikační a názorové dovednosti s cílem položit základ, který bude později rozšiřován. Žáci by se měli v oblasti komunikace, médií a s nimi spojené propagandy naučit o problémech a informacích přemýšlet, diskutovat a při přijímání je podrobovat konstruktivní kritice. Faktické znalosti ve sféře propagandy nejsou k rozvoji žáka klíčové, proto by měly představovat spíše rámeček, do kterého je hodina zasazena. Diplomová práce obsahuje jednu vyučovací hodinu, která cílí na výše zmíněné body, přičemž je navíc doplněna o nastínění dalších možností rozvoje znalostí i dovedností v okruhu propagandy a ovlivňování lidského mínění.

7. Seznam použité literatury

7.1. Tištěné zdroje:

AILSBY, Christopher. *Třetí říše: den po dni*. Praha: Naše vojsko, 2005. ISBN 80-206-0752-8.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu: I-III*. Praha: OIKOYMENH, 2013. ISBN 978-80-7298-483-1.

BELLER, Steven. *Antisemitism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-289277-5.

BLINKA, Jan. *Plakát jako médium propagandy*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta.

BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. ISBN 978-80-261-0206-9.

CULL, Nicholas J., David CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. California: ABC-CLIO, 2003. ISBN 1-57607-820-5.

DANICS, Štefan a Tomáš KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. ISBN 978-80-7251-286-7.

ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973. ISBN 0-394-71874-7.

EVANS, Richard J. *Třetí říše u moci: 1933-1939*. Praha - Plzeň: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o. a Jiří Ševčík, 2009. ISBN 978-80-7306-323-8.

HARAP, Louis. *Creative Awakening: The Jewish Presence in Twentieth-century American Literature, 1900-1940s*. Connecticut: Greenwood Press, Inc., 1987. ISBN 0-313-25386-2.

HERF, Jeffrey. *The Jewish Enemy: Nazi Propaganda During World War II and the Holocaust*. USA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006. ISBN 978-0-674-02175-4.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-95-5.

HUGHES, Matthew a Chris MANN. *Hitlerovo Německo: Život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002. ISBN 80-7249-123-7.

HULL, David Stewart. *Film in the Third Reich: A Study of the German Cinema 1933-1945*. California: University of California Press, 1969. ISBN 978-0520014893.

CHANES, Jerome A. *Antisemitism: A Reference Handbook*. California: ABC-CLIO, 2004. ISBN 1-57607-209-6.

JANOŠKOVÁ, Dagmar a Monika ONDRÁČKOVÁ. *Občanská výchova 7, Rodinná výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-325-6.

JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda and Persuasion*. California: SAGE Publications, Inc., 2012. ISBN 978-1-4129-7782-1.

KRÁL, Vojtěch. *Ospravedlnění právní regulace masových médií*. Brno, 2008/2009. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra právní teorie.

LEVY, Richard S. ed. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. California: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-85109-439-3.

MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. London: A&C Black, 2010. ISBN 978-14081-0591-7.

O'BRIEN, Mary-Elizabeth. *Nazi Cinema as Enchantment: The Politics of Entertainment in the Third Reich*. New York: Camden House, 2004. ISBN 1-57113-283-X.

ONDREJECHOVÁ, Jana. *Naratologické postupy a role vypravěče v americkém válečném plakátu z doby 1. světové války*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií.

PODIVÍNSKÁ, Ilona. *Robert a Bertram (1939): Propaganda hodnot nacionálního socialismu jako interakce čtyř tématických rovin*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav filmu a audiovizuální kultury.

REICHEL, Peter. *Svůdný klam Třetí říše: Fascinující a násilná tvář fašismu*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-604-1.

REIMER, Robert C. a Carol J. REIMER. *Historical Dictionary of German Cinema*. Maryland: Scarecrow Press, 2008. ISBN 978-0-8108-5623-3.

SCHUBERT, Kurt. *Dějiny Židů: Historie, náboženství, antisemitismus*. Praha: NS Svoboda, 2003. ISBN 80-205-1036-2.

SÜß, Dietrmar a Winfried SÜß. *Třetí říše: Úvod do studia*. Praha: Naše vojsko, 2012. ISBN 978-80-206-1299-1.

TAYLOR, Philip M. *Munitions of the Mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press, 2003. ISBN 0-7190-6767-7.

TEGEL, Susan. *Jew Süss: Life, Legend, Fiction, Film*. London: Continuum International Publishing Group, 2011. ISBN 978-1-8472-5017-9.

TEGEL, Susan. *Nazis and the Cinema*. London: Continuum Books, 2007. ISBN 978-1-84725-000-1.

THOMPSONOVÁ, Kristin a David BORDWELL. *Dějiny filmu: Přehled světové kinematografie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-898-3.

VADDÉ, Mathilde. *Animace ve službách propagandy v USA během druhé světové války*. Olomouc, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Katedra divadelních, filmových a mediálních studií, Teorie a dějiny dramatických umění.

VERNER, Pavel. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0.

WADDINGTON, Lorna. *Hitler's Crusade: Bolshevism and the Myth of the International Jewish Conspiracy*. London: Tauris Academic Studies, 2007. ISBN 978-1-84511-556-2.

WELCH, David. *Propaganda and the German Cinema 1933-1945*. London: I.B.Tauris, 2001. ISBN 1-86064-520-8.

WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. London: Routledge, 2007. ISBN 0-415-27507-5.

WINKEL, Roel Vande a David WELCH. *Cinema and the Swastika: The International Expansion of Third Reich Cinema*. New York: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-1-4039-9491-2.

WISTRICH, Robert S. *Hitler a holocaust: Okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Sloart, 2008. ISBN 978-80-7391-156-0.

7.2. Elektronické zdroje:

Adolf Hitler. *Holocaust Education & Archive Research Team* [online]. 2007 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/holoprelude/hitler.html>

Anti-Jewish Legislation in Prewar Germany. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005681>

BALCÁREK, Pavel. *Kongregace pro šíření víry v době třicetileté války*, [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: http://digilib.phil.muni.cz/xmlui/bitstream/handle/11222.digilib/102545/C_Historica_50-2003-1_11.pdf?sequence=1

BERENBAUM, Michael. Anti-Semitism. *Encyclopaedia Britannica* [online]. 8-11-2014 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/27646/anti-Semitism>

BERNAYS, Edward L. *Propaganda*, 1928. Dostupné z: <http://www.whale.to/b/bernays.pdf>

BURYÁNEK, Jan ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy - Židé – Lichva*, [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b04zide/11.pdf>

BYTWERK, Randall. Der Stürmer: "A Fierce and Filthy Rag". *Calvin College* [online]. 1983 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.calvin.edu/academic/cas/faculty/streich3.htm>

Co je to košer?. *OM košer* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.omkosher.com/cz/koser-pravidla/>

Concentration Camps Maps: Extermination Camps in Poland. *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/extcamps.html>

Defining the Enemy: The Excluded. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/propaganda/themes/defining-the-enemy/>

Euphemisms. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/ct.wg.euphemism.html>

Germany: Establishment of the Nazi Dictatorship. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005204>

Ghettos. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005059>

Glittering generalities. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/ct.wg.gg.html>

GOEBBELS, Joseph. The Radio as the Eight Great Power. *Calvin College* [online]. © 1999 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/goeb56.htm>

GOODELL, Sean. *Cinema as Propaganda during the Third Reich*. Dostupné z: <http://epubs.utah.edu/index.php/historia/article/viewArticle/627>

Goy. *Judaism 101* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewfaq.org/defs/goy.htm>

GRAUS, František. Nepřátelství vůči Židům ve středověku. *Glosy* [online]. 30.6.2005 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z: <http://glosy.info/texty/nepratelstvi-vuci-zidum-ve-stredoveku/>

History of the Swastika. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007453>

HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. New York: Reynal & Hitchcock, 1941. Dostupné z: <https://archive.org/details/meinkampf035176mbp>

Hitler's speech to the Reichstag of January 30, 1939. *The Holocaust History Project* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.holocaust-history.org/der-ewige-jude/hitler-19390130.shtml>

HONSOVÁ, Karolína. *Propaganda - představení fenoménu*. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/propaganda-predstaveni-fenomenu/>

HORNSHØJ-MØLLER, Stig a David HOLBROOK CULBERT. *Der Ewige Jude (1940): Joseph Goebbels' Unequaled Monument to Anti-semitism*, [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/73206967/Der-Ewige-Jude>

Index. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/index.html>

Inoculation. *Learntoquestion* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.learntoquestion.com/resources/lessons/propaganda/8-inoculation.html>

JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ ed. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2013. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Joseph Goebbels: On the "Big Lie". *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/goebbelslie.html>

KUBĚNOVÁ, Klára. Propaganda (nejen) za první světové války. *Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. Prosinec 2001 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Revue02/recenze_lasswell.htm

LEY, Robert ed. *The Program of the NSDAP*. In: National Socialistic Yearbook, 1941. Dostupné z: <http://ebooks.library.cornell.edu/n/nur/pdf/nur00543.pdf>

MAREK, František. *Psychologie propagandy*. In: HEMELÍK, Martin. De propagando. *E-Logos: Electronic Journal for Philosophy* [online]. 2008 [cit. 2014-12-20]. ISSN 1211-0442. Dostupné z: http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/hemelik_marek_prop.pdf

Moderní antisemitismus. *Holocaust* [online]. 12. 12. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/history/antisemitism/history/modern_antisemitism

MOORE, Brian. WWII Propaganda: Someone Tweeted. *Flickr* [online]. 24.6.2009 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <https://www.flickr.com/photos/doctabu/3655742069/>

Nazi Propaganda. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/research/research-in-collections/search-the-collections/bibliography/nazi-propaganda>

Propaganda - Institute for Propaganda Analysis. *Dedman College of Humanities and Sciences* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.physics.smu.edu/pseudo/Propaganda/ipatypes.html>

Propaganda technique: Assertion. *Youtube* [online]. 5. 1. 2012 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=mWhIenPz7E&index=22&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>

Propaganda technique: Bandwagon. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IWCzaVDJNgQ&index=17&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>

Propaganda technique: Lesser Of Two Evils. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=WewTpcOAJu8&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ&index=15>

Propaganda technique: Omission. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=PIOmQ8X3o0c&index=14&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>

Propaganda technique: Scapegoating. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=5f1zJFY0Ek&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ&index=13>

Propaganda technique: Transfer. *Youtube* [online]. 6. 1. 2012 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=wTWEMOtcqyw&list=UUCecdDeBHTb8qFwYwWp6NgQ>

Propaganda Techniques, J.A.C. Brown, 1964. *Drug Policy Central* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://drugpolicycentral.com/bot/pg/propaganda/JACBrown.htm>

Propaganda. *Cambridge Dictionaries Online* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/propaganda>

Propaganda. *Collins* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/propaganda>

Propaganda. *Oxford Dictionaries* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/propaganda>

Protižidovské postoje v době antiky. *Holocaust* [online]. 26. 9. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/history/antisemitism/history/jews_ancient_world

R. Walther Darré. *Holocaust Education & Archive Research Team* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.holocaustresearchproject.org/economics/darre.html>

Social Darwinism. *Encyclopaedia Britannica* [online]. 12-10-2014 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/551058/social-Darwinism>

Strategy. *Dedman College of Humanities and Sciences* [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.physics.smu.edu/~pseudo/Propaganda/strategy.html>

Středověké kořeny protižidovských předsudků. *Holocaust* [online]. 26. 9. 2011 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz/history/antisemitism/history/medieval_antijudaism

ŠVEC, Petr. Média a propaganda. *Britské listy* [online]. 22. 3. 2004 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/17383.html>

The Eternal Jew: The Film of a 2000-Year Rat Migration. *Calvin College* [online]. © 1998 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/ewig.htm>

The Institute for Propaganda Analysis. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://www.propagandacritic.com/articles/intro.ipa.html>

The Life of the Führer. *Calvin College* [online]. © 2002 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/pimpfhitler.htm>

The Nuremberg Laws: Law for the Protection of German Blood and German Honor. *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/nurmlaw2.html>

The Nuremberg Laws: The Reich Citizenship Law. *Jewish Virtual Library* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/nurmlaw3.html>

The Press in the Third Reich. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007655>

The Techniques of Propaganda. [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: http://www.cengage.com/resource_uploads/downloads/0534619029_19636.pdf

Transfer. *Propaganda* [online]. 2/28/2011 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z:

<http://www.propagandacritic.com/articles/ct.fc.transfer.html>

TROJANOVÁ, Karolína. *Evropa a svět od konce I. Světové války do světové hospodářské krize*. Dostupné z: [http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/evropa-a-svet-od-konce-i-svetove-
valky-do-svetove-hospodarske-krize/](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/evropa-a-svet-od-konce-i-svetove-valky-do-svetove-hospodarske-krize/)

TROJANOVÁ, Karolína. *Světová hospodářská krize ve 30. letech 20. století*. Dostupné z:

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/svetova-hospodarska-krize-ve-30-letech-20-stoleti/>

VLNAS, Martin. Triumf vůle jako vrchol nacistické propagandistické kinematografie. *Global politics* [online]. 17. 3. 2007 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z:

<http://www.globalpolitics.cz/clanky/triumf-vule>

Volksempfänger ("People's Receiver"). *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z:

<http://www.ushmm.org/propaganda/exhibit.html#/records/data/records/peoples-radio.xml>

WESTWELL, Guy. Politics By Visual Means. *The European Magazine* [online]. 27.02.2013 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: [http://www.theeuropean-magazine.com/guy-westwell--2/6354-
film-as-propaganda](http://www.theeuropean-magazine.com/guy-westwell--2/6354-film-as-propaganda)

Writing the News. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. [cit. 2014-12-30].

Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007821>

WWII Allied Propaganda Posters. *Infothread* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z:

[http://infothread.org/Weapons+and+Military/Propaganda+Posters/WWII+Allied+Propaganda
+Posters/](http://infothread.org/Weapons+and+Military/Propaganda+Posters/WWII+Allied+Propaganda+Posters/)

WWII Nazi Propaganda Posters. *Infothread* [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z:

[http://infothread.org/Weapons+and+Military/Propaganda+Posters/WWII+Nazi+Propaganda+
Posters/](http://infothread.org/Weapons+and+Military/Propaganda+Posters/WWII+Nazi+Propaganda+Posters/)

7.3. filmy:

Der ewige Jude [film]. Režie Fritz HIPPLER. Německo, 1940

Die Rothschilds Aktien auf Waterloo [film]. Režie Erich WASCHNECK. Německo, 1941

Jud Süß [film]. Režie Veit HARLAN. Německo, 1940

Robert und Bertram [film]. Režie Hans Heinz ZERLETT. Německo, 1939